

Οι Τράπεζες, τα ΜΜΕ και οι προσπάθειες Συγκάλυψης, Μετατόπισης και Λογοκρισίας των σκανδάλων (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε τον Γενάρη του 2013 στο blog [κοινωνιολογικά](#).

Περιεχόμενο

Οι Τράπεζες, τα ΜΜΕ και οι προσπάθειες Συγκάλυψης, Μετατόπισης και Λογοκρισίας των σκανδάλων

(Η εισαγωγή, η εξέλιξη και οι αναπαραστάσεις της οικονομικής κρίσης στην Κύπρο)

Αντρέας Παναγιώτου

Βασικά συμπεράσματα της Έρευνας:

Η ακόλουθη εργασία έχει δύο στόχους: την ιστορική σκιαγράφιση του πολιτικού και οικονομικού πλαισίου, μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε η οικονομική κρίση στην Κύπρο και την καταγραφή του τρόπου, με τον οποίο παρουσιάστηκαν τα δεδομένα του τραπεζιτικού συστήματος από τα κυπριακά ΜΜΕ. Όσον αφορά στην αναπαράσταση της οικονομικής κρίσης και του ρόλου των τραπεζών, τέθηκαν δύο βασικά ερωτήματα:

1. Αν τα ΜΜΕ διερευνούσαν με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, τα υπάρχοντα και υπό εξέλιξη, ζητήματα σε σχέση με τον κυπριακό τραπεζικό τομέα.

Το συμπέρασμα της έρευνας ήταν σαφές: η μαζική πλειοψηφία των ΜΜΕ απέφυγε συστηματικά τη διερεύνηση και προβολή των προβλημάτων ή σκανδάλων των τραπεζών, τα οποία οδήγησαν τελικά στην κρίση, η οποία εμφανίστηκε δημόσια την άνοιξη του 2012.

2. Αν διαπιστωνόταν μια ανισομερής εστίαση, τότε ποιές στρατηγικές αποσιώπησης υιοθετήθηκαν;

Η αποσιώπηση φαίνεται να πήρε τρεις διαφορετικές μορφές: τη Συγκάλυψη, την Μετατόπιση και τη Λογοκρισία.

Με βάση την έρευνα, μπορούν να διατυπωθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα, όσον αφορά στην σχέση ΜΜΕ - τραπεζιτικού τομέα, στις έξι ενότητες, οι οποίες διερευνήθηκαν:

- 1. Η παροχή δανείου 3 δις προς τις τράπεζες το 2009:** τα ΜΜΕ επέδειξαν μια τάση συγκάλυψης των ζητημάτων, τα οποία δημιουργήθηκαν - είτε αυτό αφορούσε τη μη μείωση των επιτοκίων, είτε το πού και πώς επενδύθηκαν τελικά αυτά τα κεφάλαια και με ποιό ρίσκο.
- 2. Η αγορά των ελληνικών ομολόγων, από το τέλος του 2009 μέχρι την άνοιξη του**

2010: Τα ΜΜΕ απόφυγαν να εστιάσουν και λογόκριναν το θέμα για τουλάχιστον δύο χρόνια, παρά το ότι φαινόταν να είναι γνωστό από το 2010, ενώ δημοσιοποιήθηκε με ανακοινώσεις το 2011. Επιμελώς αγνοούσαν, υποβάθμιζαν και σε περιπτώσεις λογόκριναν ή/και απέκλειαν αυτά που ανέλυαν το ζήτημα, τόσο στην Κύπρο, όσο στο εξωτερικό

3. **Η δημόσια συζήτηση μετά την επιδείνωση της κρίσης στην Ελλάδα και οι αναφορές για κούρεμα του ελληνικού χρέους, από την άνοιξη του 2011:** Παρά τα δεδομένα στοιχεία, η μαζική πλειοψηφία των ΜΜΕ και των πολιτικών φάνηκε να εστιάζει συνειδητά στο Δημόσιο, ενώ οι προειδοποιήσεις για τις τράπεζες ήταν ξεκάθαρες.
4. **Πώς αντιμετωπίστηκε το ζήτημα των σχέσεων του κυπριακού τραπεζιτικού τομέα με την ελληνική οικονομία:** Η πλειοψηφία των ΜΜΕ απέφυγε συστηματικά να εστιάσει στα προβλήματα, τα οποία μπορεί να δημιουργούνταν από την επέκταση των δανείων στην Ελλάδα ή από τις σχέσεις των κυπριακών τραπεζών με αντίστοιχες ελληνικές - όπως καταγράφηκε από την υπόθεση των σχέσεων της Λαϊκής με την Εγνατίας, που είχε ως αποτέλεσμα να φορτωθεί, τελικά, στο Κυπριακό δημόσιο το χρέος μιας ριψοκίνδυνης ιδιωτικής επένδυσης.
5. **Πώς αντιμετωπίστηκε το ζήτημα της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών στην αρχή του 2012:** Τα ΜΜΕ, κατά την διάρκεια των πρώτων τριών μηνών του 2011 και ενώ τα προβλήματα ήταν γνωστά και μπορούσαν να διαγνωστούν και από τις ανακοινώσεις των τραπεζών, φάνηκε να προτιμούν την πλήρη λογοκρισία για οποιαδήποτε προβλήματα.
6. **Τα σκάνδαλα των τραπεζών:** Όταν άρχισαν να δημοσιοποιούνται σκάνδαλα των τραπεζών μετά από την άνοιξη του 2012, υπήρχε μια σαφής προσπάθεια της πλειοψηφίας των ΜΜΕ, να τα συγκαλύψουν ή να τα αφήσουν να περάσουν στα μαλακά - ενώ μερικά πίεζαν, είτε για να περιοριστεί η έρευνα, είτε για να περιοριστεί η δημόσια συζήτηση.

Με βάση τα πιο πάνω συμπεράσματα, μπορεί να διατυπωθούν δύο θέσεις:

1. **Διαπλοκή:** Η μαζική πλειοψηφία των ΜΜΕ (και σε μερικές περιπτώσεις, όλα τα ΜΜΕ) φάνηκε να λειτουργούν μέσα σε ένα πλαίσιο συγκάλυψης των προβλημάτων και των σκανδάλων των τραπεζών, που τεκμηριώνει την κατ'αρχήν, έστω, θέση (η οποία έχει, ήδη, εκφραστεί και από δημοσιογράφους) ότι υπάρχει μια σε βάθος διαπλοκή (και έλεγχος) των μηχανισμών πληροφόρησης με τα τραπεζιτικά συμφέροντα. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα, φαινόταν λες και τα ΜΜΕ προσπαθούσαν να επιβάλουν ένα κλειστό επικοινωνιακό κύκλωμα στο εσωτερικό, για να συγκαλύψουν το πρόβλημα και τις ευθύνες των τραπεζών, οι οποίες ήταν ξεκάθαρες σε όλους τους εξωτερικούς παρατηρητές.
2. **Η Δομική διάσταση των ζητημάτων:** Τα ζητήματα, τα οποία οδήγησαν στην «συστημική κρίση» των τραπεζών το 2012 (είτε ήταν η κερδοσκοπική επέκταση, είτε το ζήτημα των μπόνους κλπ) μπορεί να αφορούν και συγκεκριμένα άτομα στον τραπεζικό τομέα, αλλά φαίνεται να έχουν μια δομική διάσταση. Και σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί να ενταχθεί και η σχέση του τραπεζιτικού τομέα με τα ΜΜΕ, αλλά και μερίδα των πολιτικών. Σε αυτό το πλαίσιο, το ζήτημα του ελέγχου στον τραπεζικό τομέα δεν είναι μόνο ζήτημα οικονομικής εποπτείας, αλλά και αφορά και την επιρροή αυτού του τομέα στη Δημόσια Ζωή - στην πολιτική και νομική της διάσταση.

Ακόμα και μετά τη δημοσιοποίηση των προβλημάτων και των σκανδάλων των τραπεζών και τις σαφείς δηλώσεις των εξωτερικών παρατηρητών για την αντιστοιχία της κυπριακής κρίσης με αυτή της Ιρλανδίας (και της Ισπανίας), υπάρχει μια συστηματική υποβάθμιση των σχετικών ζητημάτων από τη πλειοψηφία των ΜΜΕ. Απουσιάζει η ανοικτή και ισομερής παρουσίαση - συζήτηση, όπως και η χρησιμοποίηση της ερευνητικής δημοσιογραφίας, γύρω από ζητήματα, τα οποία λογικά θα έπρεπε να είναι στο κέντρο της διερεύνησης στη Δημόσια Σφαίρα όπως:

- Η λογοδοσία των διευθυνόντων συμβούλων, που πήραν τις αποφάσεις για να ρισκάρουν με παχυλά μόνους και η κατανόηση των δομικών διαδικασιών οι οποίες οδήγησαν στα σημερινά προβλήματα.

- Το ζήτημα της λογοδοσίας των τότε αρμοδίων των εποπτικών αρχών και η κατανόηση των αιτιών της απραξίας τους ενώ διαμορφώνονταν τα προβλήματα.
- Οι ενδεχόμενες οικονομικές και άλλες σχέσεις και διαπλοκή των τραπεζών με συγκεκριμένους πολιτικούς, και άτομα σε θέσεις κλειδιά στο κράτος και τις εποπτικές αρχές.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, γίνεται προσπάθεια να εμφανιστεί ως «εθνικό καθήκον» η στήριξη των τραπεζών, ενώ η κριτική του τραπεζικού συστήματος, (και της διαφθοράς ή διαπλοκής που χαρακτήρισε πτυχές της λειτουργίας του) ή απόψεις για απόδοση ευθυνών, δομική αναδιάρθρωση και δημοκρατικό έλεγχο του τραπεζικού συστήματος, γίνεται προσπάθεια να αποσιωπηθούν ή να περιθωριοποιηθούν ως «επιζήμιες».

Ενώ σε άλλες χώρες, τα ζητήματα αυτά αποτελούν μείζονα θέματα στη Δημόσια Σφαίρα με πληθώρα ερευνητικής δημοσιογραφίας, ακαδημαϊκής ανάλυσης και συζήτησης στα ΜΜΕ, μέχρι και με ποινικές διαδικασίες, στην Κύπρο, αυτά έρχονται στην επιφάνεια μόνο τώρα. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα, όταν έχει γίνει πλέον γνωστό το πρόβλημα και υπάρχει πολιτική αντιπαράθεση, λόγω της κρίσης και της προσφυγής για στήριξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η στάση της μαζικής πλειοψηφίας των ΜΜΕ συνεχίζει στο ίδιο μοτίβο. Αυτά τα ζητήματα αναδείχτηκαν, κυρίως, μέσα από το ίντερνετ.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή, σελ.5

Η οικονομική κρίση στην Κύπρο: Μηχανισμοί μεταφοράς από το παγκόσμιο στο τοπικό, σελ. 9

ΜΕΡΟΣ I: Η δημιουργία των προβλημάτων και η συγκάλυψη των σκανδάλων των τραπεζών από τα ΜΜΕ

1. Οι αντιπαράθεσεις του 2009 και οι υποστηρικτές των τραπεζών: όταν οι τράπεζες πήραν 3 δις ευρώ και δεν τήρησαν τη συμφωνία για διοχέτευσή τους στην κυπριακή αγορά, σελ. 13
2. Η περίοδος της Συγκάλυψης: Το σκάνδαλο της αγοράς των ελληνικών ομολόγων, τέλη 2009 - αρχές 2010, και η σιωπή των ΜΜΕ, σελ. 19
3. Η προσπάθεια Μετατόπισης της κρίσης, από τις Τράπεζες στο Δημόσιο το 2011: τα ΜΜΕ σε πιο ενεργητική εμπλοκή «επιλέγουν» και «ιεραρχούν ειδήσεις», σελ. 24
4. Η προσπάθεια Κατασκευής κλίματος κρίσης και Μετατόπισης του ζητήματος των Τραπεζών (δεύτερο εξάμηνο του 2011), σελ. 31
5. Η Περίοδος της Λογοκρισίας (Ιανουάριος - Απρίλιος) και της πίεσης των τραπεζών για «στήριξη» (Απρίλιος - Ιούνιος 2012), σελ. 34

ΜΕΡΟΣ II:

Η Δημοσιοποίηση των ζημιών/ « αναγκών» των Τραπεζών

6. Α: Προσγείωση στην πραγματικότητα: οι μαύρες τρύπες των τραπεζών σε δημόσια θέα και οι νέες διαδικασίες συγκάλυψης, σελ. 38

6.Β: Ιούλιος - Αύγουστος 2012. Όταν η διαρροή των σκανδάλων έγινε κατακλυσμική, κάποιιοι προσπάθησαν, και πάλι, να μετατοπίσουν το ζήτημα, σελ. 47

6. Γ: Damage control: Τα ΜΜΕ, ως μηχανισμοί άμυνας των τραπεζών και πίεσης για αποδοχή των όρων της Τρόικα, το φθινόπωρο 2012, σελ. 54

6.Δ: Το σκηνικό τον Νοέμβριο και οι εκβιασμοί, την τελευταία εβδομάδα των διαπραγματεύσεων: τα ΜΜΕ, η «εκροή καταθέσεων» και ο κατασκευασμένος πανικός, σελ. 63

Επίλογος: ο τομέας των «τραπεζών», ως δομικό πρόβλημα για την κοινωνία και τον πολιτικό διάλογο, σελ 66

Μεθοδολογικό πλαίσιο επιλογής και ανάλυσης τεκμηρίων σελ. 71

Βιβλιογραφικές αναφορές 78

Εισαγωγή

«..διάβασα πρόσφατα (μια ανάλυση) στο αμερικανικό περιοδικό *The Atlantic* (Δεκεμβρίου 3, 2012)

με τον εντυπωσιακό τίτλο «*The biggest Bank Bailout in History is happening Right Now*» και

έμεινα άφωνος. Σας μεταφέρω πως αρχίζει το κείμενο του Mathew O' Brien:

«Το ακούσατε αυτό; Λοιπόν, ίσως να μην είναι η αναμενόμενη καταστροφή,

αλλά η διάσωση των κυπριακών τραπεζών αποτελεί σημαντικό ορόσημο.

Είναι σε σχέση με το ΑΕΠ, η δεύτερη πιο ακριβή διάσωση τραπεζών που έχει καταγραφεί

στον κόσμο. Μια διάσωση της τάξης των 10 δις. δολαρίων σε μια οικονομία 18 δις δολαρίων,

σημαίνει ότι για να διασωθούν οι κυπριακές τράπεζες χρειάζεται το εκπληκτικό 56% του ΑΕΠ.

Η διάσωση των κυπριακών τραπεζών είναι η μεγαλύτερη μετά από αυτήν την Ινδονησίας το 1997.»

Μ. Ευρυβιάδης[1]

Το ότι ένας σχολιογράφος της κυριακάτικης έκδοσης της εφημερίδας, με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, «έμεινε άφωνος», όταν διάβασε μια είδηση για τη χώρα του σε ξένο έντυπο, είναι εκφραστικό της κατάστασης, η οποία είχε διαμορφωθεί στην Κύπρο από το 2009 μέχρι το 2012, σε σχέση με τις αιτίες για την οικονομική κρίση. Όπως και σε μερικά θέματα που αφορούν στο κυπριακό, η μεγάλη πλειοψηφία των ελληνοκυπριακών ΜΜΕ τήρησε μια στάση συγκάλυψης και λογοκρισίας, όπως θα δούμε, η οποία μεταφραζόταν και σε μια προσπάθεια να μετατοπιστεί η ευθύνη μακριά από τις τράπεζες. Αν, λοιπόν, το κυπριακό “bank bailout” (τραπεζιτική διάσωση) έχει κερδίσει, ήδη, μια θέση στην παγκόσμια ιστορία, η μονόπλευρη στάση των ΜΜΕ, ίσως να διεκδικεί και μια ανάλογη θέση στην ιστορία της μαζικής επικοινωνίας, ως μορφή χειραγώγησης. Και τα δυο θέματα, εκτός από μια κάποια χιουμοριστική διάσταση, όταν κάποιος συγκρίνει το τί βλέπει ο κόσμος από το εξωτερικό και τί λένε τα ΜΜΕ στο εσωτερικό, έχουν βέβαια και μια πιο σημαντική διάσταση, αφού φανερώνουν και ένα αρκετά σοβαρό δημοκρατικό έλλειμμα – ιδιαίτερα σε μια κατάσταση, όπου οι πολίτες θα κληθούν να πληρώσουν τις ζημιές των τραπεζών.

Το κείμενο που ακολουθεί έχει ένα διπλό στόχο: από τη μια να διερευνήσει πώς εξελίχθηκε η οικονομική κρίση στην Κύπρο και από την άλλη να εξετάσει τις μορφές αναπαράστασης της κρίσης από τα ΜΜΕ. Τα δύο θέματα (οικονομική κρίση και ΜΜΕ) δεν είναι ανεξάρτητα – διασυνδέονται με ένα άλλο παράγοντα, τις τραπεζιτικές δομές: ένα από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία που προκύπτουν από την ιστορική διερεύνηση του θέματος είναι το γεγονός ότι τα ΜΜΕ συγκάλυπταν για τουλάχιστον δυο χρόνια τις ευθύνες των τραπεζών, οι οποίες ήταν ο μηχανισμός μέσα από τον οποίο

εισήχθη και εξαπλώθηκε η κρίση στην Κύπρο. Η κατανόηση του ζητήματος των τραπεζών και της οικονομικής κρίσης, σε αυτό το πλαίσιο, συμπεριλαμβάνει και τις δομικές διαστάσεις της διαπλοκής ανάμεσα σε οικονομικά συμφέροντα στον τραπεζικό τομέα, αλλά και στον τομέα των ΜΜΕ και της πολιτικής. Τα περισσότερα στοιχεία για το τί γινόταν την περίοδο 2009-2012 στον τραπεζικό τομέα προέκυψαν ουσιαστικά μετά τον Ιούνιο του 2012. Και όμως, υπήρχαν και πληροφορίες, αλλά και έκδηλα στοιχεία, τα οποία φαίνεται να αγνοήθηκαν – ίσως, αρχικά, λόγω μη κατανόησης της σημασίας τους, αλλά αργότερα, ήταν μάλλον σαφές ότι γινόταν προσπάθεια είτε μετατόπισης της ευθύνης, είτε λογοκρισίας.

Η έρευνα καλύπτει την περίοδο 2009 – 2012 και διενεργήθηκε σε δύο στάδια. Η συλλογή στοιχείων ξεκίνησε από το τέλος του 2010. Αυτά τα στοιχεία αφορούσαν στις αναπαραστάσεις στα ΜΜΕ για την κρίση στην Κύπρο και συγκρίνονταν με τις ευρύτερες τάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και στο Παγκόσμιο σύστημα. Το δεύτερο στάδιο ξεκίνησε μετά τον Ιούνιο του 2012, αφού οι τράπεζες παραδέχθηκαν και δημόσια ότι ήθελαν στήριξη από την Πολιτεία και έτσι τα συγκεκριμένα σκάνδαλα δύο και πλέον χρόνων, βγήκαν αναπόφευκτα στην επιφάνεια. Μέσα στα πλαίσια των, έστω και περιορισμένων, αποκαλύψεων και διαρροών, το καλοκαίρι του 2012, δημιουργήθηκε μια καλύτερη εικόνα για την εξέλιξη των γεγονότων, οπότε επιλέχθηκαν έξι συγκεκριμένες περιόδους για εστίαση με βάση την ιστορική εξέλιξη του θέματος:

1. Καλοκαίρι του 2009: διαμάχη κυβέρνησης – τραπεζών για επιτόκια - παροχή «δανείου» και εκβιασμοί τραπεζών.
2. Καλοκαίρι 2010: συζητήσεις για τη φορολόγηση του «πλούτου» και των τραπεζών.
3. Άνοιξη 2011: περίοδος αποφάσεων για ελληνικό κούρεμα και εκθέσεις από οίκους αξιολόγησης που υποβάθμιζαν την κυπριακή οικονομία, λόγω της διασύνδεσης των τραπεζών με την ελληνική οικονομία.
4. Καλοκαίρι του 2011: εστίαση στο πώς εξελίχθηκαν οι πιέσεις για μέτρα στο Δημόσιο, αποσιωπώντας το θέμα των τραπεζών.
5. Πρώτοι μήνες του 2012: όταν οι τράπεζες αναζητούσαν τρόπους ανακεφαλαιοποίησης, η αποκάλυψη των ζημιών τους και οι διαδικασίες προσφυγής τους στο κράτος για «στήριξη».
6. Δεύτερο μισό του 2012: περίοδος ελεγχόμενων αποκαλύψεων. Αυτή η περίοδος αναλύεται με πιο εκτενή τρόπο στο Μέρος II, διότι εδώ συγκλίνουν δύο στοιχεία: και οι αποκαλύψεις για τα σκάνδαλα των τραπεζών, αλλά και η επιστράτευση των διάφορων πρακτικών για αποσιώπηση ή Μετατόπιση της έμφασης.

Η μέθοδος,[2] η οποία ακολουθήθηκε, υιοθέτησε ένα ιστορικό μοντέλο πολλαπλών επιπέδων ανάλυσης:[3] το πλαίσιο της οικονομικής κρίσης προσδιορίστηκε σε ένα συστημικό επίπεδο ιστορικά, με άξονα τις διεθνείς εξελίξεις και τις υπάρχουσες πληροφορίες-στοιχεία για την κυπριακή οικονομία, ενώ όσον αφορά στα ΜΜΕ, ως δομές συσκευασίας πληροφοριών, η ανάλυση εστιάστηκε στην ερμηνευτική αποκωδικοποίηση των πρωτοσέλιδων με κύριες μεταβλητές τις επιλογές ιεράρχησης και κωδικοποίησης των ειδήσεων – όπως και τις ανάλογες «σιωπές».

Είχαμε, κατά συνέπεια, μια ιστορική σύγκριση δυο ειδών τεκμηρίων:[4] ένα είδος «σκληρών» τεκμηρίων (τα δεδομένα της οικονομίας), τα οποία είναι το συγκριτικό κριτήριο για την αξιολόγηση των άλλων τεκμηρίων, των αναπαραστάσεων των ΜΜΕ. Έχουμε τριών ειδών διαθέσιμα στοιχεία για τα οικονομικά-ιστορικά τεκμήρια:[5] Κατ'αρχην, έχουμε την υπάρχουσα βιβλιογραφία για το πώς εξελίχθηκε η παγκόσμια κρίση από το 2007 – οποιαδήποτε σοβαρή ανάλυση αναπόφευκτα θα πρέπει

να τοποθετήσει την κυπριακή περίπτωση σε αυτό το ιστορικό και εξελικτικό πλαίσιο. Ένα στοιχείο πιο άμεσα σχετικό με την Κύπρο είναι οι εκθέσεις των οίκων αξιολόγησης. Ανεξάρτητα του τί νομίζει κάποιος για τους «οίκους» και τον αμφιλεγόμενο ρόλο τους, οι εκτιμήσεις τους αποτελούν ένα τεκμήριο για την αξιολόγηση της έμφασης των ΜΜΕ. Επιπλέον, έχουμε αναφορές στις οικονομικές σελίδες των εφημερίδων, οι οποίες πέρα από την εστίαση, αναλόγως των συμφερόντων του ιδιοκτήτη (τα οποία εκφράζονται κατά κύριο λόγο στο πρωτοσέλιδο), δημοσίευαν, επίσης και τα οικονομικά δεδομένα, τα οποία ανακοινώνονταν. Άρα, υπάρχουν διαθέσιμα τεκμήρια, αλλά και πλαίσιο σύγκρισης του πώς κωδικοποιούνταν και ιεραρχούνταν, ως ειδήσεις για πρωτοσέλιδα. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να εντάξουμε και την μαρτυρία του τέως υπουργού Χ. Σταυράκη στο βιβλίο του, το οποίο εκδόθηκε το 2012.[6] Όπως και με τις αναφορές στις εφημερίδες, θα μπορούσε κάποιος να αμφισβητήσει την οπτική του κ. Σταυράκη[7] – αλλά όταν διασταυρωθούν τα γεγονότα, τα οποία αναφέρει με τα στοιχεία της περιόδου στην οποία αναφέρεται, αποτελούν ένα σημαντικό πρωτογενές υλικό.

Όσον αφορά στις αναπαραστάσεις, η έρευνα κάλυψε όλες τις εφημερίδες[8], αλλά στην παρουσίαση των γεγονότων θα αναφέρονται ενδεικτικά τεκμήρια από μερικές εφημερίδες σε επιλεγμένες ημερομηνίες στα πλαίσια των περιόδων, οι οποίες επιλέγηκαν.

Η εργασία θα παρουσιαστεί χρονολογικά σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, η παρουσίαση θα ξεκινήσει με μια σύντομη αναφορά στο ευρύτερο πλαίσιο της παγκόσμιας κρίσης και μετά θα εστιαστεί στις εξελίξεις στην Κύπρο, από το 2009 – όταν οι τράπεζες κατάφεραν να πάρουν δάνειο 3 δις με εγγύηση του κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο, τα γεγονότα όπως έχουν γίνει γνωστά το 2012, θα αντιπαραβάλλονται με τον τρόπο παρουσίασης όταν συνέβαιναν για να διαφανεί το σχετικό κλίμα στα ΜΜΕ. Στο δεύτερο μέρος, θα αναλυθεί σε βάθος η περίοδος του δεύτερου εξαμήνου του 2012, όταν έγιναν οι αποκαλύψεις, αλλά και όταν η πλειοψηφία των ΜΜΕ προσπαθούσε από τη μια να αποφύγει τα σκάνδαλα των τραπεζών ενώ, από την άλλη, πίεζε την κυβέρνηση να αποδεχθεί τους όρους της Τρόικα.

Η οικονομική κρίση στην Κύπρο: Μηχανισμοί μεταφοράς από το παγκόσμιο στο τοπικό

Η οικονομική κρίση, η οποία ξεκίνησε το 2007 στις ΗΠΑ, εξαπλώθηκε γρήγορα και στην Ευρώπη.[9] Η επίδραση της, όμως, αρχικά δεν ήταν ενιαία. Μερικές χώρες, όπως η Ισλανδία, η Ιρλανδία και η Λετονία πλήγηκαν άμεσα – και στις τρεις περιπτώσεις, ο τραπεζικός τομέας λειτούργησε καταλυτικά για την εξάπλωση της κρίσης που ξεκίνησε στις ΗΠΑ.[10] Σε εκείνο το κλίμα, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) προσπάθησαν να ελέγξουν την κρίση μέσα από την κρατική παρέμβαση για τη στήριξη των τραπεζών.[11] Το βασικό τραπεζικό πρόβλημα, εντοπιζόταν στα επισφαλή δάνεια ή επενδύσεις (ιδιαίτερα σε «φούσκες» ακινήτων), οι οποίες δεν επρόκειτο να εξοφληθούν – ή στον τρόπο που οι σχέσεις μεταξύ των τραπεζών, άφηναν μερικές τράπεζες εκτεθειμένες στα αμερικανικά «τοξικά δάνεια». Το Δημόσιο φορτώθηκε αυτήν την ζημιά του τραπεζιτικού συστήματος.[12] Μετά το 2010, όμως, η Ευρωπαϊκή Ένωση βρέθηκε κάτω από διπλή πίεση, εσωτερικά και εξωτερικά (από τις «αγορές» και τους οίκους αξιολόγησης), σε σχέση με το διογκούμενο δημόσιο χρέος, το οποίο ανέλαβαν τα κράτη για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των τραπεζών.[13] Έτσι, η κρίση στην Ευρώπη μεταφέρθηκε στο Δημόσιο. Αυτή η έμφαση διασταυρώθηκε και με τις διαμάχες για την διαδικασία ενοποίησης της Ευρώπης, αλλά και με την αυξανόμενη ηγεμονική θέση του κεντροευρωπαϊκού πόλου με κύριο εκπρόσωπο τη Γερμανία. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ε.Ε. έκανε στροφή στις πολιτικές «λιτότητας» (σε αντίθεση με τις ΗΠΑ)[14] για περιορισμό του δημόσιου χρέους και των ελλειμμάτων. Αυτή η έμφαση οδήγησε σε νέα ύφεση, καθώς ο περιορισμός της ρευστότητας στην οικονομία οδήγησε σε λιγότερα έσοδα για τα κράτη και σε ένα φαύλο κύκλο διευρυνόμενων ελλειμμάτων και χρέους. Όσες χώρες κατέφυγαν για βοήθεια στην Ε.Ε. υποχρεώθηκαν από την «Τρόικα» των δανειστών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) σε σκληρά μέτρα λιτότητας, ενώ και όσες χώρες (όπως η Ισπανία) προσπάθησαν να υιοθετήσουν από μόνες τους ανάλογα μέτρα είχαν το ίδιο αποτέλεσμα – διευρυνόμενη ύφεση και

έκρηξη κοινωνικής διαμαρτυρίας. Ακόμα και στις περιπτώσεις, όπου φάνηκε να υπάρχει κάποια επιστροφή στην «ομαλότητα», όπως η Λετονία, το κοινωνικό κόστος ήταν και είναι τεράστιο.[15]

Στην Κύπρο, η κρίση πήρε, αρχικά, ήπιες μορφές εν μέρει, γιατί οι τράπεζες δεν ήταν άμεσα εμπλεκόμενες με τα επισφαλή δάνεια και τις φούσκες που χαρακτήριζαν τον τραπεζικό τομέα, που είχε σχέσεις με τις αμερικανικές τράπεζες. Υπήρξε και στην Κύπρο μια φούσκα ακίνητων στα μέσα της δεκαετίας 2000-2010, η οποία έφτασε στο απόγειο της γύρω στο 2006-07, αλλά δεν φάνηκε να συμπαρασύρει την οικονομία σε κρίση. Η πολιτική της νέας κυβέρνησης, το 2008, εστίασε στην «προστασία του κοινού». Έτσι, επιλέγηκαν πολιτικές που στήριξαν τη ζήτηση - έγινε αύξηση στις συντάξεις λ.χ. και δεν υιοθετήθηκαν πολιτικές λιτότητας πέρα από προσπάθειες περιορισμού των «σπάταλων» λειτουργικών εξόδων του κράτους.[16] Αυτή η πολιτική φάνηκε να αποδίδει και στις αρχές του 2011 η κυπριακή οικονομία είχε βγει από την ύφεση και είχε ανάπτυξη που πλησίαζε το 1.5%. Τα βασικά στοιχεία της οικονομίας ήταν, επίσης, κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο: το δημόσιο χρέος ήταν γύρω στο 60%, ενώ το έλλειμμα είχε υποχωρήσει στο 5.3% το 2010, μέσα από περικοπές στις κρατικές δαπάνες. Ωστόσο, η Κύπρος μπήκε στον δεύτερο κύκλο της ευρωπαϊκής ύφεσης, του 2011, ο οποίος ήταν μεν προϊόν της λιτότητας που επιβλήθηκε από το 2010, αλλά χαρακτηριζόταν και από επιπρόσθετες πιέσεις για λιτότητα. Αυτές οι πιέσεις είχαν πια έντονα το στοιχείο του εσωτερικού διαχωρισμού στην Ε.Ε., καθώς οι χώρες του «ευρωπαϊκού νότου» γίνονταν ο στόχος κριτικής και επιθέσεων από τις χώρες της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης.

Και σε εκείνο το πλαίσιο, όμως, οι «αιτίες» για την κρίση και τις πιέσεις για λιτότητα διέφεραν από κράτος σε κράτος. Υπήρχαν δυο βασικές ομάδες χωρών - εκείνες που εμπλάκηκαν λόγω του δημόσιου τομέα, όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία (και αρκετά κοντά σε ανάλογα προβλήματα βρίσκεται και η Ιταλία) και οι χώρες που εμπλάκηκαν λόγω του τραπεζικού συστήματος, όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία (η οποία εμπλάκηκε σε αλυσιδωτές εκστρατείες λιτότητας) και η Κύπρος, πρόσφατα. Αξίζει να αναφερθούν εδώ μερικά συγκριτικά στοιχεία τα οποία δείχνουν και την ουσιαστική ομοιότητα των δομών που οδήγησαν σε κρίση την Κύπρο και την Ιρλανδία: σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας το ποσοστό κεφαλαίων στις τράπεζες στην Κύπρο σε σύγκριση με το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα έφτανε το 896% το 2010 ενώ στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο μέσος όρος ήταν 357% και στην ευρωζώνη 334%.[17] Όσον αφορά το μέγεθος του τραπεζικού τομέα είχε μια αλματώδη ανάπτυξη από το 2004 και το 2009 έφτασε σε επίπεδα ανάλογα της Ιρλανδίας.[18] Ενώ όμως, η Ιρλανδία και η Ισπανία είχαν να αντιμετωπίσουν μια φούσκα επενδύσεων στον τομέα των ακινήτων,[19] στην περίπτωση της Κύπρου το πρόβλημα είναι η μεταφορά της κρίσης από την Ελλάδα, λόγω των επενδύσεων των τραπεζών στο εξωτερικό. Σε αυτό το σημείο, η κυπριακή κρίση είναι διαφορετική και έχει στοιχεία που παραπέμπουν και στην αρχική κρίση του 2007 στις ΗΠΑ, με το ανεξέλεγκτο του τραπεζιτικού τομέα,[20] και στην κατάσταση στην Ισπανία το 2008, όταν η χώρα βρέθηκε μπροστά σε μια εισαγόμενη κρίση λόγω της εξωτερικής επέκτασης και του μεγέθους των τραπεζών της.

Από το 2009, ξέσπασε στην κυπριακή κοινωνία μια αρχικά υπόγεια και μετά έντονη και δημόσια αντιπαράθεση ανάμεσα σε δυο κοινωνικές συμμαχίες: η μια συμμαχία ήθελε να μεταφέρει τη διαφανόμενη κρίση των τραπεζών στο Δημόσιο, ενώ η άλλη κοινωνική συμμαχία επέμενε ότι η κρίση πήγαινε από τις τράπεζες και ότι η όποια λιτότητα έπρεπε να συμπεριλαμβάνει και αντιμετωπίζει και τα αιτία της κρίσης, αλλά και τις επιπτώσεις μιας μονομερούς λιτότητας σε βάρος των εργαζόμενων. Η πλειοψηφία των ΜΜΕ, όπως θα δούμε, ταυτίστηκε εντυπωσιακά με την πρώτη συμμαχία.

ΜΕΡΟΣ Ι:

Η δημιουργία των προβλημάτων και η συγκάλυψη των σκανδάλων των τραπεζών από τα

MME

1. Οι αντιπαραθέσεις του 2009 και οι υποστηρικτές των τραπεζών: όταν οι τράπεζες πήραν 3 δις ευρώ και δεν τήρησαν τη συμφωνία για διοχέτευσή τους στην κυπριακή αγορά

Η πρώτη καταγραμμένη αντιπαραθέση των δυο συμμαχιών με άξονα την κρίση - ή τουλάχιστον την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της παγκόσμιας κρίσης - ξεκίνησε το 2009. Η πιο σημαντική διάσταση εκείνης της αντιπαραθέσης, ήταν το ζήτημα της παροχής 3 δις στις τράπεζες σε «φθινό χρήμα», αλλά και οι συζητήσεις που δημιούργησε η παρέμβαση του κ. Βγενόπουλου, ο οποίος απειλούσε να μετακινήσει την έδρα της Λαϊκής από την Κύπρο. Το πρώτο θέμα είναι σημαντικό γιατί αφορά και στο πώς οι τράπεζες εκβίαζαν, ουσιαστικά, ώστε να τους δοθούν χαμηλότοκα δάνεια, ενώ οι ίδιες δεν το έκαναν σε σχέση με τις κυπριακές επιχειρήσεις - αλλά και λόγω του γεγονότος ότι αυτή η επιπρόσθετη ρευστότητα, φαίνεται ότι διοχετεύτηκε, τελικά, στην αγορά ελληνικών ομολόγων ή άλλων ανάλογων επισφαλών επενδύσεων.

Ο τέως Υπουργός Οικονομικών, Χ. Σταυράκης, περιγράφει αρκετά αναλυτικά και το κλίμα, αλλά και τις τελικές υποσχέσεις σε σχέση με το ζήτημα της παροχής «δανείου» στις τράπεζες:

«Από την αρχή της κρίσης, όμως, ήμουν βέβαιος πως μέρος του προβλήματος ήταν και οι τράπεζες... σιγά σιγά, οι τράπεζες κατέφυγαν στην πιο απλή και συνηθισμένη τακτική που ακολουθούν οι τραπεζίτες όταν οι συγκυρίες δεν είναι ευνοϊκές: μείωσαν τις πιστώσεις, δηλαδή δεν έδιναν δάνεια για να «κινηθεί» η αγορά, ενώ ταυτόχρονα αυξάνουν τα επιτόκια τους.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, ήταν σχεδόν φυσιολογικό να καταλήξουμε σε μια αντιπαραθέση για το ποιός πρέπει να δράσει για να διορθώσει το πρόβλημα που οι τράπεζες δημιούργησαν στην οικονομία.

Κάποια στιγμή άρχισε να γίνεται δημοσίως η σκέψη για έκδοση «ειδικών τριετών κυβερνητικών χρεογράφων».... Αυτή ήταν και μια από τις μεγαλύτερες αντιπαραθέσεις του 2009. Η ιδέα ήταν της Κεντρικής Τράπεζας..

Η θέση του Υπουργείου Οικονομικών και εμένα προσωπικά ήταν πολύ συγκρατημένη....[....]

Προσωπικά, δέχθηκα αρκετή πίεση για αρκετό καιρό... Έκρινα ότι η αντιπαραθέση που είχε δημιουργηθεί προκαλούσε πολύ μεγάλη ζημιά στην οικονομία. Προσπάθησα πριν την τελική έκδοση να δεσμεύσω τις τράπεζες όπως δανείσουν αυτά τα τρία δισεκατομμύρια ευρώ σε κυπριακές επιχειρήσεις με ένα επιτόκιο που να μην υπερβαίνει το 3%... Δυστυχώς, όμως, όσο κι αν επέμενα σε αυτό το σημείο, δεν κατέστη δυνατό να επιτύχουμε το στόχο μας και είδαμε πολλά δάνεια να βγαίνουν εκτός της κυπριακής αγοράς.»[21]

Η Αντίθεση του Προεδρικού: η δημόσια συζήτηση για τα κέρδη των τραπεζών και τα επιτόκια

Αυτό το κλίμα ήταν έκδηλο το καλοκαίρι του 2009. Αξίζει, σε αυτό το πλαίσιο, να δούμε και τη δημόσια καταγεγραμμένη θέση του Προεδρικού. Στις 14/6 ο Πρόεδρος Χριστόφιας έδωσε συνέντευξη στο Φιλελεύθερο και ήταν σαφής η δυσφορία του με τη στάση των τραπεζών.[22] Μια από τις ερωτήσεις είναι αποκαλυπτική του τότε κλίματος:

*«**Δημοσιογράφος:** Υπάρχουν, όμως κάποια πράγματα που θα μπορούσαν να αναζωογονήσουν την οικονομία, όπως είναι τα πιο χαμηλά επιτόκια. Μπαίνει ένα θέμα από την πλευρά της Κεντρικής Τράπεζας από τον περασμένο Οκτώβρη και τίθεται από τις ίδιες τις τράπεζες. Έκδοση τριετών χρεογράφων που θα υποθηκευτούν στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για άντληση ρευστότητας. Για να αποκτήσουν πιο φθινό χρήμα. Η Κυβέρνηση στέκεται με επιφύλαξη. Αρνητικά.»*

Η απάντηση του Προέδρου και η στιχομυθία που ακολούθησε ήταν ενδιαφέρουσα και σχεδόν προφητική:

«**Πρόεδρος:** Για να το κάμουν τί αυτό το χρήμα οι τράπεζες; ...

Δημοσιογράφος: Δεν έχουν πλεονάζουσα ρευστότητα λένε..

Πρόεδρος: Έχουν ρευστότητα. Και μεγάλη μάλιστα. Οι κυπριακές τράπεζες, όμως δεν την αξιοποιούν. Αυτό παραδέχονται οι ίδιοι. Ότι έχουν πλεονάζουσα ρευστότητα. Συγκεκριμένη Τράπεζα, για παράδειγμα, εξασφάλισε πρόσφατα 1 δις ευρώ. Εκδώσαμε χρεόγραφα 1.2 δις τα οποία ρίξαμε στην αγορά.

Δημοσιογράφος: Αναζητούν χρήμα με χαμηλότερο κόστος.

Πρόεδρος: Οι Τράπεζες πρέπει να διορθώσουν αυτά στα οποία οι ίδιες έχουν προχωρήσει και που σχετίζονται με τα ψηλά καταθετικά επιτόκια.

Δημοσιογράφος: Σκοπεύετε να κάνετε κάποια νέα κίνηση προς τις Τράπεζες, εκτός από τη δημόσια έκκληση για μείωση των επιτοκίων;

Πρόεδρος: Και άλλη κίνηση προς τις Τράπεζες;... οι Τράπεζες είναι κερδοφόρες. Με πολλά εκατομμύρια ευρώ το χρόνο. Εκτός και αν θα πούμε ότι επειδή δεν είναι 500 εκατομμύρια τα κέρδη και είναι 400 εκατ., ζημιώνουν.»

Τελικά, η κυβέρνηση βρέθηκε μπροστά στην άρνηση των τραπεζών να χαμηλώσουν τα επιτόκια, και την στήριξή τους από την Κεντρική Τράπεζα, αλλά και από τα ΜΜΕ και πολιτικούς, παρά το ότι η αρχική πρόταση, και υπόσχεση, για συμφωνία με την κυβέρνηση προνοούσε ότι «..αν οι τράπεζες είχαν φθηνή ρευστότητα θα μπορούσαν να δανείζουν περισσότερα στην αγορά, αλλά και να μειώσουν και τα επιτόκια τους».[23] Το Ιούλιο του 2009 υπήρχε μια πρωτοσέλιδη καταγραφή της κυβερνητικής προσπάθειας να δεσμεύσει τις τράπεζες: «Μάχη Σταυρακη με τράπεζες. Πίεση για ανανέωση ρευστότητας έναντι μείωσης επιτοκίων».[24].Όπως αποδείχθηκε, ωστόσο, στο υπάρχον νομικό - θεσμικό πλαίσιο, και χωρίς την στήριξη του διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, οι τράπεζες δεν είχαν να αντιμετωπίσουν ουσιαστικό μοχλό πίεσης. Η τελική απόφαση (για το δάνειο μέσω χρεογράφων) στηρίχθηκε εν μέρει και στη διαβεβαίωση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) ότι το δάνειο δεν θα λογαριαζόταν μέσα στο δημόσιο χρέος. Αυτό, όμως, δεν ήταν η άποψη και των οίκων αξιολόγησης. Ο ίδιος ο Σταυράκης προειδοποίησε :[25]

«Σε περίπτωση που μια Τράπεζα δεν θα έχει την απαιτούμενη ρευστότητα στο τέλος του 2012 για να τα επιστρέψει στην κυβέρνηση, τότε ο φορολογούμενος θα υποστεί μια τεράστια ζημιά εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ.»

Αν και η έμφαση των ΜΜΕ εκείνη την περίοδο δεν ήταν τόσο μονοδιάστατη, όσο μετά, είναι αξιοσημείωτο ότι δεν υπήρχε εστίαση στο γεγονός ότι αυτές οι πιέσεις για παροχή ρευστότητας στις τράπεζες θα επιβάρυναν το δημόσιο χρέος. Και ένα ποσό 3 δις (το ένα έκτο του ΑΕΠ) δεν ήταν αμελητέο ποσό.

Αντίθετα από την αντιπολίτευση, το όλο θέμα αντιμετωπίστηκε, σχεδόν, ως θρίαμβος. Ο Α. Νεοφύτου σε ένα κείμενο του ένα χρόνο μετά, [26] όταν επιχειρηματολόγούσε γιατί δεν πρέπει να φορολογηθούν οι τράπεζες, επικαλείτο το δάνειο για να το παρουσιάσει, ως το μόνο «θετικό» που είχε κάνει η κυβέρνηση για τον τραπεζικό τομέα – και την κατηγορούσε, μάλιστα, ότι ήταν εχθρική, γενικά. Είναι δύσκολο να υποθέσει κάποιος ότι δεν ήξερε ή δεν είχε ακούσει τί είχε γίνει, ήδη, στην

Τράπεζα Κύπρου με την αγορά ελληνικών ομολόγων στο τέλος του 2009 και στις αρχές του 2010, όπως θα δούμε πιο κάτω. Και ήδη είχε αρχίσει η κρίση στην Ελλάδα.

Η Λαϊκή, ο κ. Βγενόπουλος και οι σχέσεις του με τα ΜΜΕ και την αντιπολίτευση: η συζήτηση στη Βουλή τον Ιούλιο του 2009

Όταν ο προηγούμενος ισχυρός άντρας της Λαϊκής, ο κ. Λαζαρίδης, είχε εκτοπιστεί από τον κ. Βγενόπουλο, είχε δηλώσει ότι ο νέος ισχυρός άντρας της Λαϊκής του είχε δώσει να καταλάβει ότι μπορούσε να ελέγχει τους δημοσιογράφους. Ήταν η πρώτη δημόσια καταγραφή πιθανής σχέσης διαπλοκής ανάμεσα στα ΜΜΕ και στις Τράπεζες. Η μετέπειτα πορεία του κ. Βγενόπουλου δείχνει, όντως, μια παράδοξη σχέση με τα ΜΜΕ. Υπήρξε αντικείμενο έντονης προβολής για όσο καιρό είχε την εξουσία στη Λαϊκή, ενώ όταν αποχώρησε έγινε στόχος επιθέσεων. Και αυτό, δεν περιορίστηκε στο τομέα των ΜΜΕ. Μετά από τη δημόσια εμφάνιση της κρίσης των τραπεζών μερικοί από τους εμπλεκόμενους, όπως ο τέως Διοικητής ο κ. Ορφανίδης, αλλά και ο Α. Νεοφύτου, ο οποίος στήριζε και τον ίδιο και την τραπεζιτική του πολιτική, κατηγορήσαν τον κ. Βγενόπουλο, ως υπεύθυνο για την κρίση της Λαϊκής. Όπως θα δούμε στην εξέλιξη των γεγονότων, δεν ήταν σταθερή αυτή η στάση τους – αντίθετα, ο κ. Ορφανίδης διευκόλυνε, παράδοξα, λ.χ. τη Λαϊκή σε σημαντικά ιστορικά σημεία, όπως το 2011,[27] φορτώνοντας την κυπριακή οικονομία με δισεκατομμύρια ευρώ σε ζημιές. Όμως, αξίζει να δούμε και την στάση του τύπου, αλλά και των μετέπειτα αντιπάλων του, το 2009, όταν ο κ. Βγενόπουλος, τότε που ήταν πανίσχυρος στο τραπεζιτικό λόμπι, απειλούσε να μεταφέρει την έδρα της Λαϊκής εκτός Κύπρου.

Το θέμα κυριαρχούσε στα πρωτοσέλιδα και στις 16 Μαΐου του 2009, ο Φιλελεύθερος είχε το χαρακτηριστικό πρωτοσέλιδο τίτλο: «Βόμβα από τη Μαρφίν». Στις 18 Μαΐου οι μέτοχοι της Λαϊκής ενέκριναν πλειοψηφικά την εισήγηση Βγενόπουλου. Ακολούθησαν έντονες κριτικές προς την Κυβέρνηση, γιατί δεν απέτρεψε το ενδεχόμενο. Ο πρωτοσέλιδος τίτλος του Φιλελευθέρου στις 19/5 λ.χ. ήταν «Χιονοστιβάδα αντιδράσεων». Ο Α. Νεοφύτου σε εκείνο το πλαίσιο είχε δηλώσει: *«Εκφράζουμε την λύπη μας, αλλά και τον προβληματισμό μας για την απόφαση...»* και ζήτησε να προβληματισθεί η «κυπριακή πολιτεία στο σύνολο της». Το «σύνολο» της «κυπριακής πολιτείας» αφορούσε λογικά και το Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας. Στις 20, ο ΔΗΣΥ με ανακοίνωση του ανέφερε: *«Αντί των πολυδιαφημιζόμενων επενδύσεων που θα έφερναν από το εξωτερικό οι κυβερνήτες, το μόνο που κατόρθωσαν είναι να μας φεύγουν ακόμα και οι δικές μας κυπριακές εταιρείες κα επενδύσεις»*. Γενικά, δεν υπάρχει καμία αναφορά που να λέει τότε ότι φταίει ο κ. Βγενόπουλος. Αξίζει να επισημανθεί ότι η παραπομπή του ΔΗΣΥ σε «πολυδιαφημιζόμενες επενδύσεις» αφορούσε την επένδυση από το Κατάρ, την οποία προσπαθούσε να προσελκύσει η κυβέρνηση τότε. Στις αρχές εκείνου του μήνα, γίνονταν διαβουλεύσεις και οι εφημερίδες της αντιπολίτευσης, όπως η Σημερινή, είχαν πρωτοσέλιδα με κριτικές αναφορές για «μυστικές συμφωνίες». Φαίνεται ότι και ο κ. Βγενόπουλος είχε ενστάσεις για το συγκεκριμένο έργο, όπως αναφέρεται και σε ένθετο στον Οικονομικό Φιλελεύθερο στις 21/5.[28] Γενικότερα, ο κ. Βγενόπουλος με μια ευρεία στήριξη ζητούσε αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο για τον έλεγχο των τραπεζών. Η κυβέρνηση κράτησε αποστάσεις[29], αν και φάνηκε ότι εκτός από την Κεντρική Τράπεζα ένας έμμεσος στόχος του κ. Βγενόπουλου ήταν και ο Υπουργός Οικονομικών στον οποίο είχε εστιάσει ο βουλευτής του ΕΥΡΩΚΟ, Ρ. Ερωτοκρίτου, ο οποίος, όπως φάνηκε στην συνέχεια, προσπάθησε ευρύτερα να «βοηθήσει» στο θέμα που δημιουργήθηκε.

Σε εκείνο το πλαίσιο, όπου το σύνολο της πολιτικής ηγεσίας προσπαθούσε να αποφύγει τέτοια εξέλιξη, πραγματοποιήθηκε μια συνεδρία της Βουλής τον Ιούλιο του 2009, στην οποία συμμετείχαν και ο κ. Βγενόπουλος και ο κ. Ορφανίδης. Σε εκείνη τη συνεδρία, ο Βγενόπουλος συγκρούστηκε έντονα με τον Ορφανίδη τον οποίο αποκάλεσε «δικτάτορα». Το πρώτο ενδιαφέρον είναι ότι ο Ορφανίδης, ο οποίος λίγους μήνες μετά, θα έκανε τα τυφλά μάτια στις αγορές ελληνικών ομολόγων από την τράπεζα Κύπρου, και ενώ είχε ήδη εγκρίνει την αγορά μιας ρωσικής τράπεζας, της Uniastrium,[30] παρά τις προειδοποιήσεις για απώλειες εκατομμυρίων, ξαφνικά εμφανιζόταν

αυστηρός με το Βγενόπουλο. Προφανώς, υπήρχαν υπόγειες διαμάχες των τραπεζιτών, οι οποίες δεν έχουν ακόμα διευκρινιστεί. Αξίζει να δούμε, όμως, και πώς τοποθετήθηκαν τα κόμματα για την απαίτηση του κ. Βγενόπουλου να αλλάξει το θεσμικό πλαίσιο. Ο Ρ. Ερωτοκρίτου του ΕΥΡΩΚΟ φαινόταν να είναι σχετικά ένθερμος υποστηρικτής του συμβιβασμού με τον κ. Βγενόπουλο, ενώ ο πιο ενοχλημένος από την στάση του ήταν ο Α. Αγγελίδης, ο οποίος αποχώρησε από την συνεδρία. Ο κ. Ερωτοκρίτου είπε μάλιστα ότι «*παρά πολλά ζητήματα στην Κεντρική Τράπεζααποφασίζονται με βάση τη διακριτική ευχέρεια των διαφόρων λειτουργιών και αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί απ' άπειρον και επί μακρόν*». Τα κόμματα, τα οποία αντέδρασαν στις δηλώσεις Βγενόπουλου, υπερασπίζοντας το θεσμικό πλαίσιο της αυτονομίας της Κεντρικής Τράπεζας ήταν το ΑΚΕΛ και το ΔΗΚΟ, όπως και η κυβέρνηση μέσω του κυβερνητικού εκπροσώπου. Στην ανταπόκριση του Φιλελευθέρου την επομένη, δεν υπήρχε καμία επικριτική δήλωση εκ μέρους του ΔΗΣΥ για τη στάση του κ. Βγενόπουλου. Η ανεξήγητη σιωπή μπορεί και να συνδέεται με τις αποκαλύψεις του ίδιου του κ. Βγενόπουλου ότι ο Α. Νεοφύτου του είχε εισηγηθεί, τότε, να μεσολαβήσει με τον κ. Ορφανίδη, προσφέροντας έτσι ένα είδος ιδιωτικής εξυπηρέτησης. Διότι, όπως θα δούμε, η σιωπή του κ. Αβέρωφ για τον Βγενόπουλο θα συνεχιστεί και το 2010, όταν θα εργαστεί ενάντια στη φορολόγηση των τραπεζών.

2. Η περίοδος της Συγκάλυψης: Το σκάνδαλο της αγοράς των ελληνικών ομολόγων, τέλη 2009 - αρχές 2010, και η σιωπή των ΜΜΕ

Στο τέλος του 2009 και ενώ άρχισε πια να διαφαίνεται ότι η κρίση του ελληνικού δημόσιου χρέους ήταν ανεξέλεγκτη, η τράπεζα Κύπρου επιβεβαίωσε, έστω και μυστικά, ότι είχε, όντως, μεγάλη ρευστότητα την οποία ενίσχυσε και από την παροχή των 3 δις. Αλλά αυτή η επιπλέον ρευστότητα δεν χρησιμοποιήθηκε για την εσωτερική κυπριακή αγορά με την μορφή χαμηλότοκων δανείων. Αντίθετα, έγινε μια κερδοσκοπική επέκταση στην αγορά ελληνικών ομολόγων, όπως τεκμηριώθηκε το καλοκαίρι του 2012 - και όπως ήταν, όμως, γνωστό από πολύ πριν, έστω και αν τα ΜΜΕ το συγκαλύπταν.

Το πρόβλημα με τα ελληνικά δημόσια οικονομικά είχε αρχίσει να εμφανίζεται από τις αρχές του 2009 και αυτός ήταν και ένας λόγος, ο οποίος ώθησε τον τότε πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή στην προκήρυξη πρόωρων εκλογών. Το ζήτημα, όμως, έγινε δημόσιο στις αρχές Οκτωβρίου όταν η νέα κυβέρνηση, η οποία μόλις εκλέγηκε, ανακοίνωσε ότι η τρύπα στα δημόσια οικονομικά ήταν μεγαλύτερη από όσο υπολογιζόταν. Αυτό, ουσιαστικά, άνοιξε την πόρτα στην επιβεβαίωση των φημών που υπήρχαν ήδη, αλλά και στην αποκάλυψη των μηχανισμών μέσα από τους οποίους είχαν γίνει συγκαλύψεις την προηγούμενη περίοδο. Μέχρι τον επόμενο Απρίλιο (του 2010), οι πιστοληπτικοί οίκοι συνέχισαν την υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, ενώ στις 2 Μαΐου εγκρίθηκε το ευρωπαϊκό πακέτο βοήθειας - με όρους αυστηρής λιτότητας που θα επιδείνωναν την κρίση.

Ήταν, πλέον, σαφές ότι η ελληνική οικονομία θα ήταν μια πηγή κινδύνων για την κυπριακή οικονομία. Σε αυτό το πλαίσιο, τον Νοέμβριο του 2009, ο Γενικός Διευθυντής του συγκροτήματος της Τράπεζας Κύπρου είχε δηλώσει ότι «*η έκθεση της τράπεζας στα ελληνικά ομόλογα ήταν μικρή*». Στις 10 Δεκεμβρίου σε δηλώσεις στη Stockwatch είχε επαναλάβει τις δηλώσεις λέγοντας ότι «*από την αρχή του έτους η τράπεζα μείωσε την έκθεση της στα ομόλογα του ελληνικού δημόσιου από 1.8 δις ευρώ σε 0,1 δις ευρώ τον Οκτώβριο.*»[31] Και αμέσως μετά (πίσω από την πλάτη του κοινού, όπως θα δούμε) ξεκίνησε μια ιλιγγιώδης εκστρατεία αγορών ελληνικών ομολόγων από ηγετικά στελέχη της τράπεζας: από τις 15 Δεκεμβρίου μέχρι τις 19 Φεβρουαρίου του 2010, αγοράστηκαν ελληνικά ομόλογα αξίας 1.472.350.000 - σχεδόν 1.5 δις ευρώ.[32] Οι αγορές συνεχίστηκαν μέχρι και τον Απρίλιο τουλάχιστον, όταν η τράπεζα Κύπρου βρέθηκε να έχει 2.068.350.000 ευρώ από 106 εκατομμύρια που είχε τον Οκτώβριο του 2009 - αγοράστηκαν, δηλαδή, περίπου ομόλογα 2 δις ευρώ.

Αυτές οι λεπτομέρειες, έγιναν γνωστές μετά από τη δημόσια παραδοχή της κρίσης από τις Τράπεζες, το 2012. Κυκλοφορούσαν, όμως, σχετικές φήμες από πριν και η όλη κατάσταση ήταν, σαφώς, γνωστή και στο διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, αλλά και στα διευθυντικά στελέχη, μετά το Μάρτιο του 2010. Θα ήταν, σε αυτά τα πλαίσια, λογικό να αναμένεται ένα είδος πληροφόρησης, μέσω των ΜΜΕ. Θα μπορούσε, βέβαια, να πει κάποιος ότι ήταν ακόμα νωρίς για να συνειδητοποιηθεί το μέγεθος του προβλήματος που δημιουργήθηκε. Ωστόσο, η αποφυγή διερεύνησης και συζήτησης του θέματος και το 2011, όταν, πια, το ζήτημα του κουρέματος των ελληνικών ομολόγων έγινε κεντρικό σημείο αναφοράς στις ευρωπαϊκές συζητήσεις, και δημοσιοποιήθηκαν καταγγελίες για το θέμα,[33] δείχνει προς το γεγονός ότι ακόμα και όταν τα ευρύτερα δεδομένα αναδείκνυαν κάποια θέματα, τα ΜΜΕ προτιμούσαν να αποφύγουν μερικά «διαθέσιμα τεκμήρια».

Διότι η διαδικασία αγοράς των ομολόγων ήταν ύποπτη σε τουλάχιστον δύο τομείς:

1. Σκόπιμη παραπλάνηση; Ενώ στις 10 Δεκεμβρίου, ο κ. Κυπρή, ηγετικό στέλεχος της Τράπεζας, διαβεβαίωνε ότι η πολιτική της τράπεζας ήταν η μείωση των ελληνικών ομολόγων, την ίδια ακριβώς μέρα, με οδηγίες ενός άλλου ηγετικού στελέχους της τράπεζας, του κ. Ηλιάδη, αγοράστηκαν ελληνικά ομόλογα αξίας 150 εκατομμυρίων ευρώ (δηλαδή διπλασιάστηκε το ποσό που είχε η τράπεζα τον Οκτώβριο), ενώ την επόμενη μέρα, στις 11, όταν έγινε συνέδρια της επιτροπής προγραμματισμού της Τράπεζας, το άτομο που φέρεται εμπλέκεται στην αγορά των ομολόγων,[34] ο κ. Καρυδάς, δήλωσε σύμφωνα με το πρακτικό της συνεδρίας ότι «ο κίνδυνος που αναλαμβάνει η τράπεζα έναντι των ομολόγων της ελληνικής κυβέρνησης είναι χαμηλός, καθώς η Τράπεζα Κύπρου μείωσε σημαντικά τις συμμετοχές της σε ελληνικά ομόλογα από την αρχή του έτους μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου.»[35] Είτε έλεγε ψέματα, είτε είχε πλήρη άγνοια για τις αγορές, οι οποίες είχαν γίνει από το συνεργάτη του κ. Ηλιάδη - αφού την προηγούμενη είχε, ήδη, διπλασιαστεί η αξία των ομολόγων που είχε η τράπεζα. Πάντως, την επόμενη περίοδο, οι Ν. Καρυδάς και Α. Ηλιάδης φέρονται να είχαν δώσει οδηγίες, είτε και οι δυο, είτε ο καθένας χωριστά, για τις αγορές των ομολόγων.[36] Τέσσερις μέρες μετά, στις 15 Δεκεμβρίου, αγοράστηκαν επιπρόσθετα ομόλογα αξίας 275 εκατομμυρίων. Και έτσι, ξεκίνησε η κούρσα που θα έφερνε την τράπεζα Κύπρου να φτάνει τα 2 δις τον Απρίλιο - την ίδια ακριβώς περίοδο, κατά την οποία, ήταν πια σαφές ότι τα ελληνικά ομόλογα δεν θα είχαν αξία και τα ξεφορτώνονταν άλλοι. Σύμφωνα με την έκθεση της Τράπεζας Κύπρου (μετά από την αποκάλυψη της κρίσης, το καλοκαίρι του 2012), οι οδηγίες για τις αγορές δεν είχαν περάσει από το Διοικητικό Συμβούλιο, οπότε και εγκρίθηκαν κατόπιν εορτής, στις 15 Μαρτίου. Τον ίδιο μήνα, έστειλε και η Κεντρική Τράπεζα μια γενικόλογη επιστολή για τον κίνδυνο από τα ελληνικά ομόλογα. Αλλά δεν έκανε τίποτα, αφού οι αγορές συνεχίστηκαν μέχρι τον επόμενο μήνα. Το ότι οι μηχανισμοί της τράπεζας της ίδιας, επέτρεπαν τέτοιες παρατυπίες και ψέματα (και απέναντι στο κοινό και απέναντι στο εσωτερικό της τράπεζας) είναι ένα. Το ότι επιτράπηκε αυτή η μαζική επένδυση ρευστότητας, την οποία τράπεζα, προφανώς είχε, αλλά δεν διέθετε στην κυπριακή αγορά σε χαμηλοτοκα δάνεια «σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις», είναι άλλο. Γιατί, όμως, μπορεί να έδειξαν μερικοί τόσο ζήλο για αυτές τις αγορές; Το σημαντικό όσον αφορά τα ΜΜΕ είναι το εξής: με δεδομένο ότι οι τράπεζες είχαν σχεδόν εκβιαστικά πάρει τα 3 δις, αλλά δεν μείωσαν τα επιτόκια, δεν ήταν λογικό να αρχίσει και μια δημοσιογραφική διερεύνηση για το που πήγαν τα χρήματα που είχαν πάρει οι τράπεζες; Αν λ.χ. είχαν επενδυθεί σε ελληνικά ομόλογα; Και να διερευνηθούν μετά οι φήμες, αλλά και οι πιθανότητες να είχαν δοθεί μίζες για τέτοιες αγορές; Ακόμα και αν υποθέσουμε ότι τα κυπριακά ΜΜΕ δεν είναι εξοικειωμένα με τέτοιου είδους έρευνες, εντούτοις έστω μια με τη μέθοδο της «αντιγραφής» θα μπορούσε να γίνει ένα είδος έρευνας αντίστοιχου με αυτών που γίνονταν στην Ελλάδα η και σε άλλες χώρες. Διότι, σαφώς, το θέμα είχε να κάνει και την επίτευξη «στόχων κερδοφορίας», που απέδιδαν ψηλά μπουνους - ένα θέμα, το οποίο κυκλοφορούσε στις διεθνείς συζητήσεις από το 2008. Και όμως...

2. Οι μίζες; Σύμφωνα με τις διεθνείς πρακτικές, όταν ένα είδος επένδυσης χάνει την αξία του, όλοι τρέχουν να το ξεφορτωθούν. Και αν είναι δύσκολο αυτό, χρησιμοποιούνται και προμήθειες. Σύμφωνα

με δημοσίευμα της Χαραυγής,[37] το οποίο δεν διαψεύστηκε, η αγορά των ελληνικών ομολόγων έγινε «από την Deutsche Bank, η οποία τα πρόσφερε με έκπτωση 18% και έγινε μέσω της χρηματιστηριακής εταιρείας της Τράπεζας Κύπρου, Cisco. Η γερμανική τράπεζα, πέραν την έκπτωσης στην τιμή πρόσφερε και προμήθειες 5% σε οποιοδήποτε γραφείο πετύχαινε την πώληση.» Σύμφωνα με εκτιμήσεις της εφημερίδας, η προμήθεια για το συγκεκριμένο γραφείο ήταν γύρω στα 100 εκατομμύρια ευρώ. Η προθυμία για μια τέτοια επένδυση υψηλού ρίσκου, είτε ήταν εκπληκτικά κοντόφθαλμη (πράγμα δύσκολο να το πιστέψει κάποιος, αφού εμπλέκονταν ένας από τα ηγετικά στελέχη της τράπεζας, ο Ανώτατος Εκτελεστικός Διευθυντής ο κ. Ηλιάδης, και ο επικεφαλής της επιτροπής «διαχείρισης κίνδυνων και αγορών» της τράπεζας, ο κ. Καρυδάς), είτε προφανώς ήταν μια κίνηση με στόχο κάποιος κέρδος. Και πάλι όμως, τα ΜΜΕ αγνόησαν αυτή τη λογική αναζήτησης ευθυνών – και όπως θα δούμε, όταν δημοσιεύτηκε σχετική πληροφορία τον Αύγουστο του 2012 όχι μόνο λογοκρίθηκε από τα υπόλοιπα ΜΜΕ, αλλά μερικά επιτέθηκαν στη συζήτηση για τις τράπεζες με τη λογική ότι κάνουν «κακό στην οικονομία».

Το πιο ενδιαφέρον, ίσως, τεκμήριο εκείνης της περιόδου, 2009 -2010, ήταν η αντιπαράθεση γύρω από τη φορολόγηση του πλούτου, το καλοκαίρι του 2010 και η δημόσια παρέμβαση του Α. Νεοφύτου υπέρ των τραπεζών με τίτλο: «Το ΑΚΕΛ και το χρηματοπιστωτικό μας σύστημα» με υπότιτλο: «Ένας απλός τρόπος να αρχίσουν να δείχνουν έστω και λίγη εμπιστοσύνη, είναι η απλή παρουσία τους στις γενικές συνελεύσεις των ιδρυμάτων.»[38] Πέρα από τη γραφικότητα της δήλωσης, αξίζει να τοποθετηθεί στο ευρύτερο της πλαίσιο: ότι η επίδειξη «εμπιστοσύνης», την οποία ζητούσε ο κ. Νεοφύτου αφορούσε τους οργανισμούς που είχαν πάρει τον περασμένο χρόνο 3 δις και αθετήσαν τις υποσχέσεις τους για χαμηλότοκα δάνεια σε κυπριακές επιχειρήσεις. Και με δεδομένη τη διευρυνόμενη κρίση στην Ελλάδα, οι φήμες είχαν, ήδη, αρχίσει για το ζήτημα της αγοράς ελληνικών ομολόγων από την Τράπεζα Κύπρου. Και σε αυτό το πλαίσιο, ήταν επίσης γνωστό ότι οι συνελεύσεις των τραπεζών δεν ήταν ο χώρος που ανακοινώνονταν το τί γινόταν πίσω από τις κλειστές πόρτες. Και όμως, κείμενα με τέτοιου είδους ρητορικές όπως του κ. Νεοφύτου, κυκλοφορούσαν χωρίς ιδιαίτερα σχόλια – και δεν κινητοποιήθηκε καμιά ιδιαίτερη δημοσιογραφική έμφαση στο ζήτημα της φορολόγησης των τραπεζιτικών κερδών, το οποίο βρισκόταν τότε στο τραπέζι. Αξίζει, επίσης, να παρατηρηθεί ότι στο εν λόγω κείμενο, ο κ. Νεοφύτου δεν διατύπωσε καμιά επιφύλαξη για τον κ. Βγενόπουλο – το ηγετικό στέλεχος της Λαϊκής με το οποίο ήρθε σε δημόσια αντιπαράθεση μετά από την δημοσιοποίηση της κρίσης του 2012. Ο βασικός στόχος του κειμένου είναι ουσιαστικά να υπερασπιστεί το τραπεζικό σύστημα από την κυβέρνηση που ήθελε να το φορολογήσει. Έτσι, αφού ξεκινά με μια υμνολογία των τραπεζών που φέρνουν επενδύσεις, καταλήγει: «Δυστυχώς.. γίνεται μια συνεχής συνειδητή προσπάθεια επίθεσης ενάντια στον πυλώνα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Παραδείγματα πολλά. Το πιο πρόσφατο είναι, πρώτον, η δημόσια τοποθέτηση του ΑΚΕΛ για επιπρόσθετη φορολογία.»[39] Και όμως, αν ακόμα και τότε οι τράπεζες δέχονταν να προσφέρουν ένα μέρος από την ρευστότητα που είχαν στο δημόσιο ταμείο θα γλίτωναν, προφανώς, άλλες ενδύσεις ρίσκου που θα τις έβρισκαν μπροστά τους τον επόμενο χρόνο.

3. Η προσπάθεια Μετατόπισης της κρίσης από τις Τράπεζες στο Δημόσιο το 2011: τα ΜΜΕ σε πιο ενεργητική εμπλοκή «επιλέγουν» και «ιεραρχούν ειδήσεις»

Το 2011, μπήκε με σχετικά καλά στοιχεία για την κυπριακή οικονομία, αλλά τα σύννεφα στο περίγυρο αυξάνονταν – ιδιαίτερα σε σχέση με την κρίση στην Ελλάδα. Υπήρχε μια αυξανόμενη προσπάθεια της επιτροπής οικονομικών της Βουλής να μειώσει τα έσοδα του Δημόσιου και να εστιαστεί το θέμα της οικονομίας στο κράτος (και άρα σε πιέσεις για περικοπές-λιτότητα στο Δημόσιο τομέα), η οποία εκφράστηκε και με μια αντιπαράθεση του Υπουργού Οικονομικών με τους Α. Νεοφύτου, Ν. Παπαδόπουλο και Α. Ορφανίδη για το έλλειμμα. Τελικά, ο Χ. Σταυράκης δικαιώθηκε, καθώς το έλλειμμα περιορίστηκε στο 5.3%, ενώ άρχισε να επανέρχεται η ανάπτυξη. Στον τομέα των τραπεζών, ωστόσο, η συγκαλυμμένη κρίση λόγω της κερδοσκοπικής έκθεσης στα ελληνικά ομόλογα, αλλά και

των μαζικών επενδύσεων στην Ελλάδα, συνέχισε να υποβόσκει. Η πλειοψηφία των κυπριακών ΜΜΕ επέμενε, ωστόσο, να συγκαλύπτει και να παραβλέπει αυτόν τον ρεαλιστικό, πια, κίνδυνο για την οικονομία (και ακολουθούσε αρχικά διστακτικά και μετά ενεργά την θέση της αντιπολίτευσης για εστίαση στο Δημόσιο), παρά το ότι οι δείκτες του Δημοσίου ήταν ικανοποιητικοί. Και παρά το ότι το πρόβλημα, το οποίο φαινόταν να δημιουργείται στον τραπεζικό τομέα ήταν τέτοιου μεγέθους, που δεν μπορούσε ρεαλιστικά να το καλύψει το κυπριακό Δημόσιο μόνο του: σε μια οικονομία με ΑΕΠ 17-18 δις, οι τράπεζες διαχειρίζονταν πολλαπλάσια κεφάλαια, ενώ οι επενδύσεις τους στην Ελλάδα ήταν γύρω στα 24 δις - σαφώς, πολύ περισσότερα από το κυπριακό ΑΕΠ. Και αυτά τα προβλήματα, τα πιστοποιούσαν, πια και οι οίκοι αξιολόγησης.

Η παράδοση θεσμική αντιπολίτευση από την Κεντρική Τράπεζα που επέτρεψε τη διεύρυνση της εμπλοκής στην ελληνική κρίση: τα 4 δις της Εγνατίας και η αμφισβήτηση των κυπριακών ομολόγων

Το Μάρτιο του 2011, είχαμε δυο ενδιαφέρουσες εξελίξεις: μια δημόσια αμφισβήτηση των στοιχείων του κράτους από την αντιπολίτευση (κομματική και θεσμική)[40] και μια απόφαση, η οποία ενέπλεκε την Κύπρο ακόμα πιο βαθιά στην ελληνική κρίση. Ο πρωταγωνιστής εκείνης της διπλής αντιφατικής κίνησης, ήταν ο Α. Ορφανίδης, ο οποίος εξελίχθηκε, πλέον, σε ένα θεσμικό εκπρόσωπο της αντιπολίτευσης με σαφή συμμετοχή στην προεκλογική εκστρατεία. Ο κ. Ορφανίδης, μαζί με τον κ. Νεοφύτου, άφηναν να διαρρεύσουν αμφιβολίες για τα στοιχεία του κράτους - σε μια έκδηλη προσπάθεια να μειώσουν την επιτυχία του Υπουργού Οικονομικών να μειώσει το έλλειμμα. Ήταν μια αντιπαράθεση που οδήγησε το Σταυράκη σε δήλωση για «εθνική προδοσία».[41] Ο ρόλος του κ. Ορφανίδη ήταν αξιοσημείωτος - ενώ στην επιτήρηση των τραπεζών, είχε επιδείξει χαλαρότητα (λ.χ. στο θέμα της αγοράς ελληνικών ομολόγων), αλλά και στο θέμα των επενδύσεων στο εξωτερικό των χρημάτων, που πήραν οι τράπεζες από το Δημόσιο (αντί στην Κύπρο, όπως υποσχέθηκαν), ξαφνικά, εμφανιζόταν υπερευαίσθητος σε τομείς που δεν ήταν της αρμοδιότητάς του - όπως το Δημόσιο. Δεν μπορεί να μην καταλάβαινε ο κ. Ορφανίδης ότι οι κυπριακοί δείκτες για το έλλειμμα και το δημόσιο χρέος ήταν καλοί, με βάση τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η επιμονή του να επιτίθεται στην κυβέρνηση για αυτά, ενώ παρέβλεπε το πρόβλημα της έκθεσης των τραπεζών στην Ελλάδα (τον τομέα, δηλαδή, της αρμοδιότητάς του) δύσκολα μπορεί να κατανοηθεί, δίχως να συνδεθεί με προσπάθεια συγκάλυψης των δικών του ευθυνών.

Η δημόσια εμπλοκή του, ωστόσο, συγκάλυπτε ένα ακόμα σκάνδαλο, το οποίο συνέβαινε με την δική του έγκριση, ενώ εξέδιδε ανακοινώσεις για την ανάγκη «διαρθρωτικών αλλαγών», εννοώντας περικοπές στο Δημόσιο: το ότι επέτρεψε την μετατροπή της ελληνικής τράπεζας Marfin-Εγνατία σε παράρτημα της Λαϊκής. Σύμφωνα με σχετικό δημοσίευμα της Καθημερινής η ανακοίνωση έγινε στις 31/3/2011:[42] « Στις 31 Μαρτίου 2011 κι ενώ η Ελλάδα κατέρρεε, η Κεντρική Τράπεζα έδινε «ΟΚ» για μετατροπή της «Marfin Εγνατία» από θυγατρική σε παράρτημα της «Marfin - Λαϊκή». [...] είναι ξεκάθαρο ότι εάν η «Marfin Εγνατία» παρέμενε με το καθεστώς της θυγατρικής, θα υπαγόταν στην εποπτεία της Ελληνικής Κεντρικής Τράπεζας, κάτι που θα συνεπαγόταν αυτόματα ότι οι εγγυήσεις για τις καταθέσεις στην Ελλάδα θα αποτελούσαν υποχρέωση του Ελληνικού Ταμείου Προστασίας Καταθέσεων και από την άλλη η θυγατρική θα είχε δικαίωμα ανακεφαλαιοποίησης από τον Ελληνικό Ταμείο Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας». Με βάση εκείνη την απόφαση η κυπριακή τράπεζα θα αναλάμβανε ουσιαστικά 4 δις ζημιές της Εγνατίας από επισφαλή δάνεια, όπως γράφτηκε το 2012, όταν αποκαλύφθηκε το βάθος των τραπεζιτικών σκανδάλων:

«Τέσσερα περίπου δισεκατομμύρια ευρώ «φορτώθηκαν» στην Κυπριακή Δημοκρατία «εν μια νυχτί», τα οποία η Λευκωσία θα μπορούσε να γλιτώσει, αν δεν μετατρεπόταν η «Marfin Εγνατία Τράπεζα Ανώνυμος Εταιρεία» από θυγατρική εταιρεία, σε παράρτημα της «Marfin Popular Bank Public Co Ltd». Μια ενέργεια που μετατόπισε το βάρος των όποιων επισφαλών δανείων της «Εγνατία» από τους ώμους του Ελληνικού κράτους στους ώμους της Κυπριακής Δημοκρατίας, τα οποία σύμφωνα με πληροφορίες της εκτιμώνται στα περίπου 4 δις ευρώ. ...πολλά αφορούν, σύμφωνα με πληροφορίες

της Καθημερινής, δάνεια για αγορά μετοχών χωρίς καμιά εγγύηση και εξασφάλιση, όπως και αγορές μετοχών σε Κύπρο και Ελλάδα. Παράλληλα, σύμφωνα με την ίδια πληροφόρηση «περίεργα δάνεια» μεγάλων ποσών, εκατοντάδων εκατομμυρίων, έγιναν προς «Μονές και Μοναστήρια» (!) με καθόλου ή μη ικανοποιητικές εγγυήσεις τα οποία και πάλιν θεωρούνται επισφαλή.»[43]

Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το πλαίσιο και πάλι, το αντιφατικό σκηνικό που οικοδομήθηκε. Από την μια, ο Ορφανίδης ήταν σε αντιπαράθεση με το Βγενόπουλο (σε μια σύγκρουση ίσως και προσωπικότητων), αλλά στην προκειμένη περίπτωση φάνηκε να το διευκολύνει σε βάρος της κυπριακής οικονομίας. Ακόμα πιο εντυπωσιακά φαίνεται ότι εκείνη ακριβώς την περίοδο, ο κ. Ορφανίδης αποθάρρυνε τραπεζιτικούς κύκλους από το να αγοράζουν κυπριακά ομόλογα, όπως κατήγγειλε ο κ. Σταυράκης. [44] Ο κ. Ορφανίδης, μάλιστα, έκανε και δημόσιες δηλώσεις για το θέμα, οι οποίες λογικά έγιναν με στόχο το εσωτερικό (προεκλογικά), αλλά και το εξωτερικό (όπως οι οίκοι αξιολόγησης). Στις 5 Απριλίου, ο Φιλελεύθερος είχε πρωτοσέλιδη αναφορά («Επικίνδυνες σκιές για τα ομόλογα») σε σχετική δήλωση του κ. Ορφανίδη, η οποία αποτελούσε (συνειδητά ή μη) κίνηση υπονόμησης/υποβάθμισης των κυπριακών ομολόγων από ένα θεσμικό αξιωματούχο. Η στάση υποστηρίχθηκε και από τον Ν. Παπαδόπουλο σύμφωνα με την εφημερίδα. «Έμμεση αναφορά του διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας στη Βουλή για κυπριακά ομόλογα, «τα οποία πρέπει να ομολογήσουμε, δυστυχώς, ότι δεν θεωρούνται τα πλέον αξιόπιστα από τις διεθνείς αγορές», συμπληρώθηκε το απόγευμα από τον αντιπρόεδρο του ΔΗΚΟ Ν. Παπαδόπουλο».

Ενώ διαμορφωνόταν αυτό το κλίμα, τα ΜΜΕ εξακολουθούσαν να συγκαλύπτουν το μέγεθος του τραπεζιτικού προβλήματος (λ.χ. κανένα Μέσο τότε, δεν έθεσε θέμα για τη ζημιά που θα προκαλούσε η Εγνατία στην κυπριακή οικονομία) και ίσως και λόγω αντιπολιτευτικής στάσης λόγω βουλευτικών, άρχισε να μετατοπίζεται ο δημόσιος λόγος προς την «ανάγκη διαρθρωτικών αλλαγών» στο δημόσιο – ενώ το τραπεζικό θέμα έμεινε στα αζήτητα. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση αυτής της μετατόπισης ήταν η περίπτωση της συνέντευξης του Προέδρου για την οικονομία στις αρχές Απριλίου 2011.[45] Ήταν μια από τις λίγες φορές που τέθηκε ξεκάθαρα το ζήτημα των τραπεζών και του γεγονότος ότι είχαν πάρει τα χρήματα από το Δημόσιο και τα επένδυσαν στην Ελλάδα, χωρίς να μειώσουν τα επιτόκια στην Κύπρο. Η πλειοψηφία των ΜΜΕ έδειξε ξεκάθαρα την απροθυμία ή αδυναμία της να ανοίξει το θέμα – τις επόμενες μέρες το ζήτημα δεν ήταν αυτό το κεφαλαιώδες θέμα που θα καθόριζε τα επόμενα χρόνια, αλλά μια συγκριτική αναφορά του Προέδρου στο πλαίσιο μιας απάντησης για κάποιον Υπουργό που πήρε ανεργιακό, ενώ εκείνη την περίοδο ταυτιζόταν με όσους έκαναν επίθεση στο Δημόσιο.[46]

Εθελουφλώντας μπροστά στο ζήτημα της έκθεσης των τραπεζών στην Ελλάδα και κατασκευάζοντας απειλές και εκβιασμούς για το Δημόσιο

Τα γεγονότα, ωστόσο, έτρεχαν. Τον Απρίλιο, υπήρχε πια δημόσια συζήτηση του κουρέματος του ελληνικού χρέους. Η οικονομική σελίδα του Φιλελευθέρου στις 16 Απριλίου ήταν εκφραστική. Ο κυρίως τίτλος ήταν :

«Ελληνικό σοκ, αλλά διαχειρίσιμο» με υπότιτλο «Ρίσκα για την Κύπρο και κόστα μέχρι και 2 δις ευρώ από hair cut ελληνικού χρέους». Στο κυρίως κείμενο, γινόταν μια ανασκόπηση και αναφερόταν και το χρέος των 3 δις από το 2009 – δείχνοντας ότι ήταν ακόμα θέμα προς συζήτηση στο δημόσιο διάλογο: «Σύμφωνα με ένα σενάριο για απώλειες 70%, το κόστος για την Κύπρο εκτιμάται ότι θα είναι περίπου 10% του ΑΕΠ, το οποίο θα αύξανε τα επίπεδα του χρέους κοντά στο 90% (συμπεριλαμβανόμενων των 3 δις ευρώ που έδωσε η κυβέρνηση στις τράπεζες)»

Αντίθετα, με αυτές τις εκτιμήσεις, που ήταν τότε διάχυτες στο δημόσιο λόγο – τοπικό και διεθνές – για τις επιπτώσεις του ελληνικού κουρέματος, ο κ. Ορφανίδης, ο οποίος μόλις είχε επιτρέψει πριν

μερικές εβδομάδες την μετατροπή της Εγνατίας σε παράρτημα της Λαϊκής, και που είχε, ήδη, επιδοθεί, σε εκστρατεία ενάντια στα Κυπριακά ομόλογα, επέμενε ότι δεν θα γίνει κούρεμα! Σε κείμενο στα δεξιά του κυρίως άρθρου υπάρχει μονόστηλη αναφορά σε ομιλία του Ορφανίδη για το ελληνικό χρέος με τίτλο: «Δεν είναι αναπόφευκτη η αναδιάρθρωση του Χρέους». Αυτή η στάση, έστω και αν ερμηνευθεί ως λάθος εκτίμηση, ήταν και μια ομολογία: ο επόπτης του τραπεζιτικού συστήματος επέμενε να αρνείται τον κίνδυνο και ουσιαστικά, επέτρεπε στις κυπριακές τράπεζες να συνεχίζουν την έκθεση στην Ελλάδα - όπως έκανε η Λαϊκή.[47]

Το Μάιο είχαμε μια νέα υποβάθμιση που οδήγησε την Κύπρο «εκτός αγορών»: το κόστος δανεισμού από τις «διεθνείς αγορές» έγινε πολύ ακριβό. Αξίζει, ωστόσο, να δούμε πώς εξελίχθηκε το ζήτημα του διεθνούς δανεισμού και των εκθέσεων των οίκων αξιολόγησης και το πώς ουσιαστικά από ένα σημείο και μετά, τα MME θα άρχισαν να συγκαλύπτουν ενεργά τις ευθύνες των τραπεζών, ακόμα και όταν είχαν μπροστά τους ξεκάθαρα κείμενα που υποδείκνυαν αυτές τις ευθύνες.

Η κυπριακή οικονομία είχε καταφέρει να δανειστεί 1 δις, το φθινόπωρο του 2010, παρά το ότι η κρίση στην ευρωζώνη άρχισε να οξύνεται.[48] Ας δούμε, λοιπόν, την ανακοίνωση των Fitch του Μάη του 2011. «*Η υποβάθμιση αντικατοπτρίζει την ένταση (severity) της κρίσης στην γειτονική Ελλάδα και τον κίνδυνο που αυτό προκαλεί για το κυπριακό τραπεζικό σύστημα και κατά συνέπεια (consequently) για τα δημόσια οικονομικά της Κύπρου*».[49] Αφού αναφέρεται στην έκθεση των τραπεζών στην Ελλάδα, προσθέτει ότι οι τράπεζες θα μπορούσαν να απορροφήσουν ένα κούρεμα 50% - αλλά ότι σε ένα τέτοιο σενάριο οι τράπεζες θα χρειάζονταν κρατική στήριξη. Αν, όμως, σημειώνει τα πράγματα χειροτερεύουν στην Ελλάδα (και αναφέρεται στην περίπτωση αύξησης των επισφαλών δανείων/non-performing loans), τότε το ποσό που θα χρειαστούν οι τράπεζες μπορεί να φτάσει και το 25% του κυπριακού ΑΕΠ. Και τότε το κράτος θα χρειαστεί να παρέμβει ακόμα πιο μαζικά. Σημειώνει ότι το χρέος του κράτους, το οποίο βρισκόταν τότε στο 61%, δεν ήταν ψηλό με βάση τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και άρα, θα μπορούσε να στηρίξει τις τράπεζες - όμως οι αυξημένες ανάγκες των τραπεζών (και αναφέρεται σε θυγατρικές εταιρείες - όπως λ.χ. η Εγνατίας) δημιουργούσαν ενδεχόμενο να αυξηθούν δραματικά οι ανάγκες.

Σε αυτό το στάδιο, η αντιπαράθεση με τις τράπεζες αρχίζει να παίρνει μια νέα μορφή. Ενώ οι προειδοποιήσεις των οίκων αξιολόγησης ήταν σαφείς, στο εσωτερικό η πληροφόρηση αρχίζει να γίνεται όλο και πιο περιορισμένη - η εστίαση πια από μερίδα της πολιτικής ελίτ, αλλά και την πλειοψηφία των MME επικεντρώνονταν στην κυβέρνηση και τα δημόσια οικονομικά λες και είναι αυτά που προκάλεσαν τις δυσκολίες χρηματοδότησης. Ήταν πια μια σαφής προσπάθεια Μετατόπισης.

Στις 19 Ιουνίου 2011, είχαμε και μια πρώτη αναφορά σε κίνδυνο για «στάση πληρωμών» ως είδος απειλής για να εκβιαστεί η κοινωνία και η κυβέρνηση: σε συνέντευξή του, στο Φιλελεύθερο, ο Ν. Παπαδόπουλος[50] έθεσε το ζήτημα των απειλών λέγοντας ότι μέχρι το Φεβρουάριο του επόμενου χρόνου, του 2012, το κράτος θα χρειαζόταν 4 δις ευρώ. Δεν καθόριζε, βέβαια, ότι επρόκειτο για ανανέωση χρεογράφων, αλλά η ρητορική, ότι το κράτος δεν θα είχε χρήματα, είχε ξεκινήσει. Η πολιτική ελίτ έδειξε σημάδια συναίνεσης στην αρχές Ιουλίου, όταν έγινε συνάντηση των αρχηγών με τον Πρόεδρο, αλλά σε ένα πολιτικό σκηνικό, το οποίο είχε, ήδη, σημάδια έντασης: μετά τα, μάλλον, θετικά για τη συγκυβέρνηση αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών, ακολούθησε μια θεαματική κρίση στο ΔΗΚΟ.

4. Η προσπάθεια Κατασκευής κλίματος κρίσης και Μετατόπισης του ζητήματος των Τραπεζών (δεύτερο εξάμηνο του 2011)

Η έκρηξη στο Μαρί στις 11 Ιουλίου ήταν μια τραγωδία, η οποία μετατράπηκε σε σημείο πολιτικής εκμετάλλευσης και από τη δεύτερη εβδομάδα χρησιμοποιήθηκε και μέσα στα πλαίσια των ήδη υπαρχόντων οικονομικών αντιπαράθεσεων. Από την πρώτη εβδομάδα, κυκλοφορούσαν ακραία σενάρια για την οικονομία[51] οι οποίες, όμως, θα μπορούσαν να ερμηνευθούν ως δημοσιογραφικές

υπερβολές στο δεδομένο κλίμα. Άλλωστε, ήταν και μια εβδομάδα, όπου η πλειοψηφία των ΜΜΕ εστίασε συνειδητά στον Πρόεδρο σε μια προσπάθεια να του επιμετρηθούν ευθύνες. Και όπως φάνηκε μετά, η επιμονή του για συζήτηση των όποιων μέτρων με τις συντεχνίες και η απροθυμία του να δεχθεί μονομερή μέτρα λιτότητας, μπορεί να μην ήταν άσχετη με την πρωτοφανή επίθεση που δέχθηκε. Ήταν, άλλωστε και ο πολιτειακός παράγοντας, ο οποίος επέμενε για τις ευθύνες των τραπεζών από το 2009. Οι κυπριακές τράπεζες εκείνη την περίοδο είχαν περάσει τα stress tests της Ε.Ε. (προφανώς, συγκαλύπτοντας διάφορα όπως φάνηκε ένα χρόνο μετά) και σε αυτό το πλαίσιο, έδιναν και την εντύπωση ότι ήταν άνετες. Έτσι, ο κ. Ηλιάδης της Τράπεζας Κύπρου, ο οποίος εμπλεκόταν, όπως είδαμε, στην αγορά ομολόγων και ο οποίος ένα χρόνο μετά, όταν άρχισαν οι αποκαλύψεις, θα αποχωρούσε από την τράπεζα, έδινε και συμβουλές στην κυβέρνηση εκείνες τις μέρες, με ένα ύφος σχεδόν από καθέδρας.[52] Η τραγωδία στο Μαρί είχε μετατραπεί από νωρίς σε ένα σημείο πίσω από το οποίο θα οχυρώνονταν διάφορα συμφέροντα.

Αυτό φάνηκε καθαρά μετά τις 18 Ιουλίου. Εκείνη την ημέρα, έγινε σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών σε συνέχεια της συνάντησης που είχαν στις 8 Ιουλίου και η οποία, είχε χαιρετιστεί ως η αρχή μιας «συναινετικής» πολιτικής στην οικονομία. Δεν προέκυψαν πολλά από την συνάντηση των αρχηγών στις 18/7 - αλλά δεν φάνηκε, επίσης, να υπήρξε ένταση. Την επομένη, ωστόσο, όταν έγινε συνάντηση των επιτελείων των κομμάτων έγινε, σαφές, ότι μια μερίδα των οικονομικών (και πολιτικών) κύκλων θα έσπρωχνε την κρίση που δημιουργήθηκε γύρω από την έκρηξη στο Μαρί προς την κατεύθυνση απαιτήσεων για λιτότητα εκ μέρους των εργαζόμενων και περιορισμό του Δημόσιου τομέα. Η συνάντηση της 19^{ης} Ιουλίου διακόπηκε θεαματικά όταν οι Α. Νεοφύτου και Ν. Παπαδόπουλος, ξαφνικά, βάφτισαν τα μέτρα που είχαν συμφωνηθεί «ανεπαρκέστατα» και ζήτησαν και άλλα επιπρόσθετα. Ταυτόχρονα, η ΟΕΒ εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία ζητούσε «τολμηρά μέτρα». Και εκμεταλλευόμενη και το κλίμα επανέλαβε την κωδικοποίηση «των διαρθρωτικών προβλημάτων», η οποία έκφρασε και την προσπάθεια για μετατόπιση του θέματος στο Δημόσιο: «... οι αλληπάλληλες υποβαθμίσεις λόγω των διαρθρωτικών προβλημάτων της κυπριακής οικονομίας έχουν καταστήσει το δανεισμό του κράτους δύσκολο και δυσβάσταχτο».[53] Αυτή η προσπάθεια Μετατόπισης άγγιζε τα όρια του ψέματος για να αποφευχθεί αναφορά στις τράπεζες: η αναφορά των Fitch για την υποβάθμιση του Μαΐου, όπως είδαμε, αναφερόταν ξεκάθαρα στο κίνδυνο από τις τράπεζες. Την επόμενη μέρα, μπήκε στο χορό και ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας, ο κ. Ορφανίδης, ο οποίος επανέλαβε το μοτίβο των Νεοφύτου-Παπαδόπουλου και ΟΕΒ.[54] Ο Ορφανίδης ζητούσε, επίσης, «αυστηρή δημοσιοοικονομική πολιτική και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις». Και αφού παρέπεμπε σε αναλογία της κατάστασης μετά το Μαρί, με το τί έγινε το 1974, απέρριπτε, επίσης, τα μέτρα που συμφώνησαν οι πολιτικοί αρχηγοί στις 8 Ιουλίου και ζητούσε και άλλα. Ήταν σαφές ότι ο κ. Ορφανίδης προσπαθούσε, πια, να συγκαλύψει την κατάσταση των τραπεζών και προφανώς, τις δικές του ευθύνες, εκμεταλλευόμενος την έκρηξη - ακόμα και η αναλογία του 1974 με το Μαρί δεν ήταν μόνο υπερβολική, αλλά και σαφώς σκόπιμη. Προσπαθούσε να καλλιεργήσει πανικό. Και ίσως, να ένοιωθε ότι θα είχε και μια στιγμή εκδίκησης απέναντι στον Χ. Σταυράκη, ο οποίος τον είχε διαψεύσει και εμπειρικά, αρκετές φορές προηγουμένως. Το ότι προσποιούταν ότι δεν ήξερε για το πρόβλημα των τραπεζών, το οποίο ο ίδιος είχε επιτρέψει να δημιουργηθεί, ήταν, ίσως, το πιο ενοχοποιητικό στοιχείο.

Αυτό το νέο κλίμα αντικατοπτρίστηκε και στην νέα έκθεση των Fitch στις 10 Αυγούστου. Αυτή η υποβάθμιση ξεκινούσε με τη θέση ότι, λόγω των επιπτώσεων από την έκρηξη στο Μαρί, η κυβέρνηση μπορεί να μην είχε ρευστότητα να ανταποκριθεί στις ανάγκες της. Ήταν αντικατοπτρισμός του κλίματος πανικού που κατασκεύαζαν μερικοί στο εσωτερικό. Όσον αφορά στο θέμα των τραπεζών, το οποίο παρέμενε το κεντρικό πρόβλημα, ο οίκος τόνιζε ότι ένα τέταρτο των κεφαλαίων των τραπεζών ήταν δεσμευμένα στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανόμενων και 8 δις σε ομόλογα. Κατά συνέπεια, ο οίκος πρόβλεπε ότι η Κύπρος θα χρειαζόταν εξωτερική βοήθεια, αν χρειαζόταν να σώσει τις τράπεζες. Την ίδια περίοδο, το περιοδικό Economist,[55] παρουσίασε την οικονομική κατάσταση

στην Κύπρο, στα συγκριτικά πλαίσια της ευρωζώνης με ένα πιο σφαιρικό τρόπο: επισήμανε το πρόβλημα των τραπεζών, αλλά και τόνισε και τη θέση της Κύπρου στη διεθνή ροή κεφαλαίων – και άρα την πιθανότητα στήριξής της από ρωσικά κεφάλαια ή δάνειο, όπως και έγινε.

Τελικά, το έλλειμμα για το 2011 ήταν κατω από 7% ενώ το ρωσικό δάνειο απομάκρυνε την πίεση για ένταξη στο μηχανισμό στήριξης.

Οι εσωτερικές απειλές, πάντως, για στάση πληρωμών συνέχισαν να πλανιούνται. Ήδη, ακούγονταν από τότε εισηγήσεις για κατάργηση του 13^{ου} μισθού ή για μαζικές περικοπές μισθών. Μέσα από μια διαδικασία εντάσεων, λήφθηκαν κάποια μέτρα τον Αύγουστο, ενώ η επιτυχής έρευνα για φυσικό αέριο, το φθινόπωρο, άνοιξε και μια νέα οικονομική προοπτική σε ιστορικό επίπεδο. Οι εξελίξεις του φθινοπώρου χαρακτηρίστηκαν από τις ίδιες δυναμικές. Τα ΜΜΕ εστίαζαν, σχεδόν, μονοδιάστατα στις ανάγκες για περικοπές στο Δημόσιο, ενώ οι συζητήσεις για τις τράπεζες ήταν σπάνιες. Και οι ανακοινώσεις του ΠΑΣΕΧΑ, του Συνδέσμου Επενδυτών, ο οποίος ήταν από τους λίγους οργανισμούς, οι οποίοι τόνιζαν τα προβλήματα των τραπεζών τα οποία συγκαλύπτονταν, λογοκρίνονταν από την πλειοψηφία των ΜΜΕ.[56] Σε σχόλιά του, τον Ιούνιο του 2012, ο Μ. Ολύμπιος του ΠΑΣΕΧΑ είχε καταγγείλει, μάλιστα, τις εφημερίδες Πολίτης και Καθημερινή ότι σκόπιμα λογοκρίναν κείμενα κριτικά για τις τράπεζες.[57] Και αυτό βέβαια αξίζει να τονιστεί γιατί δείχνει και ένα παράδοξο καθεστώς στις ίδιες τις τράπεζες. Αν μερικά στελέχη έπαιρναν αποφάσεις πίσω από την πλάτη των μετόχων, και αν οι πληροφορίες οι οποίες θα ήταν χρήσιμες στους μετόχους λογοκρίνονταν από μερικούς αρμόδιους των τραπεζών, τότε προφανώς η διαπλοκή και το εσωτερικό καθεστώς των τραπεζών λειτουργούσε και σαν ένα είδος αυτόνομης δομής με δικά της συμφέροντα.

5. Η Περίοδος της Λογοκρισίας (Ιανουάριος - Απρίλιος) και της πίεσης των τραπεζών για «στήριξη» (Απρίλιος - Ιούνιος 2012)

Στις αρχές του 2012, ήταν πια σαφές ότι το επόμενο εξάμηνο θα ήταν νευραλγικό για την Κυπριακή οικονομία – η συγκάλυψη των προβλημάτων των τραπεζών από τα ΜΜΕ δεν θα μπορούσε να συνεχίσει, αν οι τράπεζες δεν κατάφεραν να πετύχουν την ανακεφαλαιοποίηση η οποία είχε καθοριστεί να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος Ιουνίου. Τον Ιανουάριο, οι Fitch προχώρησαν σε νέα υποβάθμιση παραπέμποντας στην ασάφεια των νέων προσπαθειών στην Ευρώπη, αλλά και των «μεγάλων αναγκών σε κεφάλαια των κυπριακών τραπεζών σε σχέση με την αναδόμηση του ελληνικού χρέους που αναμένεται αυτό το τρίμηνο». Η έκθεση θεωρούσε ενθαρρυντικές, μεν, τις προσπάθειες της κυβέρνησης και το ότι πέρασαν από τη Βουλή, αλλά επέμενε ότι οι ανάγκες των τραπεζών πολύ πιθανόν να ανάγκαζαν την κυπριακή κυβέρνηση να ζητήσει και άλλη βοήθεια - υπονοώντας τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης.

Παρά το ότι τα δεδομένα ήταν εκεί, η έμφαση στις τράπεζες στην ειδησεογραφία εξακολουθούσε να είναι περιορισμένη. Υπήρχαν αναφορές στις εσωτερικές σελίδες, αλλά το ζήτημα δεν εμφανιζόταν ως πρωτοσέλιδο θέμα με τη σημασία που θα του άρμοζε ως ένα θέμα το οποίο θα έφερνε σύντομα την κοινωνία μπροστά από αόρητες πιέσεις. Αν κρίνουμε από τα όσα ακολούθησαν θα μπορούσε να πει κάποιος ότι υπήρχε και μια συνειδητή προσπάθεια να αποφευχθεί πανικός. Σίγουρα, αυτή ήταν και η έμφαση των επικεφαλής του τραπεζιτικού τομέα που επέμεναν ότι θα βρουν τα χρήματα για την ανακεφαλαιοποίηση. Στη Σημερινή λ.χ. σε όλη την περίοδο των τριών πρώτων μηνών του 2011 υπήρχαν μόνο τρεις (σε ένα σύνολο 90) κεντρικοί πρωτοσέλιδοι τίτλοι αφιερωμένοι στις τράπεζες, με χαρακτηριστικούς τίτλους: «Αντέχουν οι τράπεζες, παρά το κούρεμα των ομολόγων» (24/2/2012), «Διαχειρίσιμη η κατάσταση των τραπεζών» (1/3/2012), «Πολύ ισχυρές για να γονατίσουν» (11/3/2012). Υπήρχε και ένα κείμενο για τη λήξη της θητείας του κ. Ορφανίδη: «Τελειώνει τον Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας ο Πρόεδρος» (17/3/2012).

Το πρωτοσέλιδο του Πολίτη της 1ης Μαρτίου του 2012, ήταν αποκαλυπτικό και ενδεικτικό του όλου σκηνικού. Στο τέλος του Φεβρουαρίου, η Λαϊκή ανακοίνωσε μεγάλες ζημιές της τάξης των 3.3 δις

ευρώ. Ήταν, πλέον, σαφές ότι η Λαϊκή δεν θα μπορούσε να πετύχει την ανακεφαλαιοποίηση της μέχρι τον Ιούνιο. Η εφημερίδα Πολίτης την επομένη είχε τον εξής τίτλο: «Θα πληρώνουμε Μαρί για ακόμα ένα χρόνο». Η υποτιθέμενη είδηση ήταν μια απλή ανανέωση της συμφωνίας με τους Τουρκοκύπριους για παροχή ηλεκτρισμού – αν χρειαζόταν.[58] Για μια εφημερίδα, που υποτίθεται στήριζε τη λύση το 2004, η ξαφνική εστίαση, με ένα αρνητικό τίτλο, στην ανανέωση της συμφωνίας με τους Τουρκοκύπριους ήταν παράξενη. Στο κάτω μέρος του πρωτοσέλιδου, υπήρχε η πραγματική είδηση της ημέρας, για τις ζημιές της Λαϊκής: «Νέα αρχή μετά τις ζημιές 3,3 δις». Είτε η εφημερίδα πίστευε στα ψέματά της, είτε προσπαθούσε να αλλάξει θέμα. Με δεδομένο ότι υπήρξε μια από τις κύριες εφημερίδες που κατασκεύασαν με παραπλανητικές αναφορές την υστερία για το Μαρί τον Ιούλιο του 2011, η προσπάθεια για υπεκφυγή ήταν αποκαλυπτική μιας «στρατηγικής» που χρησιμοποιούσε το Μαρί ως τρόπο συγκάλυψης. Λίγες μέρες μετά (13 Μαρτίου 2012), οι Moody's τοποθέτησαν το θέμα με ένα τρόπο που τα κυπριακά ΜΜΕ, προφανώς, δεν μπορούσαν:[59] σύμφωνα με την έκθεση, η νέα υποβάθμιση βασιζόταν σε δύο σημεία:

1. Στον αυξανόμενο κίνδυνο να αναγκαστεί η Κυπριακή κυβέρνηση να προσφέρει νέα (renewed) οικονομική βοήθεια στις τράπεζες της χώρας, «λόγω της έκθεσης της στην ελληνική κυβέρνηση και οικονομία».[60]
2. Την πιθανή επίδραση στην «εμπιστοσύνη της αγοράς» (Market confidence) στην Κύπρο, λόγω αυτών των ανησυχιών οι οποίες «πηγάζουν από τον τραπεζικό τομέα», όπως και από ευρύτερες αβεβαιότητες για τις «μακροοικονομικές προοπτικές και τα θεσμικά πλαίσια της Ευρώπης».

Παρά τις συνεχείς προειδοποιήσεις, παρά ακόμα και τις κραυγαλέες ζημιές, τα ΜΜΕ επέλεγαν τη συγκάλυψη ή την Μετατόπιση με επιθέσεις ενάντια στην κυβέρνηση. Επειδή, όμως, το ζήτημα ήταν πια πειστικό, η όλη κατάσταση έμοιαζε με συνειδητή λογοκρισία. Όταν στο τέλος του Απρίλη, ήρθε η στιγμή της λήξης της θητείας του Α. Ορφανίδη ξέσπασε ένα νέο μείγμα επιθέσεων και απαιτήσεων για επαναδιορισμό του, που αποκάλυπταν και το μέγεθος της παραπλανητικής κατασκευής εικόνων και εντυπώσεων, αλλά και την ανάγκη, προφανώς, να συνεχίσει το καθεστώς συγκάλυψης και λογοκρισίας. Το ότι τα περισσότερα κόμματα έκαναν δηλώσεις λες και δεν ήξεραν ή δεν καταλάβαιναν τις ευθύνες του Διοικητή, είτε για τα ελληνικά ομόλογα, είτε για τα δάνεια στην Ελλάδα (παρά τις εκθέσεις των οίκων αξιολόγησης), ήταν ένα από τα χαρακτηριστικά της περιόδου. Ένα ενδεικτικό στοιχείο από το Φιλελεύθερο: Στις 25 Απριλίου, είχαμε μια νέα ομοβροντία «στήριξης του Ορφανίδη», την οποία οι αρχισυντάκτες του Φιλελεύθερου αποφάσισαν, φαίνεται, να συνδράμουν προσθέτοντας και δικές τους παραπλανητικές υπερβολές. Ο τίτλος της πρωτοσέλιδης είδησης την επόμενη (26/4/2012) ήταν «Όλα τα κόμματα ζητούν παραμονή του Αθανάσιου Ορφανίδη». Ήταν στην καλύτερη των περιπτώσεων μια λανθασμένη διατύπωση, αφού το ένα μεγάλο κόμμα, το ΑΚΕΛ, ήθελε σίγουρα την αντικατάστασή του, ενώ ένα άλλο κόμμα, η ΕΔΕΚ, δεν είχε εκδώσει ακόμα ανακοίνωση. Ακόμα και το ΔΗΚΟ, ήταν αμφίβολο τί θέση είχε, αφού οι δηλώσεις που συμπεριλαμβάνονταν ήταν του αντιπρόεδρου του Ν. Παπαδόπουλου, ο οποίος λειτουργούσε, συχνά, διαφορετικά από την υπόλοιπη ηγεσία. Οι τότε διατυπώσεις του Α. Νεοφύτου, του Ν. Παπαδόπουλου ή των «Οικολόγων» για την επιρροή του Α. Ορφανίδη μπορεί να ακούγονται, πια, κωμικές. [61] Τα ΜΜΕ δεν ξαναγύρισαν ποτέ σε εκείνες τις αμίμητες στιγμές, όταν τόσοι πολιτικοί έλεγαν τέτοιες ατάκες, οι οποίες λίγους μήνες μετά θα αποδεικνύονταν γκάφες τις οποίες, ούτε οι ίδιοι δεν ήθελαν πια να υπερασπιστούν.[62] Και εδώ, αξίζει να τονιστεί και η διαφοροποίηση δημοσιογράφων ή και μέρους εφημερίδων (όπως ο Οικονομικός Φιλελεύθερος) από την γενική γραμμή των αρχισυντακτών που διαμορφώνουν τα πρωτοσέλιδα.[63]

ΜΕΡΟΣ II:

Η Δημοσιοποίηση των Ζημιών/ «αναγκών» των Τραπεζών

6. A: Προσγείωση στην πραγματικότητα: οι μαύρες τρύπες των τραπεζών σε δημόσια θέα και οι νέες διαδικασίες συγκάλυψης

Τον επόμενο μήνα, η πραγματικότητα ήρθε και διέρρηξε το πέπλο της σιωπής/ λογοκρισίας και προσγείωσε, κάπως, την κατασκευασμένη εικόνα των ΜΜΕ. Αρχικά, ήταν η παραδοχή της Λαϊκής, όταν, παρά τις αισιόδοξες προβλέψεις του προηγούμενου εξαμήνου και την λογοκρισία των προβλημάτων της από τα ΜΜΕ, ζήτησε 1.8 δις από το κράτος το Μάιο – στις 18 Μαΐου τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων («Στήριξη με σκληρούς όρους»[64], «Κρατική στήριξη προσφέρεται στην Λαϊκή τράπεζα»[65]) αναφέρονταν, πια, στους όρους, με τους οποίους η κυβέρνηση θα στήριζε τις τράπεζες. Ακόμα, όμως και αυτοί οι τίτλοι, ήταν ουσιαστικά παραπλανητικοί, αφού έδιναν την εντύπωση ενός περιορισμένου θέματος. Η διάψευση του Α. Ορφανίδη ήταν κάτι περισσότερο από έκδηλη, αλλά για ένα διάστημα τα ΜΜΕ συνέχισαν να του προσφέρουν βήμα για να εξαπολύει επιθέσεις ενάντια στην κυβέρνηση. Καθώς, όμως, το μέγεθος των ζημιών των τραπεζών άρχισε να γίνεται φανερό, ο τέως Διοικητής άρχισε να παραμερίζεται από το προσκήνιο.

Η Προσφυγή της Λαϊκής στο Κράτος: Η λογοκρισία για τη «σύγκρουση συμφερόντων» στη Βουλή και οι επιλεκτικές αναφορές στα ΜΜΕ

Η προσφυγή της Λαϊκής συνοδεύτηκε από κατακλυσμικές εξελίξεις. Η κυβέρνηση και η Βουλή, τελικά, ζήτησαν να έχουν τον έλεγχο μέρους του Δ.Σ. Ακόμα και σε αυτό το σημείο, ωστόσο, φάνηκαν να υπάρχουν διαφωνίες από «μέλη του Συμβουλίου».[66] Ίσως, μερικοί μεγαλομέτοχοι, αλλά και υψηλόβαθμα στελέχη της τράπεζας, να πίστευαν ότι θα έπαιρναν στήριξη από το κράτος, χωρίς να διακινδυνεύσουν τα δικά τους κεκτημένα. Και ενδεχομένως, αυτό να ήταν και η αιτία που δεν προχώρησαν σε παραχωρήσεις σε άλλους, ξένους, επενδυτές για να μπορέσουν να βρουν τα απαιτούμενα κεφάλαια.[67] Στην περίπτωση της Λαϊκής, μπροστά στο αδιέξοδο της τράπεζας, το αίτημα του κράτους έγινε αποδεκτό και ακολούθησε μια διαμάχη για τα άτομα που θα διορίζονταν στο Διοικητικό Συμβούλιο από την κυβέρνηση και την Βουλή.[68]

Αξίζει και εδώ πάλι μια παρένθεση για την λογοκρισία των ΜΜΕ. Η κυβέρνηση δέχθηκε να διαβουλευθεί με τη Βουλή, αλλά ο επικεφαλής της επιτροπής οικονομικών της Βουλής δεν ήταν κάποιος ουδέτερος συμμετέχων. Ο Ν. Παπαδόπουλος ερχόταν από μια οικογένεια με επιχειρηματικές σχέσεις με την Λαϊκή που πήγαιναν πίσω δεκαετίες. Και ο ίδιος συμμετείχε σε δικηγορικό γραφείο που εκπροσωπεί/προσφέρει νομικές υπηρεσίες της/ στη Λαϊκή και άρα, εκτός από μέτοχος είναι και επαγγελματίας, με συμφέροντα στην τράπεζα. Κανένα ΜΜΕ δεν έθεσε τα αυτονόητα ερωτήματα. Μόνο η Καθημερινή άρθρωσε κάτι σε ένα εσωτερικό σχόλιο.[69]. Προφανώς, το αίσθημα της «σύγκρουσης συμφερόντων» δεν είναι σημαντικό ακόμα στη Βουλή και η πλειοψηφία των ΜΜΕ είναι επιλεκτική στις αναφορές της. Άλλωστε, δεν είναι ο μόνος δικηγόρος με πιθανή σύγκρουση συμφερόντων στο θέμα των τραπεζών. Αλλά, λόγω της θέσης του, ήταν κραυγαλέα περίπτωση που αποσιωπήθηκε. Το να είναι αυτός επικεφαλής μιας επιτροπής, που θα καθόριζε το νέο συμβούλιο έδινε, ουσιαστικά, στους μεγαλομετόχους και άλλους εμπλεκόμενους ένα πλεονέκτημα να καθορίσουν ποιό θα διαχειρίζονταν τα συμφέροντα τους.

Ίσως και ως χαρακτηριστικό της όλης διαδικασίας στην αντιμετώπιση της κρίσης των τραπεζών από τα ΜΜΕ, ακόμα και η τελική επιλογή των μελών του Δ. Σ. φαίνεται να χαρακτηρίστηκε από μια Μετατόπιση για να μην εστιαστεί το θέμα σε ένα επίμαχο άτομο. Προς τα έξω, μέσω των ΜΜΕ, βγήκε τότε ένα σημείωμα στο βιογραφικό ενός υποψήφιου, το οποίο αναφερόταν ότι τον εν λόγω υποψήφιο στήριζαν οι «andros and his reopre». Η παραπομπή, όπως εμφανίστηκε από τον αναπληρωτή πρόεδρο του ΔΗΣΥ, φάνηκε να εστιάζει στον ηγέτη του ΑΚΕΛ, Άντρο Κυπριανού. Την επομένη, ωστόσο, η κατ' εξοχήν εφημερίδα του ΔΗΣΥ, η Αλήθεια, διαφοροποιήθηκε και στήριξε την υποψηφιότητα του συγκεκριμένου ατόμου, ενώ την μεθεπόμενη και ο Φιλελεύθερος θεώρησε ότι έπρεπε να απολογηθεί στον Α. Κυπριανού για τα υπονοούμενα που άφησε. Σε αυτή την θεαματική εκτροπή, ωστόσο, πέρασε απαρατήρητο κάτι άλλο το οποίο κωδικοποίησε ο Φιλελεύθερος στο τέλος του πρωτοσέλιδου άρθρου

ΤΟΥ:

«Κατά την πολύωρη συνεδρία στη Βουλή, η διαμάχη επικεντρώθηκε στο όνομα του κ. Φιλίππου, πρώην αξιωματούχου της Κεντρικής Τράπεζας, με το Δημοκρατικό Κόμμα να τον επιβάλλει αν και ήταν εκτός λίστας του Υπουργείου Οικονομικών και το ΑΚΕΛ αντιτίθετο σφοδρά. Τελικά όμως ο κ. Φιλίππου διορίστηκε.»[70]

Αυτός ο διορισμός παρέμεινε αδιευκρίνιστος – γιατί επέμενε το ΔΗΚΟ; Γιατί υπήρξε αντιπαράθεση; Είναι ένα από τα νέα θέματα, τα οποία τα ΜΜΕ συνεχίζουν να λογοκρίνουν. Το ζήτημα του κ. Φιλίππου, ωστόσο δεν έμεινε εκεί. Στις 29 Ιουλίου το Αθηναϊκό Βήμα είχε ένα, κάπως, επεξηγηματικό σχόλιο:

«Αναστάτωση επικρατεί και στη Λαϊκή Τράπεζα, η οποία έχει πλέον κρατικοποιηθεί. Συγκεκριμένα, από το νησί πληροφοριοδότες της στήλης αναφέρουν ότι η Τρόικα δεν βλέπει με καλό μάτι την παρουσία του κ. Ανδρέα Φιλίππου στο Διοικητικό Συμβούλιο, καθώς βρισκόταν στην διεύθυνση εποπτείας της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, όταν ξέσπασε το σκάνδαλο με το ξέπλυμα χρημάτων από το καθεστώς Μιλόσεβιτς.»[71]

Στην Κύπρο, το θέμα πέρασε στα λογοκρινόμενα. Και όμως, ήταν ένα ανοικτό ζήτημα. Ένα από τα θέματα που έθεσε η Τρόικα και που έθεταν γερμανικά έντυπα ήταν ακριβώς τα υπόγεια δίκτυα μέσα από τα οποία γινόταν η διακίνηση χρημάτων την δεκαετία του 90 και τα οποία, προφανώς, συνέχισαν και μετά. Το δικηγορικό γραφείο, το οποίο είχε κατηγορηθεί ότι εμπλεκόταν στο όλο ζήτημα ήταν το γραφείο του Τ. Παπαδόπουλου, ο γιος του οποίου, επίσης δικηγόρος, ήταν ο επικεφαλής της επιτροπής οικονομικών της Βουλής. Οι σχέσεις ανάμεσα στο δικηγορικό γραφείο Παπαδόπουλου και τη Λαϊκή ήταν τόσο στενές, ώστε ακόμα και το 2006, ενώ ο Τ. Παπαδόπουλος ήταν Πρόεδρος της Δημοκρατίας, το όνομα του δικηγορικού του γραφείου φιγούραρε στην ετήσια έκθεση της Λαϊκής.[72] Σε αυτό το πλαίσιο, των ενδεχομένως διαπλεκόμενων συμφερόντων, ο διορισμός του κ. Φιλίππου και ακολούθως, η αναβάθμιση του σε επικεφαλής του Δ.Σ. της τράπεζας παρέμεινε παράδοξα, και πάλι, χωρίς δημόσια συζήτηση – και διευκρινήσεις.

Ήταν, λοιπόν, προφανές ότι τώρα που το σκάνδαλο των τραπεζών γινόταν κυρίαρχο στον καθορισμό της πολιτικής, η λογοκριτική έμφαση άλλαξε – παραδεχόταν ότι υπήρχε πρόβλημα με τις τράπεζες, αλλά προσπαθούσε πια να συγκαλύψει και το μέγεθος του προβλήματος, αλλά και τους διαπλεκομένους. Έτσι, όταν τελικά αποκαλύφθηκε ότι οι ζημιές της Λαϊκής ήταν πια πέρα από το αναμενόμενο και ουσιαστικά κρατικοποιήθηκε, η είδηση πέρασε στις εσωτερικές σελίδες των περισσότερων εφημερίδων. [73] Ήταν μια ενδιαφέρουσα στιγμή – μια από τις δύο μεγάλες τράπεζες να κρατικοποιείται και το θέμα να περνά στις ειδήσεις μόνο των οικονομικών σελίδων ως ζήτημα ρουτίνας. Αυτή η προσπάθεια συγκάλυψης και εμφάνισης των προβλημάτων και των ενδεχόμενων σκανδάλων των τραπεζών σαν θέματα «ρουτίνας» εκφράστηκε στην συνέχεια με την παρουσίαση των αλλαγών στις διοικητικές θέσεις των τραπεζών σαν απλά θέματα παραιτήσεων η αλλαγών χωρίς να τίθενται θέματα ευθυνών. Αλλα για να τεθούν θέματα ευθυνών θα έπρεπε να τεθούν πρώτα τα προβλήματα – αλλα βέβαια αυτά λογοκρίνονταν. Μόνο στην περίπτωση του κ. Ηλιαδη υπήρξε κάποια αναφορά για προνομιακά δάνεια όπως θα δούμε. Αλλα και αυτό (μια έμμεση εστίαση στον Ηλιαδη σαν golden boy) ήταν σύντομη και περιορισμένη.

Το ζήτημα των εσωτερικών δανείων των τραπεζών

Η προσπάθεια να πέσουν στα μαλακά τα τραπεζιτικά θέματα, δεν αφορούσαν μόνο το ζήτημα της διαπλοκής ή το ζήτημα της κρατικοποίησης. Αφορούσε και τα εσωτερικά δάνεια που φημολογούνταν πάλι, αλλά δεν αναφέρονταν στο δημόσιο λόγο. Η εφημερίδα Χαραυγή είχε ένα σχετικό κείμενο στις

24 Μαΐου – την εβδομάδα κατά την οποία γινόταν η συζήτηση για τους διορισμούς στο Δ.Σ. της Λαϊκής: «Δάνεια - Μαμούθ σε μέλος Δ.Σ. Λαϊκής». Στο τέλος Μαΐου, το περιοδικό «In business» δημοσίευσε ένα κατάλογο με τα ποσά, τα οποία δόθηκαν σε μέλη των Δ.Σ. της Λαϊκής Τράπεζας από το 2004 – η λίστα βασιζόταν στις ετήσιες εκθέσεις της τράπεζας. Δεν ήταν, κατά συνέπεια, κάτι μυστικό. Αλλά, προφανώς, δεν ήταν και κάτι που ενδιέφερε τα περισσότερα ΜΜΕ παραδόξως. Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτόν τον κατάλογο, από το 2009 μέχρι το 2011 δόθηκαν περισσότερα από 1 δις (1.052 εκτ) εκατομμύρια ευρώ σε μέλη του Δ.Σ. (316. 8 εκτ το 2009, 336. 3 εκτ. το 2010 και 400 εκατομμύρια το 2011). Δηλαδή, περισσότερα από τα μισά όσων ζήτησε η Λαϊκή από το κράτος τον Μάιο, είχαν δοθεί σε μέλη των Δ.Σ. Το μόνο που έκαναν τα ΜΜΕ ήταν να δημοσιεύσουν μερικές πληροφορίες για μισθούς[74] και μετά προσπάθησαν πάλι, να αφήσουν το θέμα στην αφάνεια.[75] Αφέθηκε, επίσης, να φανεί ότι θα γίνει εσωτερική έρευνα στην Λαϊκή – και ξέσπασε εσωτερική διαμάχη για το πώς αγοράστηκαν τα ελληνικά ομόλογα.[76] Η νέα τακτική φάνηκε να είναι η «εκτόνωση» – να ειπωθεί κάτι, να φύγει κάποιος, για να εξιλεωθεί το σύστημα.

Κατά τα άλλα, ο Μάιος κύλησε με συνεχείς επιθέσεις και πάλι ενάντια στην κυβέρνηση γιατί “δεν έπαιρνε μέτρα” στο Δημόσιο. Η υπόγεια προσπάθεια, προφανώς, ήταν να μετατοπιστεί η ευθύνη, αλλά και να αρχίσει να προετοιμάζεται το κοινό για λιτότητα. Ήδη, από τα τέλη Απριλίου, οι τεχνοκράτες του Υπουργείου Οικονομικών άφηναν να διαρρεύσει ότι ήταν πιθανό να κοπεί ο 13^{ος} μισθός.[77] Ο Πρόεδρος αντέδρασε έντονα και επανέλαβε την θέση του ότι δεν θα έπρεπε να φορτωθούν οι εργαζόμενοι μονομερώς τα βάρη. Και βέβαια, το ζητούμενο ήταν πάντα τα ζητήματα των τραπεζών, αν και τα ΜΜΕ επέμεναν να μιλούν για «μέτρα» στο Δημόσιο ανεξάρτητα από την πιο πιεστική ανάγκη της οικονομίας – την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών.[78]

Μια ύποπτη κίνηση της «τελευταίας στιγμής»: Όταν η Τράπεζα Κύπρου έσπρωξε την Κυπριακή Δημοκρατία στο Μηχανισμό Στήριξης

Μετά από την προσφυγή της Λαϊκής, τα μάτια ήταν στραμμένα στην Τράπεζα Κύπρου. Και η Τράπεζα Κύπρου ήταν μια τράπεζα όχι απλώς με ιστορία, αλλά και με έντονα κυκλώματα οικογενειακοκρατίας.[79]

Σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες, οι οποίες άρχισαν να διαφαίνονται μετά και από την προσφυγή της Λαϊκής, η κυβέρνηση είχε υποβάλει αίτηση για νέο δάνειο από τη Ρωσία – για να αντιμετωπίσει τα δημοσιοοικονομικά, μέχρι το 2014, έτσι ώστε η προσπάθεια αντιμετώπισης της Λαϊκής να γίνει μέσα σε λιγότερο πιεστικό περιβάλλον. Όμως, το 1.8 δις της Λαϊκής ήταν, απλώς, η επιφάνεια. Ξαφνικά, λίγες μέρες πριν τη λήξη της προθεσμίας για ανακεφαλαιοποίηση, η Τράπεζα Κύπρου ζήτησε, επίσης, ενίσχυση μισού δισεκατομμυρίου ευρώ – ενώ, ταυτόχρονα σχεδόν, ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμιζε την κυπριακή οικονομία με βάση τις ανάγκες των τραπεζών. Το σκηνικό συμπεριλάμβανε ένα ύποπτο πλαίσιο, και πάλι (όπως το 2009-10 με την αγορά των ελληνικών ομολόγων), μη-δημόσιας πληροφόρησης, ενώ κάποιои άλλοι, όπως ο οίκος αξιολόγησης, παρασηνικά φαίνεται να ήταν πληροφορημένοι. Το θέμα προκάλεσε από τότε αντιδράσεις και ξεκίνησε και μια έρευνα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.[80] Όταν θα γραφτεί, κατά συνέπεια, η ιστορία αυτής της περιόδου και ιδιαίτερα της οικονομικής κρίσης και των τραπεζικών σκανδάλων, το τελευταίο δεκαήμερο του Ιούνη θα πρέπει να μελετηθεί ιδιαίτερα προσεκτικά: συγκεκριμένα ανάμεσα στις 23 και στις 27 Ιουνίου, όταν η Τράπεζα Κύπρου ανακοίνωσε απρόσμενα ότι ήθελε στήριξη, ενώ εμφανίστηκε και η αξιολόγηση των Fitch που φάνηκε να ξέρει τις «ανάγκες» της τράπεζας, πριν από την κοινωνία και την κυβέρνηση.

Το ιστορικό ήταν το λιγότερο παράδοξο. Το ότι το τέλος Ιουνίου του 2012, θα ήταν το όριο για ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών ήταν γνωστό. Και η Τράπεζα Κύπρου δεν επέδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία στη διαφάνεια από το 2009. Το ότι οι τράπεζες είχαν πρόβλημα ήταν, επίσης, γνωστό από

το 2011 – η Τράπεζα Κύπρου, μάλιστα ήξερε ότι είχε δημιουργηθεί πρόβλημα από το 2010. Στο τέλος του 2009 – αρχές του 2010 έγινε, όπως είδαμε, η πρώτη εξαπάτηση του κοινού ή των επενδυτών με την αγορά των ελληνικών ομολόγων. Στις αρχές του 2012, η Τράπεζα Κύπρου, όπως και η Λαϊκή, ξεκίνησαν ένα είδος κούρσας για να εξασφαλίσουν τα απαιτούμενα κεφάλαια. Η κρίσιμη στιγμή για την τράπεζα Κύπρου ήρθε όταν ζήτησε βοήθεια από τους μεγαλομετόχους. Ο Ρώσος μεγαλομέτοχος Ν. Ριμπολόβλεφ, ζήτησε μεγαλύτερη συμμετοχή στο Συμβούλιο, κατηγορώντας το νυν Συμβούλιο για λανθασμένες κινήσεις. Προφανώς, οι κινήσεις του ανησύχησαν το Διοικητικό Συμβούλιο (ίσως και μερικούς μεγαλομετόχους) το οποίο είχε την πλήρη ευθύνη για την κατάσταση – και τα μέλη του είχαν μάθει να χειρίζονται την τράπεζα ως ιδιωτικό φέουδο. Έτσι, αρνήθηκαν την εισήγηση του και εκείνος αρνήθηκε να συμμετάσχει στην νέα έκδοση μετοχών. Η τράπεζα, αντί να φέρνει κεφάλαια έχανε, γιατί, φαίνεται ότι οι Κύπριοι μεγαλομέτοχοι ήθελαν, και πίστευαν ότι θα κατάφερναν, να τους δώσει χρήματα το κράτος και να κρατήσουν οι ίδιοι τον έλεγχο. Ενδέχεται να πίστευαν ότι ο Ορφανίδης θα κατάφερνε να διατηρήσει τη θέση του και άρα τη συγκάλυψη που τους πρόσφερε τα τελευταία χρόνια.

Όταν η Λαϊκή ζήτησε βοήθεια το Μάιο, η απόφαση για στήριξη της δεν σήμαινε κατ' ανάγκη και προσφυγή στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης. Το ποσό που ζήτησε αρχικά, 1.8 δις, φαινόταν μεγάλο, αλλά ενδεχομένως διαχειρίσιμο με την παρέμβαση ξένων επενδυτών ή και διακρατικού δανείου. Από την πλευρά της κυβέρνησης, τότε, υπήρχαν δύο απόψεις – από την μια το Προεδρικό εξέφραζε την ελπίδα, αλλά και τη θέση ότι θα ήταν καλά να αποφευχθεί η προσφυγή στο Μηχανισμό, ενώ από την Κεντρική Τράπεζα, αλλά και το Υπουργείο Οικονομικών (οι οποίοι ενδεχομένως υποψιάζονταν ή ήξεραν την πραγματική κατάσταση των τραπεζών) υπήρχαν εκτιμήσεις ότι μάλλον δεν θα αποφευγόταν η προσφυγή – αν και στο πρωτοσέλιδο του Φιλελεύθερου στις 1/6/2012 γινόταν αναφορά σε «Μνημόνιο χωρίς Τρόικα». Αλλά τότε βέβαια το θέμα είχε να κάμει μόνο με την Λαϊκή. Στις 25 Ιουνίου, ήρθε, τελικά, στην επιφάνεια η κατάσταση των τραπεζών με ένα κατακλυσμικό τρόπο που δεν άφηνε επιλογές. Είχε, ήδη, κυκλοφορήσει ότι ο οίκος Fitch υποβάθμιζε την Κύπρο – και αυτό θα είχε ως συνέπεια την ντε φάκτο προσφυγή πια στο Μηχανισμό Στήριξης, αφού με τις υποβαθμίσεις των τριών οίκων, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν θα παρείχε ρευστότητα στις τράπεζες, για να διοχετεύσουν στην οικονομία.

Τί ωθησε, λοιπόν, τον οίκο να προχωρήσει πέντε μέρες πριν το τέλος της ημερομηνίας για ανακεφαλαιοποίηση, σε νέα – και αποφασιστική – υποβάθμιση; Ο βασικός λόγος στην έκθεση ήταν σαφής: η αδυναμία του κράτους να χρηματοδοτήσει τα διογκούμενα ελλείμματα των τραπεζών. Διότι οι Fitch δεν αναφέρονταν στο 1.8 δις της Λαϊκής πια – αναφέρονταν σε 6 δις. Πώς βγήκε αυτή η εκτίμηση τότε, αφού η Τράπεζα Κύπρου δήλωνε ότι είχε σχεδόν εξασφαλίσει το απαιτούμενο ποσό και ότι υπολειπόταν μόνο 200 εκατομμύρια; Με δεδομένο, μάλιστα, ότι είχε γίνει και Γενική Συνέλευση των μετόχων της τράπεζας στις 19 Ιουνίου, η ξαφνική αποκάλυψη μεγαλύτερων ζημιών ήταν ύποπτη. Στις 21/12/2012 εκδόθηκε το πόρισμα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, στο οποίο επιβεβαιώθηκε ότι η τράπεζα Κύπρου απέκρυψε στοιχεία, τα οποία «επηρέαζαν την τιμή της μετοχής». Σύμφωνα με τα στοιχεία, πέντε τουλάχιστον μέρες πριν τη γενική συνέλευση της 19^{ης} Ιουνίου, το Δ.Σ. της τράπεζας είχε στα χέρια του στοιχεία που έδειχναν ότι «οι κεφαλαιακές ανάγκες της τράπεζας για κάλυψη των απαιτήσεων της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών (EAT) είχαν αυξηθεί από 200 εκτ. ευρώ περίπου που είχε ανακοινώσει το Συγκρότημα στις 10.5.2012, σε περίπου 400 εκτ. ευρώ.» Φαίνεται ότι ήξεραν, επίσης, για ενδεχόμενο περαιτέρω αύξησης του ποσού. Αυτά τα στοιχεία φαίνεται ότι διέρρευσαν και στον οίκο Fitch. Η κοινωνία και η πολιτική ηγεσία, όμως, το έμαθε τελευταία.

Μπροστά σε μια κίνηση που έμοιαζε με εκβιασμό, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να προσφύγει στο Μηχανισμό. Την επομένη, στις 26/6/2012, ο Πρόεδρος, στη συνάντηση των πολιτικών αρχηγών,

έδειξε καθαρά την απροθυμία του, εκφράζοντας την ελπίδα να μπορέσει να αποσυρθεί η προσφυγή. Η πλειοψηφία των ΜΜΕ δεν φάνηκε να ικανοποιείται από την απροθυμία του Προέδρου: ο Φιλελεύθερος, λ.χ. στις 27/6/2012, είχε πρωτοσέλιδο τίτλο «Άλλα λόγια στο Προεδρικό» και επιπρόσθετο κείμενο με τίτλο ««Προβληματισμός στις Βρυξέλες για την διγλωσσία».[81] Η αιτία της εκτόξευσης των αναγκών, όπως τις κατέγραψαν και οι Fitch, εμφανίστηκε την ίδια μέρα, στις 27/6: άρχισε πια να κυκλοφορεί και δημόσια ότι θα ζητούσε βοήθεια και Τράπεζα Κύπρου – η οποία ζήτησε 500 εκατομμύρια και τελικά το ανέβασε στα 750 εκατομμύρια, ενώ όπως δείχνουν τα σκάνδαλα και οι έρευνες θα χρειαστεί περισσότερα.

Η πρακτική της τράπεζας είχε τα ίδια χαρακτηριστικά, όπως την εποχή της αγοράς των ομολόγων το 2009-10. Όπως αναφέρθηκε ήδη, λίγες μέρες πριν την προσφυγή της Τράπεζας, είχε γίνει ήδη συνέλευση των μετόχων και η τράπεζα δεν ανακοίνωσε τίποτα. Προφανώς, κάποιιοι ήξεραν και κάποιιοι όχι. Η αρχική δήλωση των υπεύθυνων της τράπεζας, ίσως να είναι επεξηγηματική. Ο κ. Ηλιάδης (ο σύμβουλος που φέρεται εμπλέκεται σε χαμηλότοκα δάνεια, στην αγορά των ομολόγων και σε ένα τεράστιο εφ' άπαξ) δήλωσε ότι η τράπεζα δεν ήθελε να κρατικοποιηθεί.

Είναι πιθανό ότι οι μεγαλομέτοχοι ήθελαν και το σκύλο χορτάτο και την πίττα σωστή. Ίσως να πόνταραν στο ότι ελέγχοντας την πλειοψηφία των ΜΜΕ (όπως είχε πει και ο Βγενόπουλος το 2006) θα καθόριζαν τα δεδομένα. Όταν, όμως, ξεκίνησαν οι έρευνες και οι μαύρες τρύπες άρχισαν να διευρύνονται, τότε προφανώς, αναγκαστικά ξεκίνησαν και οι εσωτερικές συζητήσεις και οι απομακρύνσεις των άμεσα υπεύθυνων. Το θέμα, που παραμένει ανοικτό, είναι ποιοί ήξεραν τις ανάγκες της τράπεζας, πώς και γιατί διοχετεύτηκαν οι πληροφορίες στους Fitch, και ο βαθμός της κατανόησης ότι μια τέτοια κίνηση την «τελευταία στιγμή» έσπρωχνε ουσιαστικά την Κύπρο στο Μηχανισμό Στήριξης – διότι ξεκάθαρα, δεν υπήρχαν περιθώρια ελιγμών, όταν και η δεύτερη μεγάλη τράπεζα ερχόταν μερικές μέρες πριν την καταληκτική ημερομηνία να ζητήσει βοήθεια. Ακόμα και το ρωσικό δάνειο των 5 δις, δεν αρκούσε πια, έστω και αν ήταν μόνο για τις τράπεζες.

6. Β: Ιούλιος - Αύγουστος 2012. Όταν η διαρροή των σκανδάλων έγινε κατακλυσμική, κάποιιοι προσπάθησαν, και πάλι, να μετατοπίσουν το ζήτημα

Η κάθοδος της Τρόικας τον Ιούλιο από τη μια, και η προσπάθεια της Κεντρικής Τράπεζας υπό το νέο Διοικητή, από την άλλη, για διερεύνηση της κατάστασης των τραπεζών, φάνηκε να ανοίγει μια σειρά από λογοκρινόμενα θέματα. Έτσι, ξεκίνησαν οι ερωτήσεις, οι διαμαρτυρίες και οι διαρροές για τα σκάνδαλα των τραπεζών.

Ο Ιούλιος είχε στοιχεία ειρωνικού déjà vu. Ενώ γίνονταν αναφορές στο Μαρί, λ.χ., όσοι, όπως ο κ. Ηλιάδης, καμώνονταν τον προηγούμενο χρόνο ότι έδιναν συμβουλές στο κράτος, ήταν πια αναγκασμένοι να παραδεχθούν, έστω και έμμεσα, ότι ο χώρος των τραπεζών ήταν προβληματικός.[82] Το μεγάλο σκάνδαλο του Ιουλίου ήταν το ζήτημα των αξιογράφων, το οποίο είχε αρκετές ομοιότητες με το θέμα του χρηματιστηρίου παλαιότερα. Το θέμα μετατράπηκε σύντομα σε άξονα της πίεσης για δημοσιοποίηση των σκανδάλων των τραπεζών, καθώς αφορούσε ένα ποσό γύρω στα 1.4 δις ευρώ και οι εμπλεκόμενοι ήταν τα πρώτα «θύματα» των υπόγειων κινήσεων των τραπεζών.

Ταυτόχρονα, όμως, τα ΜΜΕ εστίασαν πια και στην Τρόικα. Η έμφαση ήταν και πάλι ένα είδος συγκριτικής καινοτομίας σε σχέση με άλλες χώρες – τα ΜΜΕ (και το μεγαλύτερο μέρος της αντιπολίτευση) υποστήριζαν τη σύναψη μνημονίου γρήγορα και έκαναν κριτική στην κυβέρνηση ότι καθυστερούσε. Και είχε ξεκινήσει από τότε η πίεση για ενδεχόμενη «στάση πληρωμών», με έμμεσες προσπάθειες να αποτραπεί η δανειοδότηση της Πολιτείας από τους ημικρατικούς οργανισμούς.[83] Ακόμα και αυτονόητα θέματα, όπως η ανάγκη προσεκτικής μελέτης ή καθυστέρησης για να ενταχθεί η Κύπρος στον ESM[84] παραβλέπονταν. Η πίεση για βεβιασμένη ένταξη στο Μηχανισμό και σχεδόν άμεση αποδοχή των θέσεων της Τρόικα, φαινόταν να έχει δυο πηγές/αιτίες:

1. την μετατόπιση του θέματος από τις τράπεζες στο μνημόνιο, άρα στην κυβέρνηση, το Δημόσιο,
2. και τις ανάγκες των τραπεζών για ρευστότητα.

Η Τρόικα φαίνεται να προσπέρασε γρήγορα τις προσπάθειες των τραπεζών να συγκαλύψουν τα κενά τους και ανέβασε τα πιθανά ποσά που θα χρειαστούν στα 6 με 10 δις. Φαίνεται, επίσης, ότι η Τρόικα άρχισε να διερευνά και τους μηχανισμούς μέσα από τους οποίους γινόταν ξέπλυμα χρήματος, μέσω των κυπριακών τραπεζών. Αναφορά στο θέμα έκανε άμεσα και η Καθημερινή της Κυριακής 26/8.

Η Λαϊκή, ο κ. Σαρρής και τα δάνεια

Οι αποκαλύψεις για τον τραπεζικό τομέα έγιναν τον Αύγουστο. Η αιτία μπορεί να ήταν εσωτερικές διαμάχες και σχετικές διαρροές από το χώρο των τραπεζών, αλλά και υπήρχε και ένα είδος πρώτης αντίδρασης, αφού το δημόσιο αίσθημα, παρά τη λογοκρισία των ΜΜΕ, είχε αρχίσει να συνειδητοποιεί το τραπεζικό ζήτημα. Όταν αντικαταστάθηκε ο κ. Σαρρής από τη Λαϊκή, φάνηκε να αρχίζει και μια προσπάθεια πια των τραπεζών να ελέγξουν την διαρροή σκανδάλων.[85]

Σύμφωνα με στοιχεία τα οποία δημοσιοποιήθηκαν, όταν κ. Σαρρής ανέλαβε την διοίκηση της Λαϊκής ήταν, ήδη, στο διοικητικό συμβούλιο οκτώ εταιρειών, δύο από τις οποίες είχαν δάνεια στη Λαϊκή - της μιας μάλιστα ανερχόταν σε 100,000 και σύμφωνα με τη Χαραυγή είναι «μη εξυπηρετούμενο».[86] Όταν δημοσιοποιήθηκαν τα στοιχεία από τις δύο αριστερές εφημερίδες, Χαραυγή και Γνώμη, την Παρασκευή 17 Αυγούστου, ακολούθησε μια εντυπωσιακή αποσιώπηση-περιθωριοποίηση του θέματος από τα υπόλοιπα ΜΜΕ. Το ΡΙΚ κάλυψε το θέμα με δηλώσεις του εκπρόσωπου του ΠΑΣΕΧΑ, Μ. Ολύμπιου. Ο κ. Σαρρής προσπάθησε να απαντήσει, δηλώνοντας ότι δεν είχαν δοθεί δάνεια κατά την διάρκεια της θητείας του ως επικεφαλής της Λαϊκής. Το θέμα, όμως, ήταν τα δάνεια που υπήρχαν και όχι που είχαν δοθεί. Και, φυσικά, η συμμετοχή στα διοικητικά συμβούλια των οκτώ εταιρειών, θέμα το οποίο δεν σχολίασε σε μια έμμεση παραδοχή για την αλήθεια των πληροφοριών. Ο κ. Ορφανίδης, ο οποίος προσπάθησε, επίσης, να αντιδράσει, αφού οι αποκαλύψεις έδειχναν ότι το ζήτημα της σύγκρουσης συμφερόντων του κ. Σαρρή είχε επισημανθεί και από υπηρεσία της Κεντρικής Τράπεζας, υποστήριξε ότι «δεν ολοκληρώθηκε η έρευνα» - ένας σχετικά αστείος ισχυρισμός, αφού η μοναδική δική του ενέργεια σε αυτή την κατεύθυνση ήταν μια επιστολή την οποία έστειλε στον κ. Σαρρή, στην οποία ο τελευταίος δεν απάντησε, παρά την παρέλευση αρκετών μηνών.

Το όλο θέμα με τον κ. Σαρρή ήταν ότι φάνηκε να δείχνει προς την κατεύθυνση των διαπλεκομένων συμφερόντων στις Τράπεζες. Το υπόστρωμα ήταν τα δάνεια που είχαν δοθεί και τα οποία ήταν, είτε μη εξυπηρετούμενα, είτε ύποπτα, όσον αφορά στις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν. Μάλιστα και την χρόνια, το 2011, που εμπλόκηκε στην προεδρία της τράπεζας ο κ. Σαρρής, τα δάνεια σε μέλη του Δ.Σ. είχαν φτάσει, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στα 400 εκατομμύρια. Και αυτό το νευραλγικό και αποκαλυπτικό ζήτημα παρά τα ότι ήταν γνωστό από τον Μάιο, συγκαλύφθηκε βολικά. Ταυτόχρονα, κυκλοφορούσαν πληροφορίες για μη-εξυπηρετούμενα δάνεια σε «αθλητικούς παράγοντες». Και δημοσιεύτηκε, επίσης, και ένα ζήτημα παραχώρησης δανείων σε Ιρανούς επιχειρηματίες για αγορά επαύλεων από εργοληπτικές εταιρείες, χωρίς να υπάρχει διασφάλιση για την αποπληρωμή των δανείων. Τελικά, οι οικοδομικές εταιρείες πληρώθηκαν, αλλά τα δάνεια δεν φαίνεται να υπάρχει τρόπος να αποπληρωθούν - και σύμφωνα με τις πληροφορίες που διέρρευσαν είναι «μη εξυπηρετούμενα».[87] Οι περισσότερες από αυτές τις διαρροές και αποκαλύψεις έγιναν στη Χαραυγή και παρά την σκανδαλοθηρική τάση των ΜΜΕ, τα υπόλοιπα ΜΜΕ δεν αναδημοσίευσαν τα στοιχεία σε μια κίνηση σαφούς λογοκρισίας.[88]

Σαν να μην έφταναν τα εσωτερικά προβλήματα, εμφανίστηκαν και διεθνή: Βρετανοί, οι οποίοι πήραν δάνεια από τη Λαϊκή, για «αγορά εξοχικών κατοικιών» σκοπεύουν να καταφύγουν στα δικαστήρια

γιατί, υποστηρίζουν, ότι «παρασύρθηκαν» ή παραπλανήθηκαν από «τράπεζες, κυπριακές εταιρείες ανάπτυξης γης και Βρετανούς συμβούλους» να πάρουν δάνειο σε ελβετικά φράγκα – με αποτέλεσμα να μην μπορούν τώρα να πληρώσουν τις δόσεις. Πολλά δάνεια της Λαϊκής, σε αυτόν τον τομέα, ήταν ήδη «μη εξυπηρετούμενα».

Οι αποκαλύψεις για την τράπεζα Κύπρου και οι ανάλογες προσπάθειες Μετατόπισης έμφασης: από την Uniastrom στην αγορά των ελληνικών ομολόγων

Οι εσωτερικές έρευνες στην Τράπεζα Κύπρου έδειξαν, επίσης, μια σειρά ύποπτων διαδικασιών και το τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου άρχισαν να διαρρέουν διάφορες εσωτερικές έρευνες της Τράπεζας. Το πρώτο σκάνδαλο που διέρρευσε αφορούσε τη ρωσική τράπεζα Uniastrom. Το θέμα της τράπεζας είχε εγείρει, πριν από μερικούς μήνες, ο τέως υπουργός οικονομικών, Χ. Σταυράκης στο βιβλίο του, όπου καταγράφει την προσπάθεια του να πείσει τον τότε διοικητή της Κεντρικής, τον Α. Ορφανίδη, να καθυστερήσει την αγορά της τράπεζας.

Ο Ορφανίδης αρνήθηκε και τελικά, η τράπεζα αγοράστηκε για πολύ περισσότερα από όσο άξιζε με βάση τις τιμές όπως αυτές διαμορφώθηκαν μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης του 2007-8. Ο Σταυράκης απέδωσε το λάθος στο πείσμα του Ορφανίδη. Η απόφαση να αγοραστεί πιο ακριβά η τράπεζα, συνοδεύτηκε και από μια σειρά από παράδοξες πρακτικές της τράπεζας στη Ρωσία, όπως οι σχέσεις της με θυγατρικές και άλλες εταιρείες και συμφέροντα. Σύμφωνα με το Φιλελεύθερο, ο οποίος αναφερόταν σε εσωτερική έρευνα της Τράπεζας:[89]

«Στην έκθεση του κ. Τσολάκη αναφέρεται ένα σύνθετο πλέγμα με συγκεκριμένες εταιρείες που εμπλέκεται η Uniastrom ή συνδεδεμένα με αυτήν πρόσωπα. Έλλειψη οικονομικής ουσίας στις συναλλαγές, απουσία ελέγχου και καθοδήγησης από τις αρχές και την Τράπεζα Κύπρου, απουσία εγγράφων που να επιβεβαιώνουν τα γεγονότα, άμεση επίδραση των συναλλαγών στην εγκυρότητα των οικονομικών καταστάσεων και αποδεδειγμένη ζημία για τον όμιλο της Τράπεζα Κύπρου. Στην έκθεση, αναφέρεται μια διαδρομή συναλλαγών με εταιρείες και φυσικά πρόσωπα από τις οποίες η Τράπεζα μπορεί να έχει υποστεί ζημιές.»

Αν και η Τράπεζα Κύπρου επέμενε ότι οι ζημιές ήταν συγκριτικά μικρές - μερικά εκατομμύρια - το συνολικό κόστος, μάλλον, θα είναι πολύ μεγαλύτερο, αν υπολογιστούν τα αρχικά επιπλέον κόστη της εξαγοράς, οι κρυμμένες ζημιές από την διαπλοκή που ανιχνεύτηκε από την έρευνα και οι τελικές ζημιές από την πώληση της τράπεζας. Η έρευνα, ουσιαστικά, έδειχνε ότι κάτω από την επιφάνεια υπήρχαν διάφοροι σκελετοί στα ντουλάπια των τραπεζών.

Η στάση των ΜΜΕ ήταν ενδιαφέρουσα. Το θέμα είχε διαρρεύσει, αρχικά, σε ελληνικό ιστότοπο και ακολούθως, προβλήθηκε πρωτοσέλιδα από τη Χαραυγή και από το Φιλελεύθερο, ο οποίος το κάλυψε στις οικονομικές του σελίδες. Η πιο εντυπωσιακή προσπάθεια συγκάλυψης έγινε από τον Πολίτη. Όχι μόνο δεν προβλήθηκε το θέμα πρωτοσέλιδα (παρά τη συνηθισμένη του πρακτική για σκανδαλοθηρία ως διαφημιστική πρακτική), αλλά προσπάθησε συνειδητά να συγκαλύψει το θέμα μετατοπίζοντάς το, ... στην Ομόνοια. Αυτό το σενάριο Μετατόπισης είχε εμφανιστεί και στην περίπτωση του κ. Σαρρή,[90] και η επανάληψη του σεναρίου από το πρωτοσέλιδο του Πολίτη σε άλλο θέμα (για σκάνδαλο της Τράπεζας Κύπρου τώρα), έδινε στο θέμα σχεδόν κωμική διάσταση. Αυτή την φορά, η εφημερίδα Πολίτης χρησιμοποίησε τη διαμαρτυρία ενός στελέχους της Τράπεζας Κύπρου, του κ. Καρυδά, ο οποίος φαίνεται ότι κρίθηκε υπεύθυνος, σε εσωτερική έρευνα της τράπεζας, και του αφαιρέθηκαν αρμοδιότητες για να μπορέσει να διεξαχθεί έρευνα. Χωρίς να γίνεται αναφορά στη θέση της Τράπεζας και τις εν δυνάμει ευθύνες του κ. Καρυδά (λ.χ. στο σκάνδαλο της αγοράς των ελληνικών ομολόγων), ο Πολίτης υιοθέτησε στον πρωτοσέλιδο τίτλο τις απόψεις του ότι απομακρύνθηκε από τα καθήκοντα του, διότι δεν συμφώνησε να δοθεί δάνειο στην Ομόνοια και εταιρείες του Λαϊκού: «Βολές από Καρυδα για Ομόνοια – Λαϊκό».[91] Την επομένη, ο Πολίτης βρέθηκε αντιμέτωπος με αγωγές για δυσφήμιση και επίσημες δηλώσεις ότι ο κ. Καρυδάς έλεγε ψέματα και

ότι η εφημερίδα προσπαθούσε να συγκαλύψει ευθύνες για την αγορά των ομολόγων. Ο Πολίτης αναδιπλώθηκε και προσπάθησε να παρουσιάσει το όλο θέμα ως δηλώσεις του κ. Καρυδά. Η επιλογή της πρωτοσέλιδης προβολής μιας κουτσομπολίστικης δήλωσης, μπορεί να μην ήταν, όμως, τυχαία.

Οι διαρροές, ωστόσο, για τα σκάνδαλα των τραπεζών ήταν εντυπωσιακές εκείνη την εβδομάδα του Αυγούστου (23 - 29/8), παρά τις προσπάθειες για λογοκρισία. Την Κυριακή, 26/8, η Χαραυγή δημοσιοποίησε τις πληροφορίες για την αγορά ελληνικών ομολόγων από γερμανική τράπεζα, η οποία προσπαθούσε να τα ξεφορτωθεί και στην αγορά περιλήφθηκε και προμήθεια 5%. Το ποιοί αποφάσισαν την αγορά είναι, προφανώς, ενδιαφέρον. Την Τρίτη, 28/8, ο «Φιλελεύθερος» είχε πρωτοσελίδο αρθρο-αναφορά σε εσωτερική έρευνα της Τράπεζας Κύπρου για δάνειο 2 εκατομμυρίων που πήρε ο τώως εκτελεστικός σύμβουλος Α. Ηλιάδης, το οποίο ήταν εντυπωσιακά χαμηλότοκο (2.5% αντί 5.5%).[92] Η αναφορά ήταν απλά η αρχή: την Τετάρτη, 29/8/2012 μέχρι και η «Αλήθεια» είχε πρωτοσέλιδο την έρευνα της τράπεζας Κύπρου για την αγορά ελληνικών ομολόγων. Σύμφωνα με την έρευνα, όπως είδαμε, ο Ηλιάδης μαζί με τον Καρυδά (τον οποίον πρόβαλε ο Πολίτης, προηγουμένως, ως «αδικημένο»;) ήταν τα άτομα τα οποία εμπλέκονται στην αγορά των ομολόγων - και μάλιστα «εν άγνοια» του Δ.Σ. της Τράπεζας, το οποίο ενέκρινε την αγορά «εκ των υστέρων». Ταυτόχρονα, παραιτήθηκε ο πρόεδρος της Τράπεζας Κύπρου. Και αυτό το σημαντικό γεγονός, όπως και οι άλλες παραιτήσεις (πλην του Ηλιαδη) έπεσαν στα μαλακά από τα ΜΜΕ αν αναλογιστεί κάποιος τις λογικές ευθύνες του Προέδρου σε σχέση με το μέγεθος της ζημιάς. Και το θέμα των προσωπικών ή εταιρικών δανείων έχει ο πρώην πρόεδρος δεν τέθηκε ουσιαστικά αν και φαίνεται ότι έγινε αντικείμενο συζήτησης στην συνεδρία του Διοικητικού Συμβουλίου όπου αποφασίστηκε η απομάκρυνση του κ. Ηλιαδη. Σύμφωνα με δημοσίευμα της ηλεκτρονικής έκδοσης της Καθημερινής «..στην γενική συνέλευση η διοίκηση της Τράπεζας ρωτήθηκε για τα δάνεια που έχουν δοθεί σε μέλη της διοίκησης και ειδικότερα για ένα μέλος που εμφανίζεται στην Ετήσια Οικονομική Έκθεση του 2011 να έχει οφειλές πέραν των 200 εκατ. ευρώ. Πρόκειται για τον πρόεδρο της Τράπεζας, Θεόδωρο Αριστοδήμου...»[93] Όπως και στην περίπτωση των εσωτερικών δανείων σε μέλη του Δ.Σ. της Λαϊκής έπεσε στα μαλακά όσον αφορά τα ΜΜΕ. Δεν υπήρξε ούτε καν μια πρωτοσέλιδη σύγκριση των ποσών που ζήτησαν από το κράτος οι τράπεζα με τα ποσά που είχαν παραχωρηθεί τα τελευταία χρόνια σε μέλη των Δ.Σ.

Και ξεκίνησαν οι έρευνες από τον διεθνή οίκο Alvarez and Marshal εκ μέρους της Κεντρικής.

6. Γ: Damage control: Τα ΜΜΕ ως μηχανισμοί άμυνας των τραπεζών και πίεσης για αποδοχή των όρων της Τρόικα, το φθινόπωρο 2012

Ο κατακλυσμός των σκανδάλων, αλλά και η αυξανόμενη οργή των πολιτών, η οποία άρχισε να φτάνει και στα κόμματα της αντιπολίτευσης που στήριζαν, μέχρι τότε, τις τράπεζες, φάνηκε να οδηγεί σε προσπάθειες αντεπιθέσεων με βασικό μοντέλο Μετατόπισης, την επιλογή μιας περίπτωσης την οποία θα μετέτρεπαν ως δείγμα ότι ο βασικός κατηγορούμενος των τραπεζών είχε και αυτός σκάνδαλα. Και άρα το θέμα θα έκλεινε. Το βασικό μοντέλο το οποίο εμφανίστηκε και τον Αύγουστο στο φιάσκο με τον Καρυδά και την Ομόνοια ήταν το εξής: όταν υπήρχε πίεση πάνω στις τράπεζες, για τις ευθύνες και τα σκάνδαλα τους, η οποία δεν μπορούσε να συγκαλυφθεί με τη λογοκρισία, τότε μερικά ΜΜΕ αναλάμβαναν τη διαδικασία Μετατόπισης του θέματος - είτε με τη δημιουργία κάποιου άλλου παράλληλου, είτε με την κατηγορία κάποιων άλλων. Κατά προτίμηση αυτών που κατηγορούν τις τράπεζες. Τα γεγονότα, στο τέλος του Αυγούστου και στο τέλος του Οκτωβρίου, είναι χαρακτηριστικά αυτού σεναρίου. Αντί να συζητούνται λ.χ. η απώλεια δισεκατομμυρίων (περιλαμβανόμενων και των χρημάτων, που άντλησαν από το Δημόσιο, οι τράπεζες το 2009), οι παράδοξες θυγατρικές, οι μίζες για τα ομόλογα, η υπερέκταση στην Ελλάδα, τα ύποπτα (και χαμένα ολοκληρωτικά) δάνεια εκατοντάδων εκατομμυρίων ή τα ύποπτα επιτόκια κάτω από τα συνηθισμένα, γινόταν μια προσπάθεια να στραφεί η συζήτηση αποσπασματικά σε άλλους και σε άλλα θέματα.

Ακόμα και αν υποθέσει κάποιος ότι όσοι έλεγχαν τα ΜΜΕ είχαν σαν πρόθεση την συντήρηση κάποιου είδους «σταθερότητας», η όλη προσπάθεια λειτουργούσε επίσης και σαν λογοκρισία και συγκάλυψη που εμπόδιζε την «εξυγίανση» αλλά και την κατανόηση των προβλημάτων από το κοινό το οποίο θα πληρώσει το κόστος της αδιαφάνειας και της διαπλοκής των τραπεζών με τα ΜΜΕ και άλλους παράγοντες την προηγούμενη περίοδο.

Για να γίνουν κατανοητοί αυτοί οι μηχανισμοί, παρατίθενται τέσσερα ενδεικτικά παραδείγματα ως περιπτωσιακές μελέτες (case studies) από δύο περιόδους, κατά τις οποίες υπήρξε διαρροή πληροφοριών για τα σκάνδαλα των τραπεζών και την αυξανόμενη κοινωνική δυσφορία: στο τέλος Αυγούστου, όταν διέρρευσε οι πρώτες εσωτερικές έρευνες των τραπεζών και στο τέλος Οκτωβρίου, όταν κυκλοφορήσαν πληροφορίες για την έρευνα της Κεντρικής Τράπεζας για το ζήτημα των αξιόγραφων:

1. Η προσπάθεια παρεμπόδισης της έρευνας στην Κεντρική Τράπεζα.
2. Η στάση του κυριακάτικου Πολίτη απέναντι στις αποκαλύψεις για τραπεζικά σκάνδαλα του Αύγουστο.
3. Η στάση του Φιλελευθέρου τον Οκτώβριο, όταν άρχισε να εντείνεται η κριτική προς τις Τράπεζες λόγω της έρευνας της Κεντρικής Τράπεζας για τα αξιόγραφα.
4. Μια συγκριτική αναφορά στο διαφορετικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπιζόταν ο Υπουργός Οικονομικών, Β. Σιαρλή, αναλόγως της σχέσης του με τον Πρόεδρο: όταν ο κ. Σιαρλή φαινόταν να συμφωνεί με την Τρόικα ή με μέτρα λιτότητας παρουσιαζόταν ως η φωνή της λογικής (σε αντίθεση με τον «πεισματάρη» Πρόεδρο), ενώ όταν το ζήτημα είχε να κάνει με την αποσιώπηση των ευθυνών των Τραπεζών, ο κ. Σιαρλή γινόταν στόχος ως «συνεργάτης του Προέδρου».

1. Η επίθεση ενάντια στις έρευνες για τα σκάνδαλα των τραπεζών

Ένα πρώτο θέμα που τέθηκε, στα πλαίσια αυτού που φαινόταν να είναι ένας είδος «αντεπίθεσης του τραπεζικού λόμπι» για «έλεγχο της ροής της πληροφορίας» ήταν οι ίδιες οι έρευνες της Κεντρικής Τράπεζας. Σε αυτόν το τομέα, η Αλήθεια ανέλαβε μια εκστρατεία που ξεκίνησε με μια σχετικά αστεία υπεράσπιση του τέως Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας που αρνήθηκε να παραδώσει τους σκληρούς δίσκους των υπηρεσιακών του υπολογιστών.

Το θέμα εμφανίστηκε τέλη Αυγούστου-αρχές Σεπτεμβρίου στο δημόσιο λόγο μέσα από ένα είδος εκστρατείας μερικών ΜΜΕ, ενάντια στον νέο Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, με πρόσχημα το ότι ο κ. Δημητριάδης ζήτησε από τους υπαλλήλους να παραδώσουν τους υπηρεσιακούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τηλέφωνα - και άρα, «παραβίαζε τα δικαιώματά τους». Η επίθεση ξεκίνησε από την Αλήθεια[94] - και η εφημερίδα συνέχιζε τις επιθέσεις μέχρι το Δεκέμβριο, που ολοκληρωνόταν η έρευνα. Παρά το ότι διευκρινίστηκε ότι το θέμα αφορούσε τους υπηρεσιακούς υπολογιστές, η επίθεση συνεχίστηκε και γινόταν εμφανές ότι ο στόχος της ήταν κάτι άλλο. Την Κυριακή 2/9/2012, η Σημερινή είχε συνέντευξη του Ορφανίδη, η οποία προβλήθηκε και από το Σίγμα δείχνοντας μια ευρύτερη τάση στο συγκρότημα ΔΙΑΣ. Ο Πολίτης της Κυριακής κινήθηκε, επίσης, στο ίδιο κλίμα προσπαθώντας να κατασκευάσει κλίμα «καταστροφολογίας» για να περιοριστούν οι έρευνες για στις τράπεζες. Σε εκείνο το στάδιο, παρενέβη ο επικεφαλής της Αρχής Δεδομένων Προσωπικού Χαράκτηρα δηλώνοντας ότι έδωσε άδεια για την έρευνα, ακριβώς, επειδή είχε να κάνει με υπηρεσιακά στοιχεία. Ακολούθως, διέρρευσε και το ουσιώδες: ότι ο βασικός εμπλεκόμενος στην όλη ιστορία ήταν ο τέως Διοικητής της Κεντρικής, ο κ. Ορφανίδης, ο οποίος πήρε μαζί του τους υπηρεσιακούς υπολογιστές και όταν αναγκάστηκε, τελικά, να τους επιστρέψει αφαίρεσε τους σκληρούς δίσκους. Όταν, ο κ. Ορφανίδης σχολίασε, τελικά, το θέμα φάνηκε να αδυνατεί να αντιληφθεί το γεγονός ότι οι υπηρεσιακοί υπολογιστές ανήκουν στο Δημόσιο - και ότι δίνονται για

εργασίες του Δημόσιου. Παρόλα αυτά, δεν επέστρεψε τους σκληρούς δίσκους – και όταν αποκαλύφθηκε τον Νοέμβριο, ότι είχε πάρει και χαμηλότοκα δάνεια υιοθέτησε την ίδια τακτική της επί της ουσίας – αποσιώπησε (όπως λογόκριναν και τα ΜΜΕ) τη σύγκριση του δικού του δανείου με τα επιτόκια των τραπεζών, τα οποία ο ίδιος στήριζε για τρία χρόνια.

2. Ο Πολίτης της Κυριακής, οι «αποκαλύψεις» ως μορφές Μετατόπισης - Λογοκρισίας στο όνομα του «κινδύνου από τις συζητήσεις για τις τράπεζες»

Η πρώτη φορά που εφαρμόστηκε η πρακτική της Μετατόπισης σε σχέση με τα σκάνδαλα, ήταν στις αρχές Αυγούστου, όταν δημοσιεύτηκαν οι πρώτες διαρροές για τα ύποπτα δάνεια και τα χαριστικά επιτόκια. Το πρώτο κείμενο είχε εμφανιστεί στην Χαραυγή, στις 5 Αυγούστου[95] (και υπήρχε συνέχεια στις 7 Αυγούστου)[96] ότι είχαν δοθεί δάνεια χωρίς εξασφαλίσεις και είχαν μετά χαριστεί - και το υπονοούμενο της Χαραυγής ήταν ότι επρόκειτο για παράγοντες της δεξιάς. Στις 7 Αυγούστου, ο Πολίτης στις εσωτερικές σελίδες,[97] επιβεβαίωσε ότι, όντως, υπήρξαν τα δάνεια «μέσω αδιαφανών διαδικασιών» αλλά, αμέσως, έριξε τη σπόντα για μια παλιά υπόθεση, η οποία είχε συζητηθεί και από την Κεντρική Τράπεζα το 2006. Δεν ανέφερε, βέβαια, αν ήταν η συνέχεια της ιστορίας του Χρηματιστηρίου, αν και αναφερόταν ότι το θέμα πήγαινε πίσω στο 2001. Το θέμα έμεινε μετέωρο και όταν μεταξύ 20 και 30 Αυγούστου, άρχισε η νέα ροή σκανδάλων/αποκαλύψεων, ο κυριακάτικος Πολίτης επανήλθε με σαφή διάθεση να πιέσει για να σταματήσουν οι αναφορές για τα σκάνδαλα των τραπεζών.

Το θέμα στο οποίο εστίασε ο κυριακάτικος Πολίτης στις 26/8/2012[98] αφορούσε μίαν εταιρεία, η οποία, δοκίμασε να μπει στο χρηματιστήριο του 1999, έχασε γιατί, μάλλον, δεν ήταν από τους «από μέσα», και στην διαδικασία, η Τράπεζα Κύπρου της έδινε δάνεια (μετά από το 2001)[99] για να της πάρει το μερίδιο της στο ξενοδοχείο Μάριος στη Ρουμανία – ένα μερίδιο με τη δίδου ευκαταφρόνητη αξία των 28 εκατ. Η Τράπεζα, προφανώς, πόνταρε για βγάλει κέρδος. Αν υπήρχε κάποιος μεγάλος χαμένος, φαινόταν να ήταν η ΠΕΟ η οποία έχασε δύο ξενοδοχεία - τα πήρε η τράπεζα μαζί με ένα κρουαζιερόπλοιο. Ο δημοσιογράφος δεν εστίασε καθόλου στους στόχους της τράπεζας, αλλά ταυτίστηκε πλήρως με τις θέσεις της, απέναντι στους υπεύθυνους της εταιρείας - για το θέμα λ.χ. ποιός θα αναλάμβανε το κόστος μετοχών, που είχαν χάσει την αξία τους στο χρηματιστήριο. Το κείμενο προσπαθούσε να παραβλέψει ακόμα και τα οφθαλμοφανή: Ότι λ.χ. το τελικό πόσο που είχε πληρωθεί, για να κλείσει το θέμα αναφερόταν και σε επιτόκιο 6% - ενώ όπως φαίνεται από τις διαρροές της περιόδου, κυκλοφορούσαν επιτόκια 2.5% για ευνοούμενους.[100] Προφανώς, η εταιρεία δεν ήταν από τους «από μέσα» και η τράπεζα πήρε αρκετά, ήδη - συνυπολογίζοντας τα ποσά που αναφέρει ο ίδιος ο δημοσιογράφος, η τράπεζα πήρε περιουσία λ.χ. άνω των 36 εκατομμυρίων. Ακόμα και αν προσπαθούσε κάποιος να δει την όλη προσπάθεια του δημοσιογράφου, ως μια έστω απόπειρα «αποκάλυψης» (έστω και αν αγνόησε το πλαίσιο), το δικό του κείμενο το οποίο ακολούθησε, στις 2/9, πήρε **θέση υπέρ της μη-συζήτησης των προβλημάτων των τραπεζών** γιατί κινδύνευε η οικονομία.[101] Και αποκάλυπτε μια ουσιώδη αντίφαση - ο ίδιος συζητούσε ένα θέμα από την εποχή του χρηματιστηρίου, δήθεν για να δείξει «ευνοϊκή» συμπεριφορά, ενώ ζητούσε, ταυτόχρονα, τη συγκάλυψη αναφορών σε μαζικά ποσά για ευνοιοκρατικά δάνεια, που κυκλοφορούσαν, ήδη, ως δείγματα των σκανδάλων των τραπεζών. Και αυτή, φαινόταν να είναι μια γενικότερη στάση του Πολίτη ως εφημερίδας.

3. Προσπάθεια Μετατόπισης και από το Φιλελεύθερο: τα πρωτοσέλιδα των τραπεζών στο τέλος Οκτωβρίου

Προς το τέλος Οκτωβρίου, εμφανίστηκε και πάλι ένα είδος πίεσης προς τις τράπεζες, με άξονα την έκθεση της Κεντρικής Τράπεζας για τις ευθύνες των τραπεζών σε σχέση με το θέμα των αξιολογικών, αλλά και μια σταδιακή άνοδο των κριτικών για τις τράπεζες. Στις 18/10, η Σημερινή

δημοσιοποίησε τα βασικά στοιχεία της έρευνας της Κεντρικής για τα αξιόγραφα.[102] Και ακολούθησε ένας νέος κύκλος αμφισβήτησης και ερωτημάτων για τις τράπεζες, ο οποίος έφτασε μέχρι και τα ΜΜΕ.

Σε εκείνη τη συγκυρία, εμφανίστηκε και πάλι ένα είδος προσπάθειας για Μετατόπιση του κέντρου βάρους του δημόσιου λόγου. Σε αυτήν την προσπάθεια διαπλακθηκαν δύο κινήσεις: από τη μια διέρρευσε (λογικά από την Τράπεζα Κύπρου) μια αναφορά στην διαγραφή χρέους προς μια εταιρεία που συνδεόταν με την αριστερά, ενώ παράλληλα έγινε και μια επίθεση στον κ. Σιαρλή - ο οποίος μέχρι τότε (σε σχέση με τις διαπραγματεύσεις με την Τρόικα και τα «μέτρα») αντιμετωπιζοταν σαφώς θετικά σε συγκριση με τον Προεδρο. Για να κατανοηθούν οι δυο κινήσεις, θα πρέπει να γίνει κατανοητό το πλαίσιο - σαφώς, οι δημόσιες αντιπαραθέσεις, πια, δεν είχαν να κάμουν μόνο με την προσπάθεια περιορισμού της κριτικής προς το τραπεζιτικό κατεστημένο (και μετατόπισης της έμφασης στο Δημόσιο), αλλά και με τις διαπραγματεύσεις με την Τρόικα. Το πρωτοσέλιδο του Φιλελευθέρου στις 25/10/2012, ήταν εκφραστικό μιας προσπάθειας σύνδεσης των δυο θεμάτων για να μετατοπιστεί η έμφαση από τις τράπεζες και πάλι στην κυβέρνηση που επέμενε και σε σκληρές διαπραγματεύσεις με την Τρόικα. Ο πρωτοσέλιδος τίτλος ήταν «Μπλεγμένος και ο Σιαρλή», ενώ δίπλα στη φωτογραφία της πρώτης σελίδας υπήρχε ο πιο μικρός τίτλος: «Διαγραφή χρέους €6,5 εκατ. της «Δέλτα» για δουλειές με τη Σοβιετική Ένωση».

Ας δούμε πρώτα το θέμα της ΔΕΛΤΑ. Η νέα προσπάθεια για μετατόπιση του θέματος είχε ως φορέα τον κ. Παπαδάκη της ΕΔΕΚ, ο οποίος σε μια τηλεοπτική συζήτηση εμφάνισε ξαφνικά μια σελίδα η οποία, σύμφωνα με τα λεγόμενα του, αφορούσε διαγραφή υπολοίπου χρεών μιας εταιρείας, της ΔΕΛΤΑ, η οποία μεσολάβουσε για το εμπόριο με τη Σοβιετική Ένωση πριν το 1989, και η οποία μετά βρέθηκε σε δύσκολη κατάσταση και έκλεισε. Είναι αξιοσημείωτο ότι όταν ανέφερε την είδηση την επομένη, ο Φιλελεύθερος είχε απλώς μια μικρή φωτοτυπία του «έγγραφου» και η εσωτερική είδηση δεν εξηγούσε τί έγινε. Ήταν εμφανές, ότι ο στόχος ήταν να διαπλακεί η αριστερά με τις τράπεζες.

Σε αυτό το πλαίσιο, η παρέμβαση του κ. Παπαδάκη παρέβλεπε ύποπτα μια σειρά από δεδομένα: γιατί η τράπεζα διέρρευσε επιλεκτικά στον ίδιο την συγκεκριμένη συμφωνία και γιατί δεν δημοσιοποιούσε όλα τα δάνεια, τα οποία είχαν διαγραφεί το 2008, με βάση την τραπεζιτική λογική ότι δεν μπορούσαν εξυπηρετηθούν πια; Επιπλέον, η παράβλεψη αναφοράς ότι η εν λόγω εταιρεία υπήρξε ένας από τους μηχανισμούς μέσα από τους οποίους, η Τράπεζα Κύπρου ανέπτυξε τις σχέσεις της με την ΕΣΣΔ, και μετά με τη Ρωσία, ήταν, επίσης, παραπλανητική, αφού λογόκρινε το πλαίσιο των οικονομικών συμφερόντων της ίδιας της Τράπεζας Κύπρου με την εν λόγω εταιρεία: όπως ανέφερε και ο κ. Σταυράκης, οι σχέσεις της Τράπεζας Κύπρου με τη Ρωσία (οι οποίες είχαν οικοδομηθεί στη βάση των σχέσεων πριν το 1989) έφτασαν στο 30% των κερδών της Τράπεζας.[103]

Η αναφορά λειτούργησε ως πυροτέχνημα. Δεν ακολούθησε καμιά δημοσιοποίηση, ούτε των λεπτομερειών της απόφασης, ούτε ποιά άλλα ανάλογα δάνεια είχαν διαγραφεί το 2008. Και δεν υπήρξαν ούτε αναφορές για τις σχέσεις διάφορων κομμάτων και πολιτικών με τη Ρωσία λ.χ. μετά το 1989[104] ή άλλες χώρες.[105] Όταν τελικά το Δεκέμβριο, η Επιτροπή Θεσμών της Βουλής αποφάσισε να ασχοληθεί με τα σκάνδαλα των τραπεζών, κατατέθηκε τελικά ένα ποσό διαγραφές χρεών «με καθορισμένες διαδικασίες και αφού εξαντλήθηκαν όλες οι πιθανότητες είσπραξης τους». Το ποσό ήταν 87 εκ. ευρώ.[106]

4. Ο «καλός» και ο «κακός» Σιαρλή: Συγκαλύπτοντας τις τράπεζες και κατηγορώντας τον Πρόεδρο που «δεν υπογράφει»

Ας δούμε τώρα και την επίθεση ενάντια στον κ. Σιαρλή στο πρωτοσέλιδο της 25/10/2012 όταν τον ταύτιζε... με την αριστερά. Για να κατανοηθεί το παράδοξο του συγκεκριμένου πρωτοσέλιδου πρέπει να τοποθετηθεί στο ιστορικό πλαίσιο των αναπαραστάσεων των σχέσεων Προέδρου - Υπουργού Οικονομικών. Μετά από την αποχώρηση του κ. Σταυράκη, το 2011, η πλειοψηφία των ΜΜΕ

αντιμετώπιζε τους Υπουργούς Οικονομικών με ένα, σαφώς, πιο θετικό τρόπο από τον Πρόεδρο. Όταν ανέλαβε ο κ. Σιαρλή την άνοιξη, αυτή η διαφοροποίηση φάνηκε πιο έντονα, καθώς τα ΜΜΕ διέρρεαν, λ.χ., «εισηγήσεις» του Υπουργείου Οικονομικών με τις οποίες διαφωνούσε ο Πρόεδρος (συνήθως για την επιβολή μέτρων λιτότητας) και η στάση τους ήταν υποστηρικτική της γραφειοκρατίας του Υπουργείου, παρά των θέσεων του Προέδρου – έστω και αν υπεράσπιζε τις θέσεις της πλειοψηφίας των μισθωτών λ.χ.[107] Αυτό συνεχίστηκε και κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την Τρόικα – ιδιαίτερα το φθινόπωρο. Όταν, οι πιέσεις ενάντια στις τράπεζες αυξήθηκαν, ωστόσο, τα ΜΜΕ στράφηκαν και προς τον κ. Σιαρλή για να μετατοπίσουν το θέμα – και να επιτεθούν και πάλι, έστω και έμμεσα, στον Πρόεδρο.

Το κείμενο, στο οποίο αναφερόταν το πρωτοσέλιδο για τον κ. Σιαρλή, ήταν στην σελίδα 3 και ο πρωτοσέλιδος τίτλος δεν τεκμηριωνόταν – ιδιαίτερα, αν συγκρινόταν με τους νέους επικεφαλές της τράπεζας, όπως λ.χ. ο κ. Κυπρή. Το πρωτοσέλιδο κείμενο αναφερόταν στην έκθεση της Κεντρικής για την μετατροπή καταθέσεων σε αξιόγραφα, αλλά τα τεκμήρια της σελίδας 3, δεν έδειχναν, ακριβώς, εμπλοκή του Σιαρλή, πέρα από τη συμμετοχή του στην πυραμίδα της εταιρείας – μια ανάλογη θέση που κατείχε και ο κ. Κυπρή. Ο Σιαρλή συμμετείχε, με βάση τα τεκμήρια, σε μια συνεδρία της «Ανωτάτης Εκτελεστικής Επιτροπής της Τράπεζας», ενώ ο Κυπρή ήταν και μέλος της «Εκτελεστικής Επιτροπής Κεφαλαίων», που διαμόρφωσε και προώθησε την πρόταση. Αλλά για τον κ. Κυπρή, η μπάλα έπεσε στα μαλακά, χωρίς πρωτοσέλιδο. Η ΕΤΥΚ άσκησε, μπορεί να πει κάποιος, δικαιολογημένα κριτική στο Σιαρλή. Ο Φιλελεύθερος, όμως, δεν ήταν και ιδιαίτερα συνεπής, για μπορεί ειπωθεί το πρωτοσέλιδο ως έκφραση ευαισθησίας για τη σχέση τραπεζών και σκανδάλων. Ο «Φ» είχε, μεν, αναφορές σε μερικά από τα σκάνδαλα (δάνεια Ηλιάδη και Uniastrum στα τέλη Αυγούστου), αλλά λογόκρινε το θέμα των δανείων εκατομμυρίων για τους Ιρανούς επιχειρηματίες. Όσον αφορά στη Λαϊκή, κράτησε μια στάση συγκάλυψης – και της σύγκρουσης συμφερόντων του Ν. Παπαδόπουλου και για το διορισμό του κ. Φιλίππου, όπως και για τα ζητήματα της σύγκρουσης συμφερόντων του κ. Σαρρή. Για εκείνα τα θέματα, η λογοκρισία ήταν απόλυτη. Και φυσικά, η αρχισυνταξία και η δομή των σχολίων[108] τήρησε ευλαβικά την αρχή «δεν φταίνε οι τράπεζες».

Αντίθετα η Σημερινή, σε εκείνη τη σύντομη κρίση «εκτόνωσης» των ΜΜΕ, φάνηκε να επιμένει στο παλιό σενάριο: Χριστόφιας vs Σιαρλή. Ο τίτλος στις 24/10 ήταν: «Φεύγει ο Σιαρλή, αν δεν υπογράψει ο Χριστόφιας: το ΑΚΕΛ φέρεται να βάζει εμπόδια στις προσπάθειες του Υπουργού Οικονομικών». Το «συμπέρασμα» αντλήθηκε από την επιμονή του Προέδρου για διαπραγμάτευση, αλλά και από τη συζήτηση για τις τράπεζες: η επίθεση του διοικητή της Κεντρικής στους τραπεζίτες, ερμηνεύτηκε ότι στρεφόταν εναντίον του Σιαρλή – άρα η εφημερίδα ανέλαβε να τον υπερασπιστεί (ως το «λογικό») και φυσικά, να υπερασπιστεί και τους τραπεζίτες στους οποίους «επιτέθηκε ο Διοικητής της Κεντρικής». Την ίδια μέρα, ο Πολίτης εκφράστηκε στο ίδιο μήκος κύματος με τη Σημερινή – ότι η Τρόικα πίεζε και δεν δεχόταν τους όρους κλπ: «Τα πρώτα 'όχι' έστειλε η Τρόικα».

Τα πρωτοσέλιδα του Φιλελευθέρου ξέχασαν εύκολα την επίθεση στο Σιαρλή, όταν πέρασε το ζήτημα της έρευνας για αξιόγραφα. Δύο μέρες μετά, την Παρασκευή 27/10/2012, ο πρωτοσέλιδος τίτλος της εφημερίδας παρουσίασε την εκτίμηση του Υπουργείου Οικονομικών για το κόστος του να αφεθούν οι τράπεζες να χρεοκοπήσουν. Ήταν ένα τεκμήριο το οποίο διέρρευσε από το Υπουργείο Οικονομικών και δεν ήταν της επικαιρότητας. Απλώς, τόνιζε ότι η διάσωση των τραπεζών ήταν «μονόδρομος» γιατί το εναλλακτικό κόστος θα ήταν χειρότερο: «Εγγυήσεις μαμούθ €38 δισ. Ασήκωτες υποχρεώσεις από την εξασφάλιση καταθέσεων στις τράπεζες». Έτσι, ο Σιαρλή ξαναγινόταν ο καλός και τα πρωτοσέλιδα του Φιλελευθέρου επανέφεραν την πίεση για υπογραφή του μνημονίου.

6. Δ: Το σκηνικό τον Νοέμβριο και οι εκβιασμοί την τελευταία εβδομάδα των διαπραγματεύσεων: τα ΜΜΕ, η «εκροή καταθέσεων» και ο κατασκευασμένος πανικός

Όταν επανήλθε η Τρόικα και άρχισαν πάλι οι διαπραγματεύσεις, τα ΜΜΕ υιοθέτησαν μια πιο έντονη τακτική πιέσεων για την υπογραφή μνημονίου τον Νοέμβριο.[109] Καθώς η πίεση με άξονα το ζήτημα της «στάσης πληρωμών» φάνηκε να υποχωρεί[110] εμφανίστηκε μια νέα μορφή πίεσης, ιδιαίτερα την τελευταία εβδομάδα πριν την κατάληξη σε «κατ' αρχήν» συμφωνία: η απειλή για «εκροή καταθέσεων» από τις τράπεζες. Αυτή η διάσταση, έχει άμεση σχέση με το τραπεζικό ζήτημα και δείχνει, ακριβώς, ότι αυτό το θέμα δεν ήταν απλώς, μόνο, η αιτία, αλλά παραμένει και μια σημαντική παράμετρος του πλαισίου των πιέσεων πάνω στην κοινωνία.

Αξίζει να δει κάποιος το πλαίσιο πρώτα: Η εστίαση των ΜΜΕ στην προστασία των συμφερόντων των τραπεζών ήταν εμφανής στο σύνολο της διαπραγματευτικής διαδικασίας με την Τρόικα το 2012. Όταν λ.χ. εμφανίζονταν ζητήματα τα οποία είχαν να κάμουν με τον εταιρικό φόρο (ο οποίος αφορά και τις εταιρείες, οι οποίες διακινούν χρήματα μέσω των κυπριακών τραπεζών, αλλά και τους δικηγόρους των εταιρειών) ή για πιθανότητα ξεπλύματος χρημάτων μέσω των κυπριακών τραπεζών (θέματα τα οποία τέθηκαν από τον γερμανικό τύπο αλλά και άλλες χώρες σύμμαχους της Γερμανίας στην Ε.Ε.) φάνηκε να υπάρχει μια ομοφωνία στα ΜΜΕ ότι αυτά ήταν θέματα, τα οποία δεν έπρεπε να ανοίξουν ή να συζητηθούν. Αντίθετα, όλα τα υπόλοιπα θέματα, όπως οι μειώσεις μισθών, η λιτότητα, οι περικοπές, αντιμετώπιζονταν ως «αναγκαίες θυσίες». Έτσι, όταν φάνηκε προς το Σαββατοκύριακο 18-19/11 ότι έκλειναν τα βασικά θέματα για το τραπεζικό σύστημα με ικανοποιητικά αποτελέσματα για τις βασικές θέσεις της κυπριακής πλευράς σε αυτόν το τομέα, τότε ξεκίνησε ένας νέος κύκλος πιέσεων για αποδοχή των όρων της Τρόικα με απειλές ότι η οικονομία «κρεμόταν από μια κλωστή».[111]

Και όπως αφέθηκε να γίνει κατανοητό, μετά την «κατ' αρχήν συμφωνία», ο υποτιθέμενος κίνδυνος είχε να κάνει με κίνδυνο κατάρρευσης της Λαϊκής, λόγω «εκροών καταθέσεων». Παραδόξως, λοιπόν, αυτός ο κίνδυνος δεν εμφανίστηκε όταν συζητούνταν τα τραπεζιτικά θέματα, αλλά όταν το θέμα στράφηκε στο συνταξιοδοτικό, την ΑΤΑ, τις ιδιωτικοποιήσεις και τον έλεγχο του φυσικού αερίου.

Τελικά, όπως αποκάλυψε η Θ. Θειοπούλου στο Φιλελεύθερο[112] μια εβδομάδα μετά, το φθινόπωρο του 2012 υπήρχαν περισσότερες καταθέσεις από το τέλος το 2011 - πριν γίνει δημόσια παραδοχή του μεγέθους του τραπεζικού προβλήματος. Υπήρξαν διαρροές κατά την περίοδο, όπου η Τρόικα πίεζε εξ' αποστάσεως και τοπικά ασκούσε πίεση η πλειοψηφία των ΜΜΕ - δημιουργώντας, έτσι και ένα κλίμα πανικού στην αγορά, που από μόνο του μπορεί να προκαλούσε εκροές. Αλλά, θα μπορούσε η απειλή για εκροές να ήταν μεγαλύτερη, γιατί μπορεί και διάφοροι Κύπριοι μεγαλομέτοχοι να είχαν απειλήσει με ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Δεν έγινε καμιά έρευνα και δεν υπήρξε κανένα πρωτοσέλιδο για αυτόν τον «κίνδυνο» που εμφανίστηκε και συγκαλύφθηκε, σχεδόν, αμέσως. Όταν αποκαλύφθηκε και το περιεχόμενο της επιστολής Αναστασιάδη[113] προς τον Πρόεδρο, την τελευταία εβδομάδα των διαπραγματεύσεων (15-22/11/2012) ήταν φανερό ότι οι πολιτικές πιέσεις δεν ασκούσαν μόνο με τα ΜΜΕ, αλλά και με πολιτικούς και τεχνοκράτες. Φαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είχε ειδοποιήσει ότι θα περιόριζε την πρόσβαση της Λαϊκής σε ρευστότητα από τις 20 Ιανουαρίου[114] και αυτή η πληροφορία χρησιμοποιήθηκε από τον ηγέτη της αντιπολίτευσης για να ασκήσει κριτική και πίεση, στον Πρόεδρο - ενώ συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις σε νευραλγικά ζητήματα.

Η δημοσιοποίηση την Κυριακή 23/12/2012 των απόψεων του κ. Βιζερ, ενός τεχνοκράτη (επικεφαλής των εμπειρογνομόνων του Γιούρογκρουπ), ο οποίος έκανε επίθεση στην κυβέρνηση για «κωλυσιεργία», φανέρωνε ότι υπήρχε και ένα εξωτερικό δίκτυο πιέσεων στο οποίο συμμετείχαν, προφανώς και τοπικοί παράγοντες και ΜΜΕ. Σε αυτό το εξωτερικό δίκτυο, θα πρέπει να εντάξει κάποιος και τις παρεμβάσεις των οίκων αξιολόγησης, οι οποίοι την τελευταία εβδομάδα των διαπραγματεύσεων είχαν μια διπλή παρέμβαση με «προειδοποίηση» για υποβάθμιση από τους Moody's λόγω της «βραδύτητας» των διαπραγματεύσεων για το μνημόνιο, ενώ οι Fitch προχώρησαν σε υποβάθμιση, σχεδόν, ταυτόχρονα (21 και 22 Νοεμβρίου)[115] με την κορύφωση των διαπραγματεύσεων - επαναλαμβάνοντας, ουσιαστικά, το σενάριο πιέσεων του Ιουνίου, όταν «σπρώχτηκε» η Κύπρος στο Μηχανισμό.

Όσον αφορά στις εσωτερικές πιέσεις, πέρα από τα πολιτικά, και ενδεχομένως προεκλογικά, δεδομένα η εστίαση της έμφασης στην κυβέρνηση γιατί «δεν υπογράφει», λειτουργούσε και πάλι ως ένα είδος Μετατόπισης, όπου οι ανάγκες των τραπεζών τοποθετούνταν σαφώς πιο ψηλά (ως το βασικό, το οποίο έπρεπε να «διασωθεί») από άλλες προτεραιότητες - είτε ήταν εργατικοί θεσμοί, όπως η ΑΤΑ ή ο 13^{ος}, είτε το συνταξιοδοτικό ή θέματα δημόσιου πλούτου και κυριαρχίας - τα οποία κυριαρχούσαν τις τελευταίες μέρες πριν την «κατ'αρχην» συμφωνία .

Παρά τη λογοκρισία και τις προσπάθειες Μετατόπισης, υπήρξε, ωστόσο, μια σταθερή αύξηση των κριτικών αναφορών για τις τράπεζες και τον ρόλο τους, ακόμα και από αρθρογράφους που απέφευγαν το θέμα προηγουμένως. Το αποκορύφωμα ήταν η συνάντηση στην επιτροπή θεσμών,[116] όπου η δυσφορία αρκετών βουλευτών για τις τράπεζες έγινε αισθητή. Μόνο ο ΔΗΣΥ φαινόταν να ανησυχεί για τις έρευνες για τις τράπεζες. Αλλά και όσα ακούστηκαν ήταν, επίσης, εντυπωσιακά: για κεφάλαια που αποφεύγουν την φορολογία, αλλά και για χαμηλοτοκα δάνεια. Ιδιαίτερη αίσθηση, αναπόφευκτα, προκάλεσε η πληροφορία ότι ο τέως Διοικητής, ο κ. Ορφανίδης, είχε πάρει δάνειο με επιτόκιο κάτω του 1%, ενώ ο ίδιος συγκάλυπτε τις τράπεζες, όταν είχαν ψηλά επιτόκια για τους υπόλοιπους πολίτες. Την επομένη, τα πρωτοσέλιδα αγνόησαν την είδηση. Στο Φιλελεύθερο, το μόνο σχόλιο για το δάνειο του κ. Ορφανίδη εμφανίστηκε στις .. «αθλητικές σελίδες».

Επίλογος: Ο τομέας των «τραπεζών», ως δομικό πρόβλημα για την κοινωνία και τον πολιτικό διάλογο

«Όταν μια επιχείρηση ΜΜΕ, ξεκινά την κάθε νέα χρονιά, έχοντας διασφαλισμένο διαφημιστικό κονδύλι

πέραν του ενός εκατομμυρίου από μία μόνο τράπεζα και τα ανάλογα από τις άλλες, τότε ο καθείς

αντιλαμβάνεται ποιός υπαγορεύει τους όρους του παιχνιδιού. Όταν παράλληλα, ΜΜΕ λάμβαναν δάνεια

εκατομμυρίων και μεγάλα παρατραβήγματα με «ευκολίες πληρωμής», τότε ποιός δημοσιογράφος

μπορούσε να τα βάλει με τις τράπεζες, χωρίς να χάσει τη δουλειά του; Υπάρχουν κι άλλα, όπως οδηγίες

τραπεζιτών για πιέσεις, π.χ. προς την εποπτική αρχή ή για προστασία της εποπτικής αρχής. Τα είδαμε και

στο πολύ πρόσφατο παρελθόν να συμβαίνουν σε σύμπραξη τραπεζιτών, πολιτικών και ΜΜΕ.

Η «δουλειά» από ποιούς γινόταν, αν όχι από δημοσιογράφους, αυλικούς του συστήματος

ή και αιχμάλωτους του;...

Έχουμε ευθύνη και οι δημοσιογράφοι για την κατάσταση στην πατρίδα μας;

Έχουμε.»

A. Παράσχος, Διευθυντής, Καθημερινή Κύπρου[117]

Το πιο πάνω σχόλιο, θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως προσωπική εξομολόγηση ενός υψηλόβαθμου

λειτουργού των ΜΜΕ, για όσα προσπαθεί να περιγράψει και να αναλύσει αυτή η έρευνα. Σε αυτό το πλαίσιο, θα μπορούσε κάποιος να πει επιγραμματικά ότι οι τράπεζες ήταν ο μηχανισμός που έφερε στην Κύπρο και την οικονομική κρίση και την Τρόικα, ενώ φάνηκε να είναι και ο εσωτερικός της σύμμαχος. Πριν την κάθοδο της Τρόικα, οι τράπεζες φαίνονταν να ακολουθούν μια πορεία, η οποία ερχόταν σε άμεση ή έμμεση αντιπαράθεση με την κυβέρνηση – είτε αυτό αφορούσε το ύψος των επιτοκίων είτε τις υποχρεώσεις των τραπεζών ή και το θέμα της διαχείρισης της ρευστότητάς τους.

Και η απόφαση του επόπτη, του κ. Ορφανίδη, να ταυτιστεί μαζί τους, οδήγησε τον κυπριακό τραπεζικό

τομέα σε ένα είδος υπέρβασης της θεσμικής του αυτονομίας, με ένα είδος αντιπαράθεσης με την Πολιτεία, η οποία τελικά οδήγησε την χώρα στην κρίση. Και μετά την κάθοδο της Τρόικα, η προσπάθεια διαπραγμάτευσης γινόταν κάτω από την πίεση της κατάρρευσης των τραπεζών.

Η δυσανάλογη δύναμη των τραπεζών και τα προβλήματα, τα οποία δημιουργούνται έχουν να κάνουν και με το μέγεθος των κεφαλαίων, τα οποία διαχειρίζονται, αλλά και με τα δίκτυα επιρροής, διαπλοκής και επιβολής, τα οποία έχουν κατασκευάσει σε σημαντικούς τομείς της εσωτερικής δημόσιας ζωής. Ακόμα και μια στατιστική σύγκριση είναι εκφραστική για το βασικό δίλημμα έμφασης (εστίαση στο Δημόσιο ή στις τράπεζες), που υιοθετήθηκε σε αυτήν την έρευνα, στην αξιολόγηση της ειδησεογραφίας των πρωτοσέλιδων: το ποσό όπως καταγράφηκε στην «κατ'αρχην συμφωνία» του τέλους του Νοέμβρη αφορούσε 10 δις δάνειο για τις τράπεζες και 1.3 δις για επιπλέον έξοδα, για τα δημόσια οικονομικά – μια αναλογία σχεδόν 1 προς 7.[118] Και όμως, για σχεδόν τρία χρόνια, η πλειοψηφία των ΜΜΕ εστίαζε στα δημόσια οικονομικά και δεν άγγιζε, καν, το θέμα των τραπεζών, εκτός από το να γράφει διθυράμβους για το ότι «αντέχουν» και να επιχειρείται συγκάλυψη, όποτε προέκυπτε θέμα στο δημόσιο διάλογο. Όπως φάνηκε και στις προηγούμενες σελίδες, η δύναμη του υπερδιογκωμένου τραπεζιτικού τομέα είναι, πλέον, δυσανάλογη με άλλους θεσμούς. Και ειδικά, όσον αφορά στη Δημόσια Σφαίρα και ο διάλογος, ο οποίος θα έπρεπε να διεξάγεται εκεί, φαίνεται ότι οδηγήθηκε σε υπολειτουργία. Τα δίκτυα, τα οποία διαπλέκονται με τον τραπεζικό τομέα φάνηκε ότι μπορούσαν να καθορίζουν συχνά την ατζέντα του δημόσιου λόγου.

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, οι τράπεζες φαίνεται να είναι κομβικό κέντρο σε ένα πλέγμα συμφερόντων στο οποίο διασταυρώνονται τρεις τουλάχιστον ομάδες-δίκτυα:

1. **Το τραπεζιτικό κατεστημένο:** οι μεγαλομέτοχοι και τα υψηλόβαθμα στελέχη των τραπεζών
2. **Ένα δίκτυο δικηγόρων,** μερικοί από τους οποίους είναι και πολιτικοί και οι οποίοι διασφαλίζουν ένα είδος προστασίας για τις τράπεζες στη Βουλή.
3. **Δίκτυα Ιδιοκτητών και αρχισυντακτών στα ΜΜΕ,** τα οποία εξαρτώνται από τη διαφήμιση των τραπεζών, αλλά και στα οποία ενδεχομένως έχουν επενδύσεις και μεγαλομέτοχοι.

Η διασταύρωση των δικτύων τραπεζικών στελεχών και δικηγόρων-πολιτικών φαίνεται και σε χαρακτηριστικές οικογένειες, οι οποίες εμπλέκονται στον τραπεζικό τομέα, όπως οι οικογένειες Τριανταφυλλίδη – Πολυβίου, οι οποίες είχαν διαχρονική παρουσία στο Δ.Σ. της Τράπεζας Κύπρου,[119] ενώ ταυτόχρονα είχε σημαντική παρουσία και στην πολιτική, αλλά και στις δικηγορικές εργασίες των τραπεζών. Όταν λ.χ. η Κεντρική Τράπεζα ζήτησε διερεύνηση της θέσης του κ. Πολυβίου, ο οποίος συμμετείχε και στο Δ.Σ., ενώ ήταν και δικηγόρος της Τράπεζας, η αναφορά για τα εισοδήματα του δικηγορικού του γραφείου το 2005 λ.χ. έφτανε στις 400,000 λίρες. Ένα ποσό

μεγαλύτερο και από τις απολαβές υψηλόβαθμων στελεχών της Λαϊκής, τα οποία δημοσιεύτηκαν το 2012.[120]

Ένα χαρακτηριστικό τεκμήριο της διαπλοκής του μεγάλου κεφαλαίου- μεγαλοκαταθετών στις τράπεζες και της επιρροής τους στα ΜΜΕ καταγράφηκε από τον κ. Ευρυβιάδη τον Σεπτέμβριο του 2012 (όταν άρχισε να διευρύνεται η κριτική προς τις τράπεζες, μετά από τις έστω και αποσπασματικές διαρροές) στην ίδια την εφημερίδα, που απειλούσε συντάκτη της με τιμωρία στις αρχές της δεκαετίας του 1990, γιατί από αβλεψία δημοσίευσε στοιχεία για τις καταθέσεις Κυπρίων στο εξωτερικό.

«Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, γύρω στο 1991-92, η εφημερίδα Φιλελεύθερος κυκλοφόρησε ημέρα Σάββατο με ένα πηχναίο τίτλο αναφορικά με τις καταθέσεις κυπρίων στο εξωτερικό. Στο φύλλο γινόταν αναφορά για 5 δις. Δολάρια. Όλα παράνομα. Διότι τότε οι καταθέσεις συναλλάγματος στο εξωτερικό ήταν εκτός νόμου.

Προκλήθηκε, τότε, μεγάλη εσωτερική ταραχή στη λευκωσιάτικη τραπεζιτική νομενκλατούρα, την υπεράνω νομών και κανονισμών, ολιγαρχική τάξη της Κύπρου και στους ανερχόμενους νεόπλουτους. Το πρόβλημα όλων ήταν ότι δεν μπορούσαν να αμφισβητήσουν την πηγή - ήταν η ετήσια έκθεση του γνωστού μας, πλέον, Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)

Ακολούθησε άκρα του τάφου σιωπή. Καμία επίσημη δήλωση. Σιωπή και στον Φιλελεύθερο. Παρ' ολίγον να χάσει την δουλειά του ο βραδινός υπεύθυνος σύνταξης...

Η μάχη - σήμερα - γίνεται, κυρίως, για τα άδυτα των αδύτων της κυπριακής κοινωνίας, που είναι οι δύο μεγάλες τράπεζες - η Λαϊκή και η τράπεζα Κύπρου - καθώς επίσης και Κεντρική Τράπεζα που κάθε άλλο παρά τα ελεγκτικά της καθήκοντα ασκούσε τόσα χρόνια.»[121]

Σε αυτό το πλαίσιο, θα μπορούσε να πει κάποιος, ότι το «ζήτημα των τραπεζών» είναι και ζήτημα Δημοκρατίας. Είναι δύσκολο να παρακολουθήσει κάποιος την ιστορική πορεία αυτών των τριών χρόνων (2009-2012) και να μην εκπλαγεί από την επιμονή της πλειοψηφίας των ΜΜΕ, να προσπαθούν να συγκαλύψουν και να λογοκρίνουν τις ευθύνες των τραπεζών. Είναι με αυτήν την έννοια, μια έστω και οδυνηρή πρόοδος, ότι τελικά στο δεύτερο μέρος του 2012 άρχισε, επιτέλους, η συζήτηση για το ζήτημα των τραπεζών στην κοινωνία. Είναι μια συζήτηση, η οποία, ίσως, να έπρεπε να είχε γίνει πριν, με αφορμή το ζήτημα του χρηματιστηρίου του 1999. Η ανεξέλεγκτη χειραγώγηση του κοινού, τότε και από τα ΜΜΕ και από τους εμπλεκόμενους στο χρηματιστήριο (με κύριους παίκτες τις τοπικές τράπεζες) φαίνεται να λειτούργησε ως ένα είδος «εσωτερικής συσσώρευσης κεφαλαίου» από τις τράπεζες, αλλά και ένα δείγμα του ότι μπορούσαν να ελέγχουν την διαδικασία. Οπότε, ίσως, το ζήτημα να μην είναι μόνο η ρύθμιση και ο έλεγχος του τραπεζιτικού τομέα, αλλά και ένας προβληματισμός για τη Δημοκρατία την ίδια σε τέτοιες καταστάσεις πολλαπλών μορφών διαπλοκής.

Σημείωση: Αν και η συγγραφή του πιο πάνω κειμένου έγινε από ένα άτομο, η έρευνα και το πλαίσιο των συζητήσεων για το ζήτημα των ευθυνών και των σκανδάλων των Τραπεζών ήταν μια συλλογική προσπάθεια στα πλαίσια της «Πρωτοβουλίας για την Λογοδοσία των Τραπεζών», η οποία συγκροτήθηκε στις αρχές του 2012. Και σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία είναι ανοικτής διαδικασίας, εφόσον το ιστορικό και δομικό ζήτημα, το οποίο αναλύει, βρίσκεται σε εξέλιξη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Μεθοδολογικό πλαίσιο επιλογής και ανάλυσης τεκμηρίων

Επίπεδα ανάλυσης	Τεκμήρια	Ενδεικτικές αναφορές
Συστημικό ιστορικό	<p>Ιστορικό πλαίσιο:</p> <p>1.Εξελίξεις της οικονομικής κρίσης, όπως καταγράφηκε στα διεθνή ΜΜΕ.</p> <p>2.Εξέλιξη θεμάτων, τα οποία αφορούσαν στις σχέσεις του κυπριακού τραπεζιτικού τομέα με το Δημόσιο [3 δις 2009, απειλές τραπεζών, σχέσεις κυπριακών τραπεζών με Ελλάδα, ανακεφαλαιοποίηση, έρευνες και αποκαλύψεις για σκάνδαλα]</p>	<p>1.Εκθέσεις οίκων αξιολόγησης [2011, 2012]</p> <p>2.Στοιχεία για την οικονομική κατάσταση [ανάπτυξη, έλλειμμα, δημόσιο χρέος] όταν αυτά ήταν στο επίκεντρο της συζήτησης [2011]</p> <p>3.Στοιχεία για σκάνδαλα των τραπεζών, τα οποία δημοσιοποιήθηκαν μετά την άνοιξη του 2012.</p>
Δομικό - θεσμικό	<p>Η Δομή του πρωτοσέλιδου</p> <p>[επιλογή και ιεράρχηση διαθέσιμων ειδήσεων] ως δείγμα των προθέσεων της αρχισυνταξίας-ιδιοκτητών.</p> <p>Συγκριτικές παραπομπές σε τί ήταν ευρύτερα διαθέσιμο.</p>	<p>1.Αν διερευνήθηκε ή αποσιωπήθηκε ένα θέμα για το οποίο υπήρχαν διαθέσιμες πληροφορίες ή αναφορές που λογικά θα έπρεπε να οδηγούσαν στην μετατροπή του σε «θέμα προς διερεύνηση».</p> <p>2. Ανάλυση στρατηγικής για αποσιώπηση – αν υπήρξε.</p>
Καταστασιακό - καθημερινό	<p>Όλες οι πληροφορίες ή ζητήματα οι οποίες ήταν διαθέσιμα στην Δημόσια Σφαίρα είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό.</p>	<p>Επιλογή ενδεικτικών πρωτοσέλιδων (ή σχολίων-αναφορών που συμπληρώνουν τα πρωτοσέλιδα) για συγκεκριμένα θέματα, τα οποία διερευνούνται.</p> <p>Επιλογή συγκριτικών τεκμηρίων.</p>

Η εμπειρική έρευνα, η οποία διήρκεσε τρία χρόνια, διερεύνησε ένα μεγάλο όγκο εκατοντάδων εκδόσεων εφημερίδων και δημοσιογραφικών άρθρων. Όταν πήρε της τελική της μορφή, το τελευταίο εξάμηνο του 2012, επιλέγηκαν και αναλύθηκαν/ αποκωδικοποιήθηκαν συγκριτικά, ως «ενδεικτικά τεκμήρια», 50 πρωτοσέλιδα και 30 εσωτερικά κείμενα[122] μαζί με πηγές από τρία ηλεκτρονικά δημοσιογραφικά sites.[123] Η τελική επιλογή των τεκμηρίων, τα οποία παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία, έγινε μέσα στα πλαίσια μιας μεθοδολογικής στρατηγικής, σύμφωνα με την οποία, τα «ενδεικτικά» τεκμήρια θα έπρεπε να εκφράζουν την ηγεμονική (ή πλειοψηφική) τάση στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων, ως ένδειξη των επιλογών ιεράρχησης και κωδικοποίησης των «διαθέσιμων ειδήσεων» σε κάθε ιστορική περίοδο. Σε αυτό το πλαίσιο, η ανάλυση οικοδομήθηκε με άξονα τρία επίπεδα ανάλυσης: το συστημικό, το δομικό και το καταστασιακό, ενώ τα τεκμήρια αναζητήθηκαν αποκλειστικά στο τί ήταν διαθέσιμο στη Δημόσια Σφαίρα.

Αναλυτική στρατηγική αποκωδικοποίησης

Αρχικά, οργανώθηκε το ιστορικό-συστημικό πλαίσιο με βάση τις διεθνείς εξελίξεις, σε σχέση με την οικονομική κρίση. Ακολούθως, επιλέγηκαν μια σειρά από ζητήματα ως “ενόητες”, με βάση τα οποία έγινε διερεύνηση πώς (και αν) καλύφθηκαν ιστορικά. Και εδώ, η έννοια της «κάλυψης» αφορούσε στη δημόσια συζήτηση. Εφόσον ήταν ξεκάθαρο ότι για τρία σχεδόν χρόνια (Μάιος 2009 –όταν ξεκίνησε η διερεύνηση- Απρίλιος/Μάιος 2012 – όταν άρχισαν να διαρρέουν τα προβλήματα των τραπεζών), δεν υπήρξε δημοσιοποίηση/δημόσια συζήτηση των υπό διαμόρφωση προβλημάτων/σκανδάλων, το επόμενο θέμα που τέθηκε ήταν το πώς οργανώθηκε το πέπλο της αποσιώπησης. Σε αυτό το πλαίσιο, η ανάλυση κωδικοποιεί και εισηγείται τρεις δομικές επικοινωνιακές στρατηγικές: τη Συγκάλυψη (στην

οποία τα ζητήματα, απλώς, δεν αναφέρονται, αλλά θα μπορούσε να ειπωθεί, επίσης, ότι το μέγεθος του υπό διαμόρφωση προβλήματος δεν ήταν, ακόμα, λογικά κατανοητό με βάση τις υπάρχουσες - τοπικές ή διεθνείς - πληροφορίες), Μετατόπιση (όταν το «μέγεθος του προβλήματος» άρχισε να επηρεάζει την οικονομία και την κοινωνία, τότε υπήρχε μια ενεργή εμπλοκή της πλειοψηφίας των ΜΜΕ στην εστίαση της έμφασης σε άλλους παράγοντες), Λογοκρισία (όταν τα ζητήματα είχαν πια διαμορφώσει ένα ξεκάθαρο πρόβλημα, τότε επιβλήθηκε για ένα διάστημα ένα παράδοξο είδος black out)[124]. Ακολούθως, η αφηγηματική δομή, με βάση την χρονολογική εξέλιξη, προσπάθησε να περιγράψει αυτήν τη συνολική κατάσταση χρησιμοποιώντας «ενδεικτικά» δείγματα. Η τεκμηρίωση γινόταν με βάση τη συγκριτική ανάλυση (τί προβαλλόταν και τί θα μπορούσε εν δυνάμει να προβληθεί με βάση το τί ήταν «διαθέσιμο στη Δημόσια Σφαίρα») ή τη «λογική προέκταση» (πώς θα συμπεριφερόταν μια εμπορική επικοινωνιακή δομή, αν δεν μεσολαβούσαν παρεμβάσεις για έλεγχο της ροής της πληροφορίας).

Διαθέσιμα Τεκμήρια

Θα πρέπει να διευκρινιστεί τί σημαίνει το «διαθέσιμο στη Δημόσια Σφαίρα». Το ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο της κοινωνιολογικής ανάλυσης των αναπαραστάσεων των ΜΜΕ, στο οποίο εντάσσεται αυτή η εργασία, αφορά στις συζητήσεις για τη Δημόσια Σφαίρα τις οποίες ξεκίνησε η διατύπωση του Χάμπερμας - και το συνακόλουθο έργο του. Αν το έργο του Χάμπερμας καθορίζει το συστημικό πλαίσιο, στο οποίο κινείται η έρευνα, το δομικό επίπεδο ανάλυσης στηρίζεται, όπως αναφέρθηκε, στην εργασία του Ν. Τσόμσκι σε σχέση με τις στρατηγικές διερεύνησης των «μορφών προπαγάνδας» στα, έστω και τυπικά, δημοκρατικά πολιτεύματα. Τόσο ο Χάμπερμας, όσο και ο Τσόμσκι ξεκινούν από τη θέση ότι σε τέτοια πολιτεύματα οι πληροφορίες είναι μεν διαθέσιμες, αλλά ο τρόπος προβολής τους είναι ανισομερής και «παραποιημένος» (distorted communication) και αυτό καθορίζεται από τους μηχανισμούς «κατασκευής της συναίνεσης».

Η επιλογή άντλησης τεκμηρίων από τις διαθέσιμες (έστω και αν είναι «περιθωριοποιημένες» για ένα διάστημα) πληροφορίες στη Δημόσια Σφαίρα περιορίζει, σαφώς, τα διαθέσιμα τεκμήρια - αν ένα τεκμήριο λ.χ. δημοσιεύτηκε μεν, αλλά αμφισβητήθηκε και η επιβεβαίωση ή η τεκμηρίωση έμεινε μετέωρη, αποφασίστηκε να μην συμπεριληφθεί.[125] Ταυτόχρονα, αναλυτικά μοντέλα για την κρίση, τα οποία δεν ήταν μέρος των συζητήσεων στην “επίσημη”[126] κυπριακή Δημόσια Σφαίρα δεν χρησιμοποιήθηκαν. Με αυτήν την έννοια, η έρευνα ήταν αυστηρά εμπειρική και δεν εμπλέκθηκε με τις ευρύτερες αιτίες της κρίσης [σε σχέση λ.χ. με τις μορφές κρίσης του καπιταλισμού] ή πιθανές κρυμμένες ακόμα μορφές προβλημάτων [όπως λ.χ. οι επιπτώσεις της φούσκας των ακίνητων].

Δομική ανάλυση

Το νευραλγικό επίπεδο ανάλυσης ήταν, κατά συνέπεια, το δομικό επίπεδο. Αφού γινόταν μια σύγκριση του τί συνέβαινε ή τί γινόταν κατανοητό στο διεθνές επίπεδο και στο τί ήταν διαθέσιμο στην κυπριακή Δημόσια Σφαίρα, αναζητήθηκαν (όπως αναφέρεται και στην εισαγωγική περίληψη) απαντήσεις σε δυο ερωτήματα:

3. Αν τα ΜΜΕ διερευνούσαν με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία τα υπάρχοντα και υπό εξέλιξη ζητήματα σε σχέση με τον κυπριακό τραπεζικό τομέα

4. Αν διαπιστωνόταν μια ανισομερής εστίαση, τότε ποιες στρατηγικές αποσιώπησης υιοθετήθηκαν;

Θεματικές ενότητες διερεύνησης και χρονικά σημεία εστίασης

Με βάση τα διαθέσιμα τεκμήρια το 2012, υπήρχαν μια σειρά από ζητήματα, τα οποία ήταν γνωστά και θα έπρεπε λογικά να αναμένει κάποιος να διερευνηθούν. Η έρευνα εστιάστηκε, ιδιαίτερα, σε εξι

ζητήματα και την ιστορική καταγραφή τους στα ΜΜΕ. Όπως προχωρούσε η έρευνα από το στάδιο της παρατήρησης στο στάδιο της οργάνωσης των δεδομένων, έγινε φανερό ότι υπήρχαν μερικές περιόδους με ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά τις συζητήσεις στον δημόσιο λόγο. Οι «θεματικές ενότητες» και οι «περίοδοι εστίασης» ήταν οι ακόλουθοι:

1. Το δάνειο των 3 δις το 2009 ήταν κάτι που συζητήθηκε, όπως είδαμε και σε επίπεδο ερωτήσεων προς τον Πρόεδρο ήταν νευραλγικό. Η σημαντική χρονική περίοδος εδώ ήταν ανάμεσα στον Μάιο και τον Ιούλιο του 2009. Τον Μάιο ξεκίνησε μια συζήτηση με αφορμή την ανακοίνωση της πρόθεσης του κ. Βγενόπουλου να μεταφέρει την έδρα της Λαϊκής εκτός Κύπρου και τα «τραπεζιτικά» κορυφώθηκαν τον Ιούλιο με την συζήτηση στην Βουλή, ενώ παράλληλα καταγράφηκαν και οι τελευταίες προσπάθειες του Υπουργού Οικονομικών να δεσμεύσει τις τράπεζες για το «δάνειο» των 3 δις. Το ζήτημα υπήρχε, κατά συνέπεια, στα διαθέσιμα τεκμήρια και ανιχνεύτηκαν τουλάχιστον δύο περιπτώσεις ρητής αναφοράς σε αυτό στις μετέπειτα περιόδους: το 2011 στις εσωτερικές σελίδες του Φιλελευθέρου και το 2012, όταν τελείωνε η περίοδος του δανείου, η Σημερινή πρόβαλε τη διευκόλυνση έκδοσης τραπεζιτικών ομολόγων ως τρόπο αποφυγής της άμεσης εξόφλησης του. Σε άλλες περιόδους, το όλο θέμα πέρασε εντυπωσιακά στην αφάνεια.
2. Το ζήτημα της αγοράς ελληνικών ομολόγων από την τράπεζα Κύπρου ήταν ένα θέμα, το οποίο καταγράφηκε δημόσια από το 2011 (μέσα από ανακοινώσεις του ΠΑΣΕΧΑ), αλλά με δεδομένο ότι είχε σταλεί και επιστολή του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας από τους πρώτους μήνες του 2010, έστω και μετά τα γεγονότα, η πληροφορία λογικά κυκλοφορούσε και θα έπρεπε να τεθεί το ζήτημα τουλάχιστον από το 2011, όταν άρχισε η συζήτηση για το κούρεμα του ελληνικού χρέους. Μια περίοδος, η οποία διερευνήθηκε για να διαφανεί το κυρίαρχο κλίμα απέναντι στις τράπεζες, ήταν ο Ιούνιος/ Ιούλιος του 2010, όταν βρισκόταν στην Βουλή εισήγηση για φορολόγηση και «του πλούτου».
3. Η πίεση προς την κυπριακή οικονομία λόγω της έκθεσης των τραπεζών στα ελληνικά ομόλογα ήταν σαφής σε όλους τους εξωτερικούς παρατηρητές (όπως και στους οίκους αξιολόγησης) το 2011. Στο εσωτερικό, ωστόσο, η πλειοψηφία των ΜΜΕ εστίασαν στο Δημόσιο αφήνοντας τις τράπεζες εντελώς εκτός συζήτησης για ολόκληρο το 2011. Η σημαντική χρονική περίοδος σε αυτήν την ενότητα ήταν η άνοιξη του 2011 - από τον Μάρτιο μέχρι τον Μάιο με ιδιαίτερη έμφαση στο πως εκωδικοποιήτο η συζήτηση για τις «αιτίες» των επερχόμενων προβλημάτων με φόντο τα δεδομένα όπως καταγράφονταν στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. Εδώ ήταν ιδιαίτερα εκφραστικές/ενδεικτικές και οι παρεμβάσεις του κ. Ορφανίδη αλλά και ο τρόπος που χειρίστηκαν τα ΜΜΕ την συνέντευξη του Προέδρου τον Απρίλιο η οποία ήταν από τις στιγμές που αγγίχτηκαν κάπως τα νευραλγικά θέματα των τραπεζών σε ένα ιστορικό πλαίσιο.
4. Οι σχέσεις της κυπριακής με την ελληνική οικονομία θα έπρεπε λογικά να απασχολήσουν την κυπριακή Δημόσια Σφαίρα από το τέλος του 2010, αφού ήταν σαφές ότι η ελληνική οικονομία είχε ανυπέρβλητα προβλήματα. Η συγκάλυψη του θέματος ήταν ενδιαφέρουσα - και η μετατροπή της Εγνατίας σε θυγατρική ήταν, ίσως, το πιο κραυγαλέο παράδειγμα μη ερωτήσεων από τους δημοσιογράφους. Η χρονική εστίαση για αυτήν τη θεματική ενότητα κάλυψε επίσης τις «σιωπές» της περιόδου της άνοιξης του 2011, αλλά και την επόμενη περίοδο η οποία χαρακτηρίστηκε από την προσπάθεια πολιτικής εκμεταλλεύσεις της έκρηξης στο Μαρι το καλοκαίρι του 2011. Και εδώ ο βασικός άξονας της διεύρυνσης ήταν η εστίαση ή η αποφυγή ανάλυσης-διασύνδεσης των κυπριακών δεδομένων με την διογκούμενη ελληνική κρίση.
5. Η απόλυτη σιωπή για τα προβλήματα των τραπεζών τους πρώτους μήνες του 2012 ήταν ένα εντυπωσιακό τεκμήριο λογοκρισίας. Ακόμα και αν υποθέσει κάποιος ότι υπήρχε ανάγκη να μην καλλιεργηθεί πανικός (δεν υιοθετήθηκε, ωστόσο, συγκριτικά ανάλογη στάση από τα ΜΜΕ σε σχέση με τις διαπραγματεύσεις με την τρόικα στο τέλος του 2012) η εσωτερική λογοκρισία άφησε τους πολίτες αλλά και τους μετόχους των τραπεζών στην άγνοια. Η περίοδος της χρονικής εστίασης εδώ ήταν οι πρώτοι τρεις μήνες του 2012. Έγινε μια ποσοτική σύγκριση των αναφορών σε ένα έντυπο ενώ επιλέγηκε και ένα ενδεικτικό δείγμα της ευρύτερης

προσπάθειας Μετατόπισης μετά από την ανακοίνωση των ζημιών της Λαϊκής.

6. Η δημοσιοποίηση των σκανδάλων, μετά την άνοιξη του 2012, αποτελούσε και πάλι ένα χώρο, όπου λογικά ένας εμπορικός τύπος θα εστίαζε έντονα. Αντίθετα, υπήρξε μια σαφής προσπάθεια περιορισμού του θέματος. Τα σκάνδαλα, τα οποία δημοσιοποιήθηκαν, κάπως, χρησιμοποιήθηκαν για να αναζητηθούν αναπαραστάσεις σχετικών συζητήσεων τα προηγούμενα χρόνια – όπως λ.χ. οι αντιδράσεις στις απειλές για μεταφορά της έδρας της Λαϊκής σε αντιπαραβολή με τις συζητήσεις για τον ρόλο του κ. Βγενόπουλου το 2012, μετά την αποκάλυψη των ζημιών των τραπεζών. Σε αυτήν την ενότητα καταγράφηκαν μια σειρά από σημαντικές περιόδους οι οποίες μελετήθηκαν σε βάθος γιατί διαμόρφωσαν όχι μόνο τα πρωτοσέλιδα αλλά έριξαν φως και στις «σιωπές» των προηγούμενων περιόδων. Οι σημαντικές υποπεριόδους σε αυτό το πλαίσιο ήταν:
 - Τέλος Απριλίου σαν το σημείο αρχικής παραδοχής των προβλημάτων
 - 18-26 Μαΐου: Η περίοδος της πρώτης παραδοχής των προβλημάτων στην Λαϊκή και η δημόσια αναπαράσταση της προσφοράς «κρατικής στήριξης»
 - 19-27 Ιουνίου: Η προσφυγή και της Τράπεζας Κύπρου για κρατική στήριξη και το πλαίσιο των πιέσεων για προσφυγή στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης
 - Ιούλιος – Αύγουστος: Κατά την διάρκεια του Ιούλη υπήρξαν μερικές αρχικές και ελεγχόμενες διαρροές για τραπεζικά προβλήματα και ενδεχόμενα σκάνδαλα (όπως των αξιογραφών) αλλά η ουσιαστική συζήτηση έγινε τον Αύγουστο με αποκορύφωμα την περίοδο από τις 20 Αυγούστου μέχρι τις πρώτες μέρες του Σεπτεμβρίου όταν καταγράφηκαν σε μια συμπυκνωμένη περίοδο διαρροές εσωτερικών ερευνών από τις τράπεζες αλλά και μια πρώτη προσπάθεια από μερικά ΜΜΕ για να περιοριστεί η συζήτηση και ο δημόσιος διάλογος για τα «τραπεζιτικά».
 - 18-27 Οκτωβρίου: Ήταν μια νέα έντονη περίοδος δημόσιων συζητήσεων για τις τράπεζες με άξονα και μια έρευνα για τα αξιόγραφα. Εμφανίστηκαν ανάλογες τάσεις με το τέλος του Αυγούστου.
 - 17-28 Νοεμβρίου: Η κατάληξη στην «κατ' αρχήν» συμφωνία για μνημόνιο συνοδεύτηκε από έντονες πιέσεις που είχαν και πάλιν σαν πλαίσιο το ζήτημα των τραπεζών (είτε με τον φοβο/κατασκευασμένο πανικό για «εκροές καταθέσεων», είτε για «κατάρρευση» της Λαϊκής).

Τεκμήρια και Ενδεικτικά δείγματα

Οι χρονικές περιόδους, οι οποίες επιλέγηκαν αναφέρονται στην εισαγωγή. Το κριτήριο επιλογής τους καθορίστηκε από το ιστορικό πλαίσιο της εξέλιξης της οικονομικής κρίσης, διεθνώς και τοπικά.

Από τον όγκο των τεκμηρίων, επιλέγηκαν ενδεικτικά δείγματα – δείγματα, δηλαδή, που εξέφραζαν τον ηγεμονικό λόγο. Σε αυτό το πλαίσιο, οι δυο εφημερίδες, οι οποίες προσπαθούν να προβληθούν ως ανεξάρτητες, ο Πολίτης και ο Φιλελεύθερος, αντιμετωπίστηκαν με ιδιαίτερη προσοχή και λόγω της κυκλοφορίας τους, αλλά και λόγω του ότι καθόριζαν συχνά και την ατζέντα. Η Χαραυγή και η Αλήθεια είναι πιο εύκολα προσδιορισμένες στον πολιτικό χώρο που εκφράζουν και άρα, εδώ, αναζητήθηκαν «σκληρά τεκμήρια» – λ.χ. αποκαλύψεις για τα σκάνδαλα, μετά τον Ιούνιο του 2012.

Η Σημερινή αντιμετωπίστηκε ως ιδιαίτερη περίπτωση γιατί εκφράζει εν μέρει και την τάση του συγκροτήματος ΔΙΑΣ.

Η έννοια του «ενδεικτικού» αφορά σε τεκμήρια, τα οποία σύμφωνα με τον ερευνητή δίνουν το ευρύτερο κλίμα. Όταν λ.χ. αναφέρεται ότι σε 90 πρωτοσέλιδα της Σημερινής υπήρχαν μόνο τρεις

αναφορές στις τράπεζες τους πρώτους μήνες του 2012, είναι ένα στατιστικό τεκμήριο. Το «ενδεικτικό» κλίμα της στρατηγικής της λογοκρισίας εκφραζόταν σε ένα αντιπροσωπευτικό πρωτοσέλιδο του Πολίτη.

Όπως σημειώνεται και στο κείμενο, ο Φιλελεύθερος ήταν ίσως η πιο ενδιαφέρουσα περίπτωση ανάλυσης, αφού συχνά υπήρχε δυσαρμονία ανάμεσα στα στοιχεία που παρουσιάζονταν στις οικονομικές σελίδες και στα πρωτοσέλιδα. Για αυτό λ.χ. το 2010 και το 2011 επιλέγηκαν εσωτερικές σελίδες ως αντιπαραβολή με την ευρύτερη ιστορική κωδικοποίηση των πρωτοσέλιδων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Achbar Mark. 1996. Κατασκευάζοντας Συναίνεση: Ο Ν. Τσόμσκυ και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Alford Robert, Freidland Roger. 1985. Powers of Theory. Cambridge: Cambridge University Press.

Arrighi Giovanni. 1994. The Long Twentieth Century. Verso: London.

Christodoulou Demetrios. 1992. Inside the Cyprus Miracle: The Labours of an Embattled Mini-Economy. University of Minnesota.

Chomsky Noam. 1998. The Manufacturing of Consent: The Political Economy of the Mass Media. Boston: South End Press.

Habermas Jurgen. 1997. Αλλαγή στην δομή της δημοσιότητας. Αθήνα: Νήσος.

Hall Jim. 2001. Online Journalism. London: Pluto Press.

Ιωακείμογλου Ηλίας. 2012. Η κρίση του τραπεζικού τομέα στην Κύπρο. Λευκωσία: «Έκθεση για την Οικονομία και την Απασχόληση», INEK-ΠΕΟ.

Ορφανίδης Α., Συριχάς Γ. (επιμ.). 2012. Κυπριακή Οικονομία. Κεντρική Τράπεζα Κύπρου.

Παλλινής Παναγιώτης. 2012. Η κρίση της κυπριακής οικονομίας και το τραπεζικό σύστημα. <http://erascy.blogspot.com/>

Panayiotou Andreas. 2012. Hegemony, Permissible Public Discourse and Lower Class Political Culture. In *Cyprus and the Politics of Memory*, (ed. Bryant R, Papadakis Yiannis). London: Taurus.

Σταυρακης Χαρίλαος. 2012. Οικονομία στην Πολιτική και Πολιτική στην Οικονομία. Λευκωσία.

Stefanou Constantinos. 2011. The Banking System in Cyprus: Time to Rethink the Business Model? *Cyprus Economic Policy Review*, Vol. 5., No. 2, pp 123 - 130.

Spruk Rok. 2010. Iceland's Economic and Financial Crisis: Causes, Consequences and Implications. European Enterprise Institute.

Χατζηεμμανουήλ Χρήστος. 2012. Οι τράπεζες και η κρίση του ευρώ. *Foreign Affairs*, Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2012.

Wade Robert and Sigurgeirsdottir Silla. 2010. Lessons from Iceland. *New Left Review* 65, September - October.

—

[1] Μ. Ευρυβιάδης, «Το κάτεργο και οι κατεργάρηδες», 9/12/2012, εφ. Φιλελεύθερος, σελ. 5.

[2] Μια εκτενέστερη αναφορά στο μεθοδολογικό πλαίσιο υπάρχει σε μια προηγούμενη σχετική έρευνα: «Τα ΜΜΕ και οι προσπάθειες χειραγώγησης της κοινής γνώμης μετά από την έκρηξη στο Μαρι». http://koinoniologyka.blogspot.com/2011_09_01_archive.html

[3] Για το μοντέλο των διαφορετικών επιπέδων ανάλυσης: R. Alford, R. Friedland. 1985. Powers of Theory. Cambridge University Press.

[4] Αυτή η μεθοδολογική προσέγγιση είναι κοντά στην πρακτική ανάλυσης του Ν. Τσόμσκι, όταν αναλύει τις αναπαραστάσεις στα αμερικανικά ΜΜΕ συγκριτικά, και σε ιστορικά εξελικτικό πλαίσιο.

[5] Τα «διαθέσιμα» στοιχεία αφορούν την περίοδο μέχρι το τέλος του 2012.

[6] Χ. Σταυράκης. 2012. Οικονομία στην Πολιτική και Πολιτική στην Οικονομία. Λευκωσία.

[7] Ο κ. Σταυρακης κατάγεται από αστική οικογένεια και υπήρξε, επίσης, τραπεζιτικό στέλεχος με οικογενειακές σχέσεις με επιφανείς παράγοντες της τράπεζας Κύπρου. Και η εμπλοκή του στα τραπεζιτικά δεδομένα συνεχίστηκε και μετά την λήξη της θητείας του στο υπουργείο οικονομικών. Σύμφωνα με δημοσιεύματα φέρεται να συμμετέχει στην δημιουργία νέας Τράπεζας με κύπριους και ρώσους επιχειρηματίες. Η ανάληψη του Υπουργείου Οικονομικών, εκ μέρους του φαίνεται να ήταν μια συναινετική απόφαση, αφού ο ίδιος, όπως αναφέρει και στο βιβλίο του είχε πολύ καλές προσωπικές σχέσεις με τον ηγέτη της αντιπολίτευσης τον κ. Αναστασιάδη, ενώ το πρώτο άτομο, το οποίο επισκέφθηκε μετά από την υπουργοποίηση του ήταν ο Τ. Παπαδόπουλος. Γενικότερα, η παρουσία τραπεζιτών στο Υπουργείο Οικονομικών αντιμετώπιζονταν ως ένα είδος «αντίβαρου» στον «αριστερό Πρόεδρο». Αρχικά, αυτή η ισορροπία φαινόταν συναινετική, καθώς ο Σταυράκης προσπαθούσε να συμβιβάσει τη δική του οπτική με τον ρόλο του σε μια κυβέρνηση με «κοινωνική ευαισθησία». Μετά το 2011, οι επόμενοι υπουργοί οικονομικών αντιμετώπιζονταν με σαφέστατα πολύ πιο θετικό τρόπο από τα ΜΜΕ σε σύγκριση με τον Πρόεδρο. Ο Σταυράκης, φαίνεται να είχε, ωστόσο, και προσωπική μια αντιπαράθεση με τον Ν. Παπαδόπουλο, η οποία ενδεχομένως να πήγαζε από μια δημόσια συζήτηση το 2007, όταν ήταν επικεφαλής της ΑΗΚ: *«Κατά την διάρκεια της θητείας μου στην ΑΗΚ ξέσπασε και το σκάνδαλο που είχε να κάνει με το φυσικό αέριο. Έγινε μια μεγάλη συζήτηση και διαφώνησα κάθετα με την θέση της τότε κυβέρνησης του αείμνηστου Τάσσου Παπαδόπουλου... Ασκήθηκε μεγάλη πίεση στην ΑΗΚ και σε εμένα προσωπικά, ως Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου. Είχαν γίνει, επίσης, και ορισμένες πολύ σοβαρές καταγγελίες σχετικά με την υποτιθέμενη εμπλοκή του δικηγορικού γραφείου του προέδρου Παπαδόπουλου, γεγονός που προκάλεσε μεγάλες εντάσεις.»* (Σταυράκης, 2012, σελ. 34).

[8] Ο λόγος που επιλέγονται οι εφημερίδες είχε να κάνει με την τεκμηρίωση και την διαθεσιμότητα – οι εφημερίδες είναι διαθέσιμες σε αρχεία με ανοικτή πρόσβαση. Σε ένα γενικό πλαίσιο, οι τηλεοράσεις ακολουθούσαν τη γενική έμφαση των εφημερίδων. Τα τρία από τα τέσσερα τηλεοπτικά κανάλια ελέγχονται άμεσα ή έμμεσα από άτομα με ανάλογα συμφέροντα, όπως και οι εφημερίδες. Το Σίγμα ανήκει στο συγκρότημα ΔΙΑΣ, το Μέγα είναι ιδιοκτησία της αρχιεπισκοπής (η οποία δραστηριοποιείται και στον τραπεζικό τομέα), ενώ ο Αντένα ανήκει, σαφώς, στην αντιπολίτευση. Το ΡΙΚ ήταν το μόνο τηλεοπτικό κανάλι, το οποίο προσπάθησε να έχει κάποια ισορροπία λόγω του δημόσιου καθεστώτος του – αν και εκεί τα δεδομένα καθορίζονταν, επίσης, από τους υψηλόβαθμους λειτουργούς. Και πάλι, όμως, οι αναφορές στις τράπεζες και τα σκάνδαλα τους υπήρξαν σχεδόν ανύπαρκτες, ακόμα και στο ΡΙΚ, με εξαίρεση τη δημοσιοποίηση της συζήτησης για το θέμα του κ. Σαρρή τον Αύγουστο του 2012. Στο τομέα των ραδιοφώνων υπήρχε διαφοροποίηση, αλλά αυτό αξίζει διαφορετικής μελέτης, καθώς το ραδιοφωνικό σκηνικό είναι πιο πλουραλιστικό. Διαφοροποίηση

υπήρχε στην πληροφόρηση μέσω ίντερνετ. Στην κυπριακή blogόσφαιρα τα δεδομένα ήταν πιο ισορροπημένα.

[9] Οι άμεσες αιτίες της κρίσης είναι γνωστές – αφορούν τον κίνδυνο χρεοκοπίας μεγάλων επενδυτικών οργανισμών/τραπεζών στις ΗΠΑ, οι οποίες συνδεόταν με τη φούσκα των ακινήτων, η οποία «έσκασε» από το 2006. Το μέγεθος και η συνέχεια στην κρίσης, ωστόσο, έχουν προκαλέσει αρκετές συζητήσεις για τους βαθύτερους δομικούς ή συστημικούς λόγους της κρίσης. Σε αρκετές από αυτές τις συζητήσεις, το μέγεθος του τραπεζικού τομέα και η αυξανόμενη έμφαση των δυτικών οικονομιών στο χρηματοπιστωτικό τομέα, θεωρείται ένας βασικός παράγοντας του ευρύτερου προβλήματος. Και σίγουρα αυτή η διάσταση αφορά και άμεσα την Κύπρο ως οικονομία, η οποία βρέθηκε με ένα δυσανάλογο τραπεζικό τομέα σε σχέση με το μέγεθος της οικονομίας της. Μια ενδιαφέρουσα και χρήσιμη ανάλυση της περιοδικής φάσης της μετατροπής μιας οικονομίας σε χρηματιστιστική (σε αντίθεση με την έμφαση στις παραγωγικές επενδύσεις), ως ένα σύμπτωμα αλλαγής τρόπου οργάνωσης της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι το κλασικό έργο του T. Arríγκι για τους κύκλους της παγκόσμιας οικονομίας: Giovanni Arrighi.1994. *The Long Twentieth Century*. London: Verso.

[10] Υπήρχαν βέβαια και διαφορετικές επιδράσεις: στην Ισλανδία, η τραπεζιτική κρίση εξέφρασε και την υπερεπέκταση των τοπικών τραπεζών και των υποχρεώσεων τους, στην Ιρλανδία η επέκταση του τραπεζικού τομέα διασταυρωνόταν και με μια «φούσκα» στα ακίνητα, ενώ στη Λετονία υπήρξε και απόσυρση ρευστότητας από ξένους – αναγκάζοντας την κυβέρνηση να παρέμβει με εθνικοποίηση μιας τράπεζας.

[11] Αντίθετα, η Ισλανδία λ.χ. η οποία δεν ήταν μέλος της Ε.Ε., είχε την ευελιξία να επιλέξει δική της πολιτική, δημιουργώντας ένα νέο τραπεζικό σύστημα και υποτιμώντας το νόμισμα της.

[12] Για μια αναφορά στις δραματικές αυξήσεις των Δημόσιων ελλειμμάτων από το 2007-08, οι πίνακες στις ακόλουθες αναλύσεις είναι εκφραστικοί:

<http://www.gfmag.com/tools/global-database/economic-data/10395-public-deficit-by-country.html#axzz2EFxcF2xi>

[13] Η προσπάθεια για μεταφορά της πίεσης στο Δημόσιο οικοδομήθηκε μέσα από μια στοχευόμενη εστίαση σε «διαρθρωτικά προβλήματα» του Δημόσιου τομέα και αυτή η μετατόπιση χρησιμοποιήθηκε, ακολούθως, για να ασκηθούν πιέσεις για περικοπές και εκβιασμούς προς τους εργαζόμενους να αποδεχθούν μείωση, τόσο των μισθών, όσο και των δημόσιων υπηρεσιών με άξονα τη ρητορική του «ανταγωνισμού». Έτσι, μια κρίση σε ένα τομέα διαχείρισης των ροών του κεφαλαίου μετατρεπόταν σε απαιτήσεις από άλλες μερίδες του κεφαλαίου για «διάσωση», σε βάρος των εργαζόμενων, οι οποίοι ως πολίτες πλήρωναν, ήδη, τις ζημιές των τραπεζών.

[14] Στις ΗΠΑ και στην Κίνα, υιοθετήθηκαν πιο παρεμβατικά η κεϋνσιανα μοντέλα οικονομικής πολιτικής. Στις ΗΠΑ, αυτό το μοντέλο εκφράστηκε με την “επεκτατική” πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας που ονομάστηκε “quantitative easing”. Στην Ευρώπη αντίθετα, η Κεντρική Τράπεζα φάνηκε αδύναμη και ανίκανη να παρέμβει και λόγω των θεσμικών όρων στους οποίους λειτουργεί, αλλά και λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων των κρατών μελών.

[15] Σε μια χώρα, όπου 18% του πληθυσμού είναι αποκλεισμένοι λόγω της ρωσικής τους καταγωγής, υπήρξε ένα ποσοστό μετανάστευσης γύρω στο 13%, ενώ η «επίσημη» ανεργία το 2012 παράμεινε γύρω στο 13-15% (η ανεπίσημη εκτιμάται ότι είναι πάνω από 20%), ενώ η επιρροή του ξένου κεφαλαίου στον τραπεζικό τομέα φάνηκε και από την απόρριψη της εξωτερικής υποτίμησης του τοπικού νομίσματος το οποίο εισηγήθηκε το ΔΝΤ- η ΕΕ διαφωνούσε για να διαφυλαχθούν οι σουηδικές καταθέσεις.

Για μια ενδεικτική απάντηση με αναφορά στο κοινωνικό και οικονομικό κόστος της λιτότητας:
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/jun/07/christine-lagarde-perverse-praise-latvia-economic-success>

[16] Αυτή η πολιτική θα μπορούσε να ονομαστεί ένα είδος «αριστερού κευνσιανισμού». Ο εφαρμοστής ήταν ένας οικονομολόγος από τον τραπεζικό τομέα, ο Χ. Σταυράκης, ο οποίος προσπάθησε να εφαρμόσει τη γενική κατεύθυνση της κυβέρνησης του Προέδρου Χριστοφια για «κοινωνική ευαισθησία» και «δικαιοσύνη». Οι σχέσεις των δυο (Χριστόφια και Σταυράκη) καταγράφονται με ενδιαφέρον τρόπο στο βιβλίο του τέως υπουργού - υπάρχει, θα μπορούσε να πει κάποιος, και ένα είδος ταξικής απόστασης ανάμεσα στους δυο πέρα από την προσωπική σχέση και εκτίμηση.

[17] Constantinos Stefanou. 2011. The banking System in Cyprus: Time to Rethink the Business Model? Cyprus Economic Review, Vol. 5, No. 2, pp. 123-130. Σύμφωνα με το κείμενο «Το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Κύπρου» (των Αργυριδου-Δημητρίου Χ. και Κανάρη Ε.) «*Τα συνολικά στοιχεία ενεργητικού των Νομισματικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων (ΝΧΙ) εξαιρουμένων των εργασιών εξωτερικού σημείωσαν ετήσια άνοδο περίπου 20% κατά την περίοδο 2005-2010 και ανέρχονταν κοντά στο ποσό των 135 δις ευρώ (161 δις ευρώ συμπεριλαμβανομένων εργασιών του εξωτερικού) η περίπου 780% του ΑΕΠ στο τέλος του 2010.*» (σελ, 274, Στο «*Η Κυπριακή Οικονομία*» επιμ. Ορφανιδης, Συριχας, 2012).

[18] Stefanou (2001), Figure 2. Συμπεριλαμβάνουν και στοιχεία στο εξωτερικό.

[19] Υπήρξε και στην Κύπρο μια φούσκα ακινήτων την δεκαετία 2000-2010. Το αποκορύφωμα της φαίνεται να ήταν στην περίοδο 2006-07 ανκαι διαφέρουν οι εκτιμήσεις για την αρχή της. Σύμφωνα με μερικούς παρατηρητές η αρχή της φούσκας μπορεί να ανιχνευτεί αμέσως μετά το σκάνδαλο του χρηματιστηρίου. Παρά το ότι δεν υπήρξε ένα φαινόμενο έντονης κρίσης στα ακίνητα, φαίνεται ότι υπάρχει ένα συγκαλυμμένο ζήτημα με τα δάνεια σε developers τα οποία εκτιμούνταν στο τέλος του 2012 να είναι στο ύψος των 6 δις. Σύμφωνα με τον Ιωακειμογλου (2012) το ζήτημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων (με έμφαση στα δάνεια στην Ελλάδα στην συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά και γενικότερα όσον αφορά την κρίση) αποτελεί ένα νευραλγικό στοιχείο της κρίσης σαν συστημικού φαινομένου.

[20] Το ότι ο Διοικητής της Κυπριακής Κεντρικής Τράπεζας είχε εργασθεί και στην αμερικανική Κεντρική Τράπεζα και προφανώς, είχε την ίδια αντίληψη με τους εκεί ιθύνοντες για το μη αυστηρό έλεγχο των αγορών και του τραπεζικού τομέα, ίσως να είναι και μέρος των νοοτροπιών και ιδεολογημάτων που επέτρεψαν την τοπική επανάληψη της κρίσης του 2007, στην Κύπρο.

[21] Σταυράκης (2012), σελ. 98, 102-104

[22] Η δυσφορία καταγραφόταν και στον πρωτοσέλιδο υπότιτλο της αναφοράς στην συνέντευξη: «Ο Πρόεδρος Χριστοφια στον «Φ»: Οι τράπεζες δημιούργησαν πρόβλημα στην αγορά» (Φιλελεύθερος, 14/6/2009)

Σταυράκης (2012), σελ. [23] 98-100.

¹⁾ Φιλελεύθερος, 23/7/2009. Στο πρωτοσέλιδο κείμενο αναφέρεται χαρακτηριστικά απόσπασμα από επιστολή του Υπουργείου Οικονομικών στον Σύνδεσμο Τραπεζών: ««Δεν βρήκαμε, σημειώνει, την ανάλογη ανταπόκριση από τις τράπεζες όσον αφορά τη μείωση των δανειστικών επιτοκίων, κυρίως λόγω της προσπάθειας των τραπεζών να διατηρήσουν αυξημένα περιθώρια κέρδους σε μια δύσκολη για την οικονομία περίοδο».

[25] Το φθινόπωρο του 2012 και ενώ η Κύπρος βρισκόταν σε διαπραγμάτευση με την Τρόικα, το θέμα φαίνεται ότι πλανιόταν και έτσι εγκρίθηκαν νέες εγγυήσεις για τις τράπεζες για να εκδώσουν ομόλογα 3 δις. Όπως παρατήρησε σε πρωτοσέλιδό της η Σημερινή (7/11/2012, «Στο παρά πέντε γλιτώσαμε τρία δις ευρώ»), αυτή η κίνηση διευκόλυνε τις τράπεζες να σπρώξουν αυτήν την υποχρέωση παρακάτω. Αξίζει να αναφερθεί ότι δεν εγκρίθηκαν, αμέσως, εγγυήσεις 6 δις για τα οποία είχε δώσει άδεια η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα διότι, όπως έγραψε ο οικονομικός Φιλελεύθερος (9/11/2012), υπήρχαν ανησυχίες στη Βουλή ότι μπορεί να τα χρησιμοποιούσε η κυβέρνηση για τις ανάγκες της, ώστε να μην βρίσκεται υπό πίεση και να εκβιάζεται να υπογράψει γρήγορα μνημόνιο.

«Αξίζει να αναφέρουμε ότι το όλο θέμα συνέχισε να προβληματίζει τα Κόμματα και το απόγευμα, με αποτέλεσμα η συνεδρία της Ολομέλειας της Βουλής να ξεκινήσει με καθυστέρηση μιάμισης ώρας στις 5:30 μ.μ. Στη συζήτηση μπήκε και θέμα κατά πόσον η Κυβέρνηση σκόπευε μέσω αυτής της διαδικασίας να εξασφαλίσει και η ίδια προσωρινή ρευστότητα, κάτι που τελικά ξεκαθαρίστηκε ότι δεν μπορεί να γίνει.» (Φ. σελ 10 «Ένεση έως 3 δις στις Τράπεζες»).

Προφανώς, η πλειοψηφία της Βουλής ακόμα και το 2012 σκεφτόταν περισσότερο τις τράπεζες παρά το Δημόσιο.

[26] Α. Νεοφύτου : «Το ΑΚΕΛ και το χρηματοπιστωτικό μας σύστημα». Φιλελεύθερος, 20 Ιουνίου 2010, σελ. 55.

[27] Η περίπτωση της μετατροπής της Εγνατίας σε παράρτημα της Λαϊκής το 2011, αναφέρεται πιο κάτω στις εξελίξεις του 2011.

[28] Ο κ. Βγενόπουλος είχε συμπεριλάβει και το ζήτημα του Κατάρ στους λόγους που τον ενοχλούσαν. Είχε, βέβαια, ταυτόχρονα, εκφράσει και τη θέση ότι δεν είχε πρόβλημα με τον Πρόεδρο αν και η διαφωνία για το Κατάρ φωτογράφιζε την κυβέρνηση.

[29] Ο Πρόεδρος δήλωσε ότι το θέμα ανήκε στην αρμοδιότητα της Κεντρικής Τράπεζας και διαμαρτυρήθηκε γιατί αποδίδονταν ευθύνες στην κυβέρνηση – ενώ, προηγουμένως, για άλλα θέματα, υπήρξε κριτική ότι η κυβέρνηση δεν σεβόταν την αυτονομία της Κεντρικής Τράπεζας. Δήλωσε ότι προσπάθησε να μεσολαβήσει, αλλά ότι το θέμα δεν ανήκε στην αρμοδιότητα της εκτελεστικής εξουσίας.

[30] Σύμφωνα με την καταγραφή του Χ. Σταυράκη (2012) είχε κάνει έκκληση στον κ. Ορφανίδη μαζί με τον Χ. Πατσαλίδη, Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Οικονομικών. Γράφει χαρακτηριστικά μεταφέροντας την επιχειρηματολογία της έκκλησης τους προς το Διοικητή της Κεντρικής: «...αυτή η κίνηση είναι πολύ μεγάλη και οι αξίες των τραπεζών διεθνώς έχουν μειωθεί δραματικά. Εισήγηση μας όπως εκμεταλλευτείτε την «δύναμη» της έγκρισης, για να πεισθούν οι πωλητές να μειώσουν την τιμή τους στα νέα δεδομένα της αγοράς».

Για να κατανοηθεί και πάλι το συγκριτικό μέγεθος, η Τράπεζα Κύπρου πλήρωσε σχεδόν 447 εκατομμύρια ευρώ – σχεδόν όσα ζήτησε τον Ιούνιο του 2012 (500 εκατομμύρια) και έσπρωξε ολόκληρη την χώρα στο Μηχανισμό στήριξης.

[31] Αλήθεια 29 Αυγούστου 2012: «Αγορές ομόλογων εν αγνοία του Συμβουλίου». Σελ. 5

[32] Στοιχεία από εσωτερική έρευνα της τράπεζας Κύπρου, τα οποία δημοσιεύτηκε στην Αλήθεια τον Αύγουστο (29/8) του 2012, μετά τη δημόσια εμφάνιση της κρίσης.

[33] Από τον ΠΑΣΕΧΑ όπως θα δούμε πιο κάτω.

[34] Σύμφωνα με έγγραφο, το οποίο «υπογράφει ο Ανώτερος Διευθυντής, Διευθυντής Κεντρικής

Νομικής Υπηρεσίας κ. Φοίβος Ζωμενης σημειώνεται ότι δεν υπάρχουν γραπτές οδηγίες για τις αγορές των ελληνικών ομολόγων και ότι αυτές έγιναν με προφορικές οδηγίες του Ανώτατου Εκτελεστικού Διευθυντή Διαχείρισης Κινδύνων και Αγορών Νικόλα Καρυδά. «Οι συναλλαγές από 15.12.2009 μέχρι 19.2.2010 έγιναν με προφορικές οδηγίες οι οποίες δόθηκαν, είτε από τον Γενικό Διευθυντή Συγκροτήματος Διαχείρισης Κινδύνων και Αγορών (Ν. Καρυδά), είτε από τον Ανώτατο Εκτελεστικό Διευθυντή Συγκροτήματος (Α. Ηλιάδη), είτε και από τους δυο». Αλήθεια, 29/8/2012, σελ. 5.

[35] Αλήθεια, 29/8/2012. Πρωτοσέλιδος τίτλος: «Έτσι φορτώθηκε ελληνικά ομόλογα η Τράπεζα Κύπρου». Το σχετικό κείμενο ήταν στις σελίδες 4-5 με τίτλο: «Αγορές ομολόγων εν αγνοία του Συμβουλίου». Ο εσωτερικός τίτλος δείχνει μια τάση κάλυψης της ηγεσίας της τράπεζας, η οποία προέκυψε μετά τις αλλαγές το καλοκαίρι του 2012. Αυτό μπορεί να είναι και ένδειξη ότι οι διαρροές την τελευταία εβδομάδα του Αυγούστου του 2012, ίσως να είχαν να κάνουν και με εσωτερικές διαμάχες στις τράπεζες..

[36] Αλήθεια 29/8/2012. βλ Υποσημείωση 34.

[37] Χαραυγή, 26/8/2012, σελ 3.

[38] Α. Νεοφύτου : «Το ΑΚΕΛ και το χρηματοπιστωτικό μας σύστημα». Φιλελεύθερος, 20 Ιουνίου 2010, σελ. 55.

[39] Φιλελεύθερος, 20/6/ 2010, σελ 55.

[40] Όπως διευκρινίζεται στη συνέχεια του κειμένου, αυτό αναφέρεται κατά κύριο λόγο στον κ. Ορφανίδη, αλλά γενικά η περίοδος 2008-2012 ανέδειξε μια σειρά από ανάλογα φαινόμενα, όπου τομείς του κράτους συμπεριφέρονταν με αντιπολιτευτική τάση προς την κυβέρνηση - σε βαθμό που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «θεσμική αντιπολίτευση».

[41] Σημερινή 30/4/2011 : «Έκρηξη Σταυράκη με βολές για «Εθνική Προδοσία». Ο Α. Ορφανίδης είχε κάνει ήδη δυο πρωτοσέλιδα στην ίδια εφημερίδα με τις προεκλογικές του παρεμβάσεις: στις 25/3 («Ευθείες βολές Α. Ορφανίδη για την οικονομία») και στις 28/4 («Άστραψε και βρόντηξε κατά Χριστόφια ο Α. Ορφανίδης»).

[42] Οι αποφάσεις για ένωση και συγχώνευση των τραπεζών είχαν παρθεί από πριν, αλλά η διαδικασία φαίνεται να καθυστέρησε μέχρι το 2011. Σε εκείνο το πλαίσιο βέβαια τα δεδομένα ήταν πολύ διαφορετικά από το 2006 ή το 2009 και για αυτό τέθηκε έντονα το θέμα της έγκρισης από τον διοικητή. Όπως το έθεσε ο δημοσιογράφος της Καθημερινής Π. Τσαγγαρη, ο κ. Ορφανίδης «..αποδέχθηκε και ενέκρινε την μετατροπή της «Εγνατία»...σε μια τέτοια περίοδο, και όταν μάλιστα η εταιρεία παρουσίαζε τέτοια κακή κατάσταση με δάνεια που παραχωρήσεις χωρίς εξασφαλίσεις». Ο ίδιος ο κ. Ορφανίδης σε συνέντευξη του στον Πολίτη (σελ. 8) στις 16/12/2012 (με την ενδεικτική, για την θέση της εφημερίδας όπως φάνηκε και κατά την προηγούμενη περίοδο, πρωτοσέλιδη διατύπωση «Αυτός κούρεψε την οικονομία») προσπάθησε να αποδώσει τις ζημιές στην απόφαση για μεταφορά της έδρας της Μαρφιν στην Κύπρο από το 2006. Αυτές οι αναφορές προκάλεσαν την αντίδραση του τότε διοικητή της Κεντρικής Χ. Χριστοδουλου ο οποίος επέμενε επίσης στις ευθύνες του κ. Ορφανίδη: «..το σημαντικό γεγονός έγκειται στις ασήκωτες ευθύνες του κυρίου Ορφανίδη, ο οποίος δεν μετήλθε όλα τα προσφερόμενα νόμιμα μέσα για την αποτροπή της μετατροπής της Μαρφιν Εγνατίας από θυγατρική στην Ελλάδα σε συγχωνευθείσα κυπριακή, με υποκατάστημα στην Ελλάδα. Παρακολουθούσε ως απαθής θεατής τις εξελίξεις».

[43]<http://www.kathimerini.com.cy/index.php?pageaction=kat&modid=1&artid=108137#.UH>

[NMJ1nPRjo.facebook](#)

Δημοσιεύτηκε στις 9/10/2012.

[44] «Υπό κανονικές συνθήκες, οι κυπριακές τράπεζες θα μπορούσαν εύκολα να καλύψουν τις ανάγκες του κράτους. Έχουν τεράστιους ισολογισμούς και θα μπορούσαν να στηρίξουν σχετικά εύκολα το κράτος, κυρίως ανανεώνοντας υφιστάμενα χρεόγραφα τους που έληγαν. Αυτή εξάλλου είναι και η πρακτική που ακολουθείται στο εξωτερικό, όπου ντόπιες τράπεζες είναι οι μεγαλύτεροι αγοραστές κυβερνητικών χρεογράφων. Είναι πράγματι λυπηρό ότι η Κεντρική Τράπεζα, όχι μόνο αμφισβήτησε δημόσια την αξιοπιστία των χρεογράφων μας, αλλά άσκησε έντονες πιέσεις στις κυπριακές τράπεζες να μην επενδύσουν.» Σταυράκης (2012), σελ. 198 ,

[45] Η συνέντευξη δόθηκε στις 5/4/2011.

[46] Το θέμα το προώθησε η εφημερίδα Πολίτης, η οποία περιείχε στις εσωτερικές σελίδες και προσπάθεια απάντησης στις κριτικές του Προέδρου για τα επιτόκια. Ο Φιλελεύθερος, αντίθετα, την πρώτη ημέρα (6/4/2011) εστίασε στην κριτική που άσκησε ο Πρόεδρος στο Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας ότι δεν χρησιμοποιούσε την επιρροή για να μειωθούν τα επιτόκια – και για το ότι επέτρεψε να επενδυθούν μεγάλα κεφάλαια σε ελληνικά ομόλογα. Αλλά, το πρωτοσέλιδο του Πολίτη έθαψε αυτό το θέμα με τη Μετατόπιση σε μια λεπτομέρεια. Στο πρωτοσέλιδο αποδόθηκε η αναφορά του Προέδρου σε κάποιον τέως Υπουργό, στον κ. Χάσικο, προκαλώντας την αντίδραση του τελευταίου – ο οποίος αντέδρασε και ενάντια στον Πολίτη, όπως φάνηκε και μέσω της δικής του εφημερίδας, της Αλήθειας, την επομένη. Ο κ. Χριστόφιας προτίμησε να κλείσει το θέμα με απολογία προς όσους μπορεί να ένοιωσαν ότι τους αφορούσε – αφού, ήδη στον τύπο, υπήρχαν αναφορές ότι το είχαν κάνει διάφοροι τέως αξιωματούχοι. Έτσι, η λεπτομέρεια μετατόπισε βολικά τη συζήτηση από την ουσία του τραπεζιτικού προβλήματος.

Για να υπάρχει και συγκριτικό μέτρο, αξίζει να δει κάποιος και το πρωτοσέλιδο του Φιλελευθέρου («Ανοικτή επίθεση στο Διοικητή: Δριμύ κατηγορώ από Χριστόφια κατά Ορφανίδη και άλλων» την επόμενη της συνέντευξης όπου εστίαζε στην πραγματική αντιπαράθεση για την οικονομία: «Η επίθεση του κ. Χριστόφια κατά του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας ήταν το σημείο που ξεχώρισε από τη χθεσινή διάσκεψη του Προέδρου της Δημοκρατίας. Κατηγόρησε το Διοικητή ότι έχασε το μέτρο, ότι ξεπέρασε τα όρια της δεοντολογίας με τις συνεχείς τοποθετήσεις του κατά της οικονομικής πολιτικής της Κυβέρνησης και αυτό σε αντίθεση με τον ίδιο, που σέβεται το θεσμό της Κεντρικής Τράπεζας και τον κ. Ορφανίδη, ως ανεξάρτητο αξιωματούχο. Είπε ότι ο έλεγχος των τραπεζών ανήκει στην Κεντρική Τράπεζα και επομένως, εάν υπάρχει ευθύνη από τη μεγάλη έκθεσή τους σε ομόλογα της Ελληνικής Κυβέρνησης και επομένως, υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας, τότε αυτή ανήκει στην Κεντρική. Άφησε επίσης αιχμές κατά του Διοικητή για τη διατήρηση των επιτοκίων στην Κύπρο σε υψηλά επίπεδα.»

[47] Η τάση του κ. Ορφανίδη να προσπαθεί να μετατοπίσει την ευθύνη από τις δικές του αρμοδιότητες ήταν έντονη μετά την ολοκλήρωση της θητείας του όταν πια δημοσιοποιήθηκαν τα προβλήματα των τραπεζών. Σε εκείνο το πλαίσιο προσπαθούσε να κατηγορήσει την Πρόεδρο γιατί αποδέχτηκε το “κούρεμα” – το οποίο ο ίδιος θεωρούσε, το 2011, ότι δεν θα γινόταν όπως φαίνεται και πιο πάνω. Η άγνοια για τα πολιτικά δεδομένα (για την θέση της Κύπρου απέναντι σε πιθανή χρεοκοπία της Ελλάδας) ήταν έκδηλη. Ωστόσο ακόμα και όταν βρέθηκε μπροστά σε ερωτήσεις φιλικών δημοσιογράφων, οι απαντήσεις του ήταν αποκαλυπτικές: στις 16/12/2012 ο Πολίτης είχε πρωτοσέλιδο μια συνέντευξη του τέως Διοικητή όπου επαναλάμβανε τις θέσεις του. Ο δημοσιογράφος υπέβαλε, έστω και έμμεσα, το λογικό ερώτημα αν ο τέως Διοικητής είχε πληροφορήσει τον Πρόεδρο για το «μέγεθος της ζημιάς». Και ο κ. Ορφανίδης απάντησε αποκαλυπτικά για μια ολόκληρη ρητορική: «Όφειλε να ξέρει». Ήταν μια σαφής παραδοχή ότι ο ίδιος δεν τον πληροφορήσε και μια ξεκάθαρη προσπάθεια μετατόπισης των δικών του ευθυνών (οι οποίες

πήγαν από πληροφόρηση λόγω αρμοδιότητας) σαν Διοικητή της Κεντρικής ο οποίος ήξερε από τον Μάρτιο του 2010 λ.χ. για το μέγεθος του σκανδάλου της αγοράς των ελληνικών ομόλογων από την Τράπεζα Κύπρου. Η δική του συνειδητή προσπάθεια να συγκαλύψει και να μετατοπίσει τα προβλήματα των τραπεζών στο Δημόσιο δεν φαίνεται να προβλημάτισε τον κ. Ορφανίδη ότι από μόνη της έστελλε παραπλανητικά μηνύματα. Έτσι ακόμα και το φθινόπωρο του 2011 λ.χ. επέμενε εμφαντικά σε συνέντευξη στην Καθημερινή (13/11/2011) ότι το πρόβλημα στην Κύπρο ήταν «δημοσιοοικονομικό». Το ποιος μπορούσε «να ξέρει» με τέτοια προσπάθειες συγκάλυψης και παραπλάνησης είναι ενδιαφέρον. Ακόμα και σε διστακτικές ερωτήσεις των δημοσιογράφων για την έκθεση των τραπεζών σε ελληνικά ομόλογα η για τις προβλήματα των τραπεζών μετά από το κούρεμα των ελληνικών ομόλογων, ο κ. Ορφανίδης ήταν απόλυτος : «Δεν πρέπει να ξεχνούμε πως καταφέραμε να αντέξουμε όλους τους κραδασμούς χωρίς καμία στήριξη από την κυβέρνηση. **Αυτό συνέβη διότι οι τράπεζές μας ήταν προσεκτικές και δεν αναλάμβαναν μεγάλους κινδύνους.**» Ήταν προφανής η προσπάθεια συγκάλυψης.

[48] Σταυράκης (2012), σελ. 194.

[49] Chris Pryce, Director in Fitch's Sovereign Group

[50] Ο Ν. Παπαδόπουλος αποτελούσε έναν ακόμα παράγοντα, ο οποίος προσπαθούσε να σπρώξει την εστίαση μακριά από την κρίση των τραπεζών. Σε ανακοίνωσή του το Μάρτιο του 2011 λ.χ. για το θέμα της φορολόγησης των τραπεζών ανέφερε, ανάμεσα σε άλλα, ότι πιθανά έσοδα από φορολόγηση των τραπεζών «δεν θα καλύψει τα τεράστια ελλείμματα της παρούσας κυβέρνησης». Με οποιοδήποτε κριτήριο ήταν παραπλανητικό - τα τεράστια ελλείμματα αφορούσαν αυτά των τραπεζών, στις οποίες ο ίδιος ήταν πολλαπλά εμπλεκόμενος - και ως δικηγόρος λ.χ. Την ίδια περίοδο ο Α. Νεοφύτου σε ανακοίνωση η οποία δημοσιεύτηκε στις 9/3 (με φόντο υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας) παραδεχόταν από την μια το πρόβλημα αλλά αμέσως εστίαζε στον κώδικα «Διαρθρωτικά προβλήματα» που παρέπεμπε σε Μέτρα στο Δημόσιο: «Ανέφερε ότι η υποβάθμιση αυτή καθιστά τα πράγματα πιο δύσκολα και για την κυπριακή οικονομία λόγω της έκθεσης των κυπριακών τραπεζών σε ομόλογα του ελληνικού δημοσίου. Όλοι οι εμπλεκόμενοι, πρόσθεσε, οφείλουν να επιδείξουν την απαιτούμενη πολιτική βούληση για τη λήψη μέτρων προς επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων της οικονομίας πριν τις επερχόμενες βουλευτικές εκλογές.» (Φιλελεύθερος, 9/3/2011, σελ. 10). Και ενώ το ζήτημα των ομολόγων ήταν προφανώς γνωστό, το ζήτημα των τρόπων απόκτησης τους θα παρέμεινε στην λογοκρισία για αρκετό καιρό ακόμα.

[51] Φιλελεύθερος, 16/7/2011, «Καταρρέει η οικονομία» (πρωτοσέλιδο κείμενο με αναφορά στις επιπτώσεις της έκρηξης στο Μαρι) .

[52] «Α. Ηλιάδης: “Ανάγκη να επιταχύνουμε και ενεργοποιήσουμε την οικονομία” Υπότιτλος στο κύριο άρθρο στον «Οικονομικό Φιλελεύθερο», 15/7/2011. Ανάμεσα σε άλλα αναφέρονται και τα εξής: «Εφόσον βλέπεις ότι έρχεται η καταιγίδα πρέπει να προετοιμάζεσαι», ανέφερε χθες ο διευθύνων σύμβουλος της Τράπεζας Κύπρου Ανδρέας Ηλιάδης στο περιθώριο συνάντησης με δημοσιογράφους και τόνισε ότι υπό τις περιστάσεις δημιουργείται ανάγκη να επιταχύνουμε τη λήψη οικονομικών μέτρων.»

[53] Φιλελεύθερος 20/7/2011, σελ. 10: «Μέτρα χωρίς κάτι καινούργιο», υπότιτλος για αναφορά ΟΕΒ «Τολμηρά μέτρα μέχρι τέλος Ιουλίου».

[54] Η παρέμβαση του είχε γίνει στις 18 Ιουλίου με επιστολή του στον Πρόεδρο, αλλά δημοσιοποιήθηκε δύο μέρες μετά.

[55] Economist, August 6, 2011, “The midget and the mighty: Cyprus, France and the Euro-zone

crisis”.

[56] Το φθινόπωρο του 2011 (στις 17/11/2011) Μ. Ολύμπιος ως πρόεδρος του ΠΑΣΕΧΑ (Παγκυπριος Σύνδεσμος Επενδυτών Χρηματοοικονομικών Αξιών) είχε καταγγείλει ότι υπήρξε παραπλάνηση το 2009 – 2010, όταν οι Τράπεζες «πώλησαν τα ελληνικά ομόλογα και έλεγαν στους επενδυτές ότι δεν υπάρχει κίνδυνος ελληνικών ομολόγων.» Διότι, όπως πρόσθεσε «... στη συνέχεια όταν τα προβλήματα μεγεθύνθηκαν, οι τράπεζες τα αγόρασαν στο πολλαπλάσιο και η Κεντρική Τράπεζα δεν έπραξε αυτό που όφειλε κατά τον νόμο..». Υπήρχε, κατά συνέπεια, και σαφής δημόσια καταγγελία. Αλλά το θέμα δεν διερευνήθηκε από τα ΜΜΕ τότε.

[57] Stockwatch June 14, σχόλια στο «Έλευση Black Rock: Σφάλμα οικονομικής πολιτικής;»:

«..αυτές οι συνομωσίες δυστυχώς υπάρχουν μεταξύ κάποιων μέσων και δημοσιογράφων με τους μεγάλους διαφημιστές και κυρίως τις τράπεζες οι οποίες είναι οι μόνες που συνεχίζουν ακάθεκτες να διαφημίζουν (για να δανείσουν λεφτά που δεν έχουν). Κάποιες εφημερίδες μάλιστα, όπως ο ΠΟΛΙΤΗΣ και η Καθημερινή έχουν “απαλλαγεί” από αρθρογράφους καθ’υπόδειξη τραπεζών γιατί αυτά που έγραφαν δεν είναι βολικά για τους μεγάλους διαφημιζόμενους. Γι’αυτά κατέχω στοιχεία και ή μάρτυρες τα οποία με πολλή χαρά θα αποκαλύψω στο δικαστήριο αν χρειαστεί. Είναι οι ίδιες εφημερίδες (και όχι μόνο) που πολέμησαν να μείνει ο Ορφανίδης γιατί ήταν “αξιόπιστος”».

[58] Οι ειδήσεις, οι οποίες προκάλεσαν τον πρωτοσέλιδο τίτλο, ήταν, σύμφωνα με το κείμενο, ότι «έληξε» η περίοδος υπολογισμού του κόστους με ένα συγκεκριμένο τρόπο από την ΑΗΚ και ο ημικρατικός ετοιμάζε «τις νέες μελέτες που θα υποβάλει στην ΡΑΕΚ» (κάτι που προφανώς δεν ήταν κύρια είδηση, αφού ο νέος τρόπος υπολογισμού δεν είχε καθοριστεί ακόμα) και ότι «χθες συμφωνήθηκε η αγορά ηλεκτρικού ρεύματος από τα κατεχόμενα σε μειωμένη τιμή για ακόμα έξι μήνες» (μια είδηση ρουτίνας).

[59] Η παρουσίαση της είδησης στο Φιλελεύθερο (14/3/2012) ήταν χαρακτηριστική: στην πρώτη σελίδα υπήρχε είδηση πάνω από τον κύριο πρωτοσέλιδο τίτλο, χωρίς αναφορές στις τράπεζες: «Τρικλοποδιά Moody’s, μας έριξαν στα «σκουπίδια». Στο κείμενο υπήρχε μια φευγαλέα αναφορά στις παραπομπές της έκθεσης για τις τράπεζες, ενώ η κύρια έμφαση ήταν στην ανάγκη λήψης μέτρων, λες και είναι το Δημόσιο που είχε ανάγκη και όχι οι τράπεζες. Στις εσωτερικές σελίδες του Οικονομικού Φιλελευθέρου, όπου αναγκαστικά γινόταν αναφορά στην έκθεση, ο υπότιτλος ήταν τουλάχιστον εκφραστικός – αλλά, βέβαια, δεν μπορούσε να είναι πρωτοσέλιδος: «Ακριβό χρήμα λόγω downgraded. Υποβάθμιση από Moody’s σε junk, λόγω τραπεζών και Ελλάδας»

[60] «..because of the their exposure to the Greek government and economy»

[61] Ο Α. Νεοφύτου, όχι μόνο φαινόταν να πιστεύει τον τέως Διοικητή, αλλά του απέδιδε και ένα ρόλο διεθνούς ισορροπίας! Οι σχετικές δηλώσεις στο Φιλελεύθερο (σελ. 10) της 26/4/2012 ήταν εκφραστικές: «Ο αναπληρωτής πρόεδρος του ΔΗΣΥ Αβέρωφ Νεοφύτου ανέφερε ότι η απόφαση για το πρόσωπο του διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας δεν αφορά μόνο το εσωτερικό της Κύπρου, αλλά **ενδεχομένως να επηρεάσει και καταστάσεις στο Ευρωσύστημα**. Πρόσθεσε ότι η επιλογή του προσώπου μπορεί να είναι μια αξιόπιστη επιλογή που θα έχει πέραση και λόγο και θα είναι και βοηθητική για την Κύπρο, μπορεί όμως να είναι και μια επιλογή, όπως άλλες επιλογές στο παρελθόν, που όχι μόνο μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στο εσωτερικό αλλά και **αναταράξεις εκτός Κύπρου**.»

«Οι Οικολόγοι στη δική τους ανακοίνωση καλούν τον Πρόεδρο «να ακούσει τη φωνή της λογικής και να επαναδιορίσει τον κ. Ορφανίδη, για **να μπορέσει να συνεχίσει και να ολοκληρώσει με επιτυχία** την προσπάθεια για την Κύπρο και την Ευρώπη».

Ο δε Ν. Παπαδόπουλος, της επιτροπής οικονομικών της Βουλής κάνοντας ότι δεν ήξερε για την κατάσταση της Λαϊκής δήλωσε: «Ως το τελευταίο καρφί στο φέρετρο της οικονομίας της Κύπρου, το οποίο κτίζει η Κυβέρνηση του Δημήτρη Χριστόφια», χαρακτήρισε το μη διορισμό του κ. Ορφανίδη, ο αντιπρόεδρος του ΔΗΚΟ, Νικόλας Παπαδόπουλος.» Την αμέσως επόμενη μέρα, ο κύριος πρωτοσέλιδος τίτλος του Φιλελευθέρου ήταν εκφραστικός για το πραγματικό πρόβλημα που δεν μπορούσε πια να κρυφτεί: «Σχέδιο - εφιάλτης για Λαϊκή: αποκαλυπτικό έγγραφο του υπ. Οικονομικών για στήριξη της τράπεζας».

Αξιοσημείωτη ήταν και η δήλωση του εκπροσώπου του ΕΥΡΩΚΟ, το οποίο στην συνέχεια θα εκφραζόταν επικριτικά για τον κ. Ορφανίδη: «Ο κ. Ορφανίδης υπήρξε αναμφισβήτητος ένας επιτυχημένος Διοικητής και η αντικατάστασή του θα είναι μια απώλεια για την Κεντρική Τράπεζα και γενικότερα για την οικονομία».

[62] Το επόμενο φθινόπωρο τα κόμματα απέφευγαν καν να θυμούνται τί δήλωναν τον Απρίλιο - ή προσπαθούσαν να διαψεύσουν ότι τα είχαν πει. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση Α. Νεοφύτου την Πέμπτη 13/12/2012, σε εκπομπή του ΡΙΚ, όταν αρνήθηκε ότι είχε στηρίξει τότε τον Α. Ορφανίδη.

[63] Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, οι οικονομικές σελίδες των εφημερίδων, λόγω και την λειτουργίας τους ως πιο εξειδικευμένες, δημοσίευαν στοιχεία τα οποία συχνά λογοκρίνονταν στις πρωτοσέλιδες αναφορές. Η διαφορά, μερικές φορές, ανάμεσα στον ενότητα για την οικονομία («Οικονομικός Φιλελεύθερος») και τα πρωτοσέλιδα του Φιλελευθέρου ήταν έντονη. Γενικά, ο «Οικονομικός Φιλελεύθερος» είχε μια καταγραφή της εξέλιξης της κρίσης των τραπεζών μέσω της καταγραφής των δεδομένων.

[64] Φιλελεύθερος.

[65] Σημερινή.

[66] Σύμφωνα με το πρωτοσέλιδο του Φιλελεύθερου στις 23/5 («Παρ'ολιγον εμπλοκή»), το θέμα είχε να κάνει με ένα μέλος του Συμβουλίου από την Ελλάδα (του κ. Βασίλη Θεοχαράκη), αλλά φάνηκε να υπάρχει μια απροθυμία να παραχωρηθεί δικαιοδοσία στο κράτος - παρά το ότι θα ήταν ο θεσμός που θα παρέμβαινε για τη σωτήρια της τράπεζας. Το τί έγινε, τότε, στο παρασκήνιο είναι κάτι που αξίζει να μελετηθεί και καταγραφεί, όταν γίνει ένα εκτενέστερο ιστορικό των διαπλεκομένων συμφερόντων στις τράπεζες τη συγκεκριμένη περίοδο. Είναι ενδιαφέρον λ.χ. ότι η Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε «να ενεργοποιήσει κανονισμό για το ύψος των δανείων των διοικητικών συμβούλων» για να τον πιέσει. Κάτι που δεν συζητήθηκε - ούτε τι σημαίνει ούτε ποιες προεκτάσεις είχε. Σύμφωνα με το εσωτερικό κείμενο (σελ. 10) ο «κ. Θεοχαράκης ήταν ένας από τους βασικούς μετόχους της Egnatia Bank».

[67] Σύμφωνα με μερικούς παρατηρητές ένας βασικός λόγος για την αποτυχία ήταν ότι δεν υπήρχε ανεξάρτητη εξωτερική εκτίμηση για την αξία της Λαϊκής (του ύψους των ζημιών δηλαδή) έτσι φυσικά δεν μπορούσαν να βρουν και οποιονδήποτε επενδυτή.

[68] Το θρίλερ των διορισμών ήταν πρωτοσέλιδο θέμα την εβδομάδα από τις 21 μέχρι τις 27: από την 21 μέχρι τις 24, η Λαϊκή ήταν το κύριο θέμα, ενώ στις 26/5 άρχισαν και οι παραπομπές στην «ανάγκη» προσφυγής στο Μηχανισμό στήριξης. Εκείνο το Σάββατο, στις 26/5, ο Φιλελεύθερος είχε πρωτοσέλιδο τίτλο: «Όλα δείχνουν Μηχανισμό». Και σχεδόν «προφητικά» στις 22/5 είχε ως τίτλο «Σκοτεινό τούνελ τραπεζών» (αναφερόταν στις διαβουλεύσεις για το Δ.Σ. της Λαϊκής, αλλά και στο γενικότερο κλίμα το οποίο διαμορφωνόταν).

[69] Καθημερινή, 20/5/2012, σελίδα 2. Σχόλιο κάτω από μια φωτογραφία του Ν. Παπαδόπουλου:

«Συνεχίζοντας την παράδοση του οικογενειακού Οίκου της Strakka, ο Πρίγκιπας έσωσε τη Λαϊκή Τράπεζα. Δικηγόρος της γαρ. *Conflict? No, business as usual.*»

[70] Φιλελεύθερος, 24/5/2012, σελ. 1: «Νέο Αγκάθι για την Λαϊκή»

[71] Βήμα, «Ανάπτυξη», σ. 16

[72] Marfin Popular Bank 2006 Annual Report

[http://www.laiki.com/web/w3sr.nsf/Lookup/ANNUAL-REPORT_ENG.pdf/\\$file/ANNUAL-REPORT_ENG.pdf](http://www.laiki.com/web/w3sr.nsf/Lookup/ANNUAL-REPORT_ENG.pdf/$file/ANNUAL-REPORT_ENG.pdf)

[73] Ο Φιλελεύθερος λ.χ. στις 3 Ιουλίου προέβλεπε στο πρωτοσέλιδο του «Μνημόνιο» μέχρι το τέλος Ιουλίου, και είχε την σχετική είδηση, για την κρατικοποίηση, στην σελίδα 10.

[74] Στις 19/5/2012 είχε και ο Πολίτης αναφορά για του μισθούς των υψηλόβαθμων στη Λαϊκή (μόνο βέβαια) αφού αποφασίστηκε να μειωθούν: «Κούρεψαν βασιλικούς μισθούς», σελ. 19.

[75] Όταν επανήλθε το θέμα πιο επίσημα και τεκμηριωμένα, μετά από καταγγελία για χαμηλότοκο (0 -1%) δάνειο «εκατοντάδων χιλιάδων ευρώ» από τον τότε Διοικητή της Κεντρικής, το θέμα λογοκρίθηκε σχεδόν, αμέσως - αν και το ζήτημα που έθετε ήταν κραυγαλέο και αφορούσε όχι μόνο τον κ. Ορφανίδη, αλλά και άλλους λειτουργούς εμπορικών Τραπεζών.

[76] Φιλελεύθερος 25/5/2012: «Λαϊκή Τράπεζα: Έρευνα εντός των Τειχών», σελ. 1.

[77] Φιλελεύθερος 26/4/2012: «Φωτιές Σιαρλη για 13^ο», σελ. 1.

[78] Το Μάιο λ.χ. ο ανταποκριτής του Φιλελεύθερου στις Βρυξέλες ανήγγειλε συνεχώς ότι η Ε.Ε. θα επέβαλλε «μέτρα». Στις 11/5/2012 ο Φιλελεύθερος είχε σαν τίτλο: «Νέα Μέτρα ζητά η Κομισιον». Την επόμενη, όταν ανακοίνωσε τις εκτιμήσεις της η Κομισιον, ο τίτλος στον οικονομικό Φιλελεύθερο για τα μέτρα που θα «ζητούσε» η Κομισιον έγινε πιο αόριστος: «Ε.Ε.: Φωτογραφίζει μέτρα». Ήταν ένας τρόπος για να εντείνονται οι πιέσεις αλλά και να διατηρείται η έμφαση στο Δημόσιο, αντί στις τράπεζες. Διότι ήταν σαφές και στις Βρυξέλες ότι το κυπριακό ζήτημα ήταν ανάλογο της Ιρλανδίας και της Ισπανίας. Αλλά ο ανταποκριτής του Φιλελεύθερου υποβάθμιζε αυτήν τη διάσταση στην ιεράρχηση των θεμάτων και της εστίασης στους τίτλους. Στο κείμενο της αναφοράς του στο εσωτερικό της εφημερίδας η θέση της Κομισιόν ήταν σαφής για τη «μεγάλη έκθεση του χρηματοπιστωτικού τομέα στην Ελλάδα», επισημαίνοντας παράλληλα ότι «εάν το κυπριακό τραπεζικό σύστημα καταφύγει σε κρατική στήριξη για την ανακεφαλαιοποίηση, τότε το δημόσιο χρέος θα μπορούσε να αυξηθεί σε περίπου 85% του ΑΕΠ» (σελ. 10). Αλλά η έννοια των «μέτρων» στον τίτλο αναφερόταν στο Δημόσιο. Και στο τέλος του μήνα η εστίαση της Κομισιον στον τραπεζικό τομέα ήταν ακόμα πιο έκδηλη: «Φόβους για «καταστροφικές συνέπειες» στην κυπριακή οικονομία λόγω της υπερβολικής έκθεσης των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα διατυπώνει η Κομισιόν, ενώ για πρώτη φορά κατατάσσει την Κύπρο στην ίδια κατηγορία κινδύνου με την Ισπανία,», (σελ. 10).

[79] <http://defterianaynosi.com/article.php?id=151>

[80] Σε αυτό το πλαίσιο, οι δηλώσεις της προέδρου της επιτροπής κεφαλαιαγοράς, τη Δευτέρα 20/9, ότι εξετάζονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες η Τράπεζα Κύπρου ζήτησε 500 εκατομμύρια στήριξη από το κράτος, προκάλεσε ένα μικρό πανικό πάλι - είναι και χοντρά τα πρόστιμα, αφού φτάνουν τις 341 χιλιάδες ευρώ. Η Τράπεζα διαβεβαίωσε και πάλι, ότι δεν υπήρχε πρόβλημα - όπως άλλωστε έλεγε και τότε και πιο πριν. <http://cyprusnews.eu/sigma-live/572332>

Στις 21/12/2012 εκδόθηκε το πόρισμα της επιτροπής κεφαλαιαγοράς, στο οποίο επιβεβαιώθηκε ότι η τράπεζα Κύπρου απέκρουσε στοιχεία, τα οποία «επηρέαζαν την τιμή της μετοχής». Σύμφωνα με τα

στοιχεία, πέντε τουλάχιστον μέρες πριν την γενική συνέλευση της 19^{ης} Ιουνίου το Δ.Σ. της τράπεζας είχε στα χέρια του στοιχεία που έδειχναν ότι «οι κεφαλαιακές ανάγκες της τράπεζας για κάλυψη των απαιτήσεων της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών (ΕΑΤ) είχαν αυξηθεί από 200 εκτ. ευρώ περίπου, που είχε ανακοινώσει το Συγκρότημα στις 10.5.2012, σε περίπου 400 εκτ. Ευρώ.» Φαίνεται ότι ήξεραν, επίσης, για ενδεχόμενο περαιτέρω αύξησης του ποσού.

[81] Την επομένη, 28/6/2012, ο Διευθυντής σύνταξης του Φιλελεύθερου έκανε μια ακόμα προσπάθεια να μετατοπίσει το θέμα από τις τράπεζες στο σχόλιο του: «Τώρα καταλάβαμε όλοι;», σελ. 3. Αν και το σχόλιο θα μπορούσε να ενταχθεί στην ευρύτερη αντιπολιτευτική στάση του υπεύθυνου της εφημερίδας, η προσπάθεια του να συγκαλύψει ακόμα και τα στοιχεία, τα οποία αναφέρονταν στις οικονομικές σελίδες ήταν εκφραστική - και ταυτόχρονα, αποκαλυπτική των ευρύτερων εστιάσεων στα πρωτοσέλιδα. Το σχόλιο του Διευθυντή σύνταξης βασιζόταν σε αναφορά του Π. Ξανθούλη από τις Βρυξέλλες, το οποίο βασικά επαναλάμβανε τα δεδομένα ότι από την στιγμή που θα εντασσόταν μια χώρα στο Μηχανισμό στήριξης θα εμπλεκόταν και το Γιούρογκρουπ και το ΔΝΤ. Υπήρχε, όμως, μια αναφορά, η οποία επιλέγηκε και προβλήθηκε πρωτοσέλιδα (πάνω από τον κύριο τίτλο), για την απροθυμία του Κύπριου Προέδρου να καλέσει την Τρόικα: «Προβληματισμός στις Βρυξέλλες για την διγλωσσία» με την εξής αναφορά: «*Η πρόθεση του Προέδρου Δημήτρη Χριστόφια να αποσύρει την αίτηση προσφυγής της Κύπρου στο Μηχανισμό, σε περίπτωση εξασφάλισης δανείων από Ρωσία και Κίνα, προκάλεσε αρνητικά σχόλια σε κοινοτικούς κύκλους. Τη στιγμή μάλιστα που αναλαμβάνει την Προεδρία της ΕΕ.*» Τεκμήριο δεν υπήρχε αφού η αναφορά του Ο. Ρεν που ακολουθούσε δεν έλεγε κάτι τέτοιο. Ήταν μέσα στο κλίμα των πιέσεων οι οποίες θα συνέχιζαν για έξι μήνες, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά. Εκείνες τις μέρες είχαν αρχίσει επίσης και τα γερμανικά δημοσιεύματα για τις σχέσεις της Κύπρου με την Ρωσία. Έτσι από την μια ο Διευθυντής Σύνταξης κατηγορούσε την κυβέρνηση για την προσφυγή στον Μηχανισμό (φαινόταν να έχει την εντύπωση ότι με τις εισηγήσεις της Κομισιόν του Μαΐου θα λυνόταν κάποιο πρόβλημα - παραβλέποντας μόνιμα το ζήτημα των τραπεζών, και άρα την ουσία της προσφυγής στο Μηχανισμό), ενώ από την άλλη φρόντιζε, την ίδια μέρα, πρωτοσέλιδα να κατασκευάζει πίεση για να μην αποσυρθεί η κυπριακή αίτηση στον Μηχανισμό Στήριξης. Η συγκεκριμένη αντίφαση ήταν εκφραστική ολόκληρης της περιόδου.

[82] Στις 11 Ιουλίου, ο Φιλελεύθερος είχε ένα φωτογραφικό αφιέρωμα στις εκδηλώσεις για το Μαρί, αλλά ο πρωτοσέλιδος τίτλος επιβλήθηκε από την πραγματικότητα: «Πόρτα εξόδου για τραπεζίτες», με υπότιτλο: «Δεν θα είναι η μοναδική, η παραίτηση Ανδρέα Ηλιάδη, ετοιμάζονται και άλλοι.»

[83] Φιλελεύθερος 11/7/2012: «Εκπνέουν γραμμάτια, ζητείται ρευστό επειγόντως», σελ. 1. Στο κείμενο αναφέρεται: «Το θέμα πυροδότησε νέα αντιπαράθεση, με την Κυβέρνηση να τονίζει ότι δεν τίθεται θέμα στάσης πληρωμών και την αντιπολίτευση να την πυροβολεί για ξεζούμισμα ημικρατικών οργάνισμών.»

[84] Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας, ο οποίος συστάθηκε με στόχο την στήριξη των τραπεζών. Αυτός ο μηχανισμός δημιουργήθηκε για να αντικαταστήσει τον EFSF, ο οποίος είχε δημιουργηθεί για «έκτακτες περιστάσεις». Μέρος των προσδοκιών για τις αρμοδιότητες του νέου Μηχανισμού ήταν και η άμεση ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, έτσι ώστε να μην προστίθεται στο δημόσιο χρέος η βοήθεια προς τις τράπεζες. Η Κυπριακή κυβέρνηση είχε προσπαθήσει και καταφέρει να μπει αναφορά σε «άλλες περιπτώσεις» στην απόφαση για την δημιουργία του Μηχανισμού - η οποία παραπέμπει σε περιπτώσεις όπως την Ιρλανδίας και την Κύπρου, οι οποίες εμπλόκηκαν στην οικονομική κρίση μέσω των τραπεζών. Ο ανταποκριτής του Πολίτη την είχε χαρακτηρίσει σαν «κίνηση ματ».

[85] Η Σημερινή λ.χ. παρουσίασε την αντικατάσταση Σαρρή ως «απόφαση Χριστόφια» προσπαθώντας έκδηλα να δημιουργήσει στήριξη για τον κ. Σαρρή στο χώρο της αντιπολίτευσης. «Επιθυμία

Χριστόφια η απομάκρυνση Μ. Σαρρή» (Σημερινή, 10/8/2012)

[86] Χαραυγή, 17/8/2012 («Βαθύτερα τα αίτια της απομάκρυνσης Μ. Σαρρη») και 20/8/2012 («Επιβεβαιώνει ο κ. Μ. Σαρρης»)

[87] Χαραυγή, 20/8/2012, πρωτοσέλιδο: «Άφαντοι οι «Ιρανοί επιχειρηματίες». Χαραυγή 30/8/2012, σελ. 14: «Μπλόκαραν τις υποθέσεις για τα δάνεια στους Ιρανούς». Σε αυτό το άρθρο αναφέρεται σε «συνολικά 300 υποθέσεις δανείων ύψους 200 -400 χιλιάδων ευρώ η καθεμία». Σχετικό κείμενο υπήρχε και στην εβδομαδιαία Γνώμη: 24/8/2012, σελ. Ο μεσάζων στέλεχος του ΔΗΣΥ!».

[88] Κυκλοφόρησε τότε στο ιντερνετ η πρώτη μορφή της προσπάθειας Μετατόπισης με έμφαση στην «Ομόνοια», το αριστερό αθλητικό σωματείο. Κυκλοφόρησε σε ιστοσελίδα ότι ο κ. Σαρρής είχε αρνηθεί να δοθεί δάνειο στην Ομόνοια και για αυτό έγινε «στόχος». Ο ίδιος κράτησε αποστάσεις από τέτοιου είδους προσπάθειες στήριξης του, αλλά το σενάριο της Μετατόπισης θα επανερχόταν με άλλο πρωταγωνιστή σε λίγες μέρες, όπως θα δούμε.

[89] Φιλελεύθερος, 23/8/2012, σελ. 10: «Γκρίζες ζώνες για την Uniastrum».

[90] Βλ. υποσημείωση 88.

[91] Πολίτης, 24/8/2012, σελ. 1.

[92] «Ξεσκονίζουν δάνειο Ηλιάδη»

[93] Γ. Σεϊτανιδης, Μ. Περσιανης, «Η επόμενη μέρα στην Τράπεζα Κύπρου. 282 εκατομμύρια ευρώ σε δάνεια προς μέλη του Δ.Σ. η συνδεδεμένα πρόσωπα παραχώρησε η Κύπρου (10/7/2012)

[94] Αλήθεια 1/9/2012, πρωτοσέλιδος τίτλος: «Μεγάλος Αδελφός στην Κεντρική. Με αφορμή την έρευνα, ο διοικητής ζήτησε να παραδώσουν οι υπάλληλοι κομπιούτερ και κινητά τηλέφωνα». Είναι αξιοσημείωτο ότι αυτό το δημοσίευμα ήρθε μόνο λίγες μέρες μετά την δημοσίευση της εσωτερικής έρευνας της Τράπεζας Κύπρου για τα ομόλογα. Η φαινομενικά απότομη μεταστροφή από τις «αποκαλύψεις» στην πίεση για συγκάλυψη δεν ήταν μοναδική στο συγκεκριμένο ΜΜΕ. Έκφρασε ενδεχομένως μια τάση ελεγχόμενων διαρροών για «εκτόνωση» της δυσφορίας της κοινής γνώμης, αλλά ίσως και στα πλαίσια στρατηγικών διαμαχών μέσα στις ίδιες τις τράπεζες.

[95] Χαραυγή 5/8/2012, σελ. 1: «Διαγράφηκαν δάνεια εκατομμυρίων»

[96] Χαραυγή, 7/8/2012, πρωτοσέλιδο και σελ. 15: «Πυκνώνουν οι πληροφορίες για διαγραφές δανείων εκατομμυρίων»

[97] Σελ. 15, «Απαράδεκτες πρακτικές»

[98] «Φέσι 40 εκατομμυρίων από την New Marathon». Ο τίτλος από μόνος του ήταν παραπλανητικός ή τουλάχιστον μη-τεκμηριωμένος. Πουθενά μέσα στο κείμενο δεν εξηγείται πώς βγαίνει το ποσό των «40 εκατομμυρίων» πέρα από μια ατεκμηρίωτη προσωπική δήλωση του δημοσιογράφου, του Μ. Δρουσιώτη : «...με συνολικές απώλειες, σύμφωνα με πληροφόρηση που έχει ο «Π»...». Αυτό βέβαια δεν είναι τεκμηρίωση.

[99] Σε αυτά τα στοιχεία, φαίνεται να ταιριάζει με την αρχική αναφορά του Δ. Γεωργιάδη στο κείμενο της 7^{ης} Αυγούστου.

[100] Φιλελεύθερος 28/8/2012, πρωτοσέλιδο: «Ξεσκονίζουν δάνειο Ηλιάδη». Αναφέρεται σε έρευνα του εσωτερικού ελεγκτή της τράπεζας για δάνειο 2 εκατομμυρίων με επιτόκιο 2,6%.

[101] Γενικά ο κ. Δρουσιώτης τήρησε αυτή τη στάση όλο το φθινόπωρο με αποκορύφωμα την ταύτισή του με τις πιέσεις προς την κυβέρνηση να δεχθεί τους όρους της Τρόικα – ακόμα και την τελευταία εβδομάδα των διαπραγματεύσεων. Μερικοί τίτλοι των κειμένων του στον κυριακάτικο Πολίτη είναι εκφραστικοί: «Η Τρόικα θα έρθει μόνο με τους όρους της» (23/9/2012), «Άρον άρον Μνημόνιο εγκρίνει η κυβέρνηση» (30/9/2012) Και τα δυο κείμενα διαψεύστηκαν. Ανάλογο πρωτοσέλιδο υπήρχε και στις 7/10: «Σοβαρό Μνημόνιο ή στάση πληρωμών». Στις 28/10 («Οι κόκκινες γραμμές της τρόικα») ο δημοσιογράφος επέμενε ότι η Τρόικα δεν θα δεχόταν καμιά θέση της κυβέρνησης και ότι αν δεν γίνονταν αποδεκτοί οι όροι της, θα είχαμε χειρότερους. Η διάψευση του κειμένου από την πραγματικότητα των διαπραγματεύσεων είναι μόνο η επιφάνεια ωστόσο. Η επιμονή για «υπογραφή» για να «μην καταρρεύσουν οι τράπεζες» ήταν μια σαφής θέση, η οποία δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί χωρίς την ερμηνεία της συνειδητής προσπάθειας για υπεράσπιση του τραπεζιτικού κατεστημένου – για οποιουδήποτε λόγους.

Τα πιο κάτω αποσπάσματα από κείμενο του δημοσιογράφου στις 2/9/2012 είναι χαρακτηριστικό του κλίματος που εκφραζόταν (και κατασκευαζόταν) ευρύτερα: Ο τίτλος ήταν «Κλιμάκιο ξένων οίκων βλέπουν υπονόμευση του τραπεζικού τομέα: Η κυβέρνηση αυτοκτονεί» όπου υιοθετείται μια υποτιθέμενη πληροφορία από οίκους αξιολόγησης. Το νόημα είναι σαφές – να μην γίνονται επιθέσεις στις τράπεζες. Είναι ενδιαφέρουσα επίσης και η κατάληξη της ρητορικής του δημοσιογράφου όπου με απειλητικό τόνο προειδοποιεί και ενάντια σε διακρατικό δάνειο. Με βάση τα υπάρχοντα δεδομένα δεν υπήρχε τέτοια ανοικτή τοποθέτηση από κανένα στην Ευρώπη άρα ο εκβιασμός/πίεση ήταν και εσωτερικά.

*«Αυτή την περίοδο βρίσκονται στην Κύπρο κλιμάκια ξένων Οίκων με παγκόσμιο κύρος, που είτε προσφέρουν υπηρεσίες σε κυπριακές τράπεζες, είτε ανήκουν στους γνωστούς Οίκους αξιολόγησης, τα οποία αξιολογούν την κατάσταση και είναι σε επαφή και με την τρόικα. Ο “Π” είχε επαφή και ενημέρωση με δύο από αυτά. **Το συμπέρασμά τους είναι πως “η κυβέρνηση με τη συμπεριφορά της υπονομεύει η ίδια το τραπεζικό σύστημα που είναι η ατμομηχανή της κυπριακής οικονομίας”.** Η κατάσταση είναι οριακή και μένουν έκπληκτοι, όχι μόνο από την απραξία της κυβέρνησης, αλλά και από τις “αυτοκτονικές της τάσεις”. [...] Στην περίπτωση που η κυβέρνηση συνεχίσει την κωλυσιεργό τακτική και προσπαθήσει να παρακάμψει την τρόικα και αναβάλει τις αποφάσεις, **είτε με δάνεια από τρίτες χώρες**, είτε με εκδουλεύσεις σε κακόφημες τράπεζες για εύκολα δανεικά και άλλα παρόμοια τεχνάσματα, τότε η ΕΚΤ θα προειδοποιήσει πως αν δεν ληφθούν οι αποφάσεις που πρέπει, θα κλείσει την πρίζα της ρευστότητας προς τις κυπριακές τράπεζες και η κυβέρνηση να αναλάβει τις ευθύνες της.»*

<http://www.makarios.eu/cgi-bin/hweb?-A=5924&-V=fincrisis>

[102] «Πορισμα-Φωτια κατά τραπεζων για τα αξιογραφα»

[103] Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, η λειτουργία εταιρειών, όπως η ΔΕΛΤΑ, την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου είχε βοηθήσει την Κυπριακή Δημοκρατία με την διαχείριση των «problematic commodities»: Demetrios Christodoulou. 1992. Inside the Cyprus Miracle. University of Minnesota.

[104] Σύμφωνα με τον Χ. Σταυράκη (2012, σελ. 22) στην προσπάθεια να δημιουργηθούν σχέσεις με τη Ρωσία είχαν εμπλακεί γνωστοί δικηγόροι-πολιτικοί, όπως ο ηγέτης του ΔΗΣΥ Ν. Αναστασιάδης.

[105] Ήταν ειρωνικό λ.χ. να αναφέρεται ένα στέλεχος της ΕΔΕΚ σε τέτοιες εταιρείες με δεδομένη την σχέση του κόμματος του με τη Λιβύη.

[106] Χαραυγή, 16/12/2012. σελ. 4, στήλη «εντός, εκτός και στα περίξ»: «Όταν τα 4 είναι μεγαλύτερα από τα 87».

[107] Αυτές οι διαρροές λ.χ. δεν ήταν και άσχετες με τις αυτόνομες λειτουργίες της κρατικής γραφειοκρατίας, η οποία και λόγω γενικών δυναμικών, αλλά και λόγω της ειδικής (αρνητικής) σχέσης στελεχών της, με την κυβέρνηση Χριστόφια λειτουργούσε μερικές φορές σε συγκεκριμένα θέματα, και ως είδος θεσμικής αντιπολίτευσης - ιδιαίτερα μετά το καλοκαίρι του 2011. Αλλά ανάλογα συμπτώματα υπήρχαν και πριν.

[108] Αυτή τη γενική γραμμή, την καλύπτουν σταθερά τα περισσότερα μέλη της διευθυντικής ομάδας στον Πολιτικό Φιλελεύθερο, όπως και ο σκιτσογράφος του πρωτοσέλιδου, οι οποίοι αναλώνονταν μόνιμα σε επιθέσεις ενάντια στην κυβέρνηση χωρίς σχόλια για τις τράπεζες. Ένα εκδοτικό στις 27/12/2012 ήταν εκφραστικό της αντιφατικής στάσης της αρχισυνταξίας της εφημερίδας: ξεκινούσε με μια σχεδόν άκριτη αποδοχή των εξωτερικών επικρίσεων ενάντια στην κυβέρνηση ότι καθυστερούσε για το μνημόνιο, χωρίς να εξηγεί με ποιό άλλο τρόπο θα γινόταν η διαπραγματεύση. Και αυτό είναι σημαντικό για μια εφημερίδα, όπως ο Φιλελεύθερος του οποίου η αρχισυνταξία τα τελευταία χρόνια στήριζε έντονα τη στρατηγική των καθυστερήσεων και των «διασφαλίσεων» στις άλλες διαπραγματεύσεις της Κύπρου - για το κυπριακό. Σε εκείνες τις διαπραγματεύσεις, υπήρχε έμφαση στο να είναι όλα σαφή. Αντίθετα, με την Τρόικα, η στάση του εκδοτικού φαίνεται να ήταν ότι ακόμα και οι διαφωνίες για το ποσό που χρειάζονται οι τράπεζες (ένα ποσό που θα καθορίσει και στοιχεία του μνημονίου) ήταν προϊόν λανθασμένης καθυστέρησης από την κυπριακή πλευρά - άρα, λογικά, θα έπρεπε να γίνουν αποδεκτά τα ποσά και οι όροι της Τρόικα; Και σε μια ενδιαφέρουσα διατύπωση λέει: «Δεν θεωρούσαμε τον περασμένο Ιούνιο μονόδρομο το θέμα της υπογραφής Μνημονίου». Σύμφωνα, ωστόσο, με τα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας, αυτός που δεν το θεωρούσε «μονόδρομο» ήταν «η κυβερνητική πλευρά». Η ίδια η εφημερίδα είχε εκφραστεί, σαφώς, αρνητικά όταν ο Πρόεδρος είχε θέσει θέμα απόσυρσης της προσφυγής στην συνάντηση των πολιτικών αρχηγών στο τέλος Ιουνίου (βλ. το πρωτοσέλιδο της 27/6/2012: «Αλλά λόγια στο Προεδρικό»- για πιο εκτενή αναφορά βλ. υποσημείωση 81). Οπότε η επόμενη πρόταση του εκδοτικού σχολίου είναι, σαφώς, αντιφατική: «Σήμερα με την τακτική που ακολουθήθηκε από κυβερνητικής πλευράς, θεωρείται πορεία χωρίς επιστροφή». Μια απλή ανάγνωση της αρθρογραφίας, αλλά και της παρουσίασης των ειδήσεων από την εφημερίδα τεκμηριώνει ότι ήταν σαφής υποστηρικτής της υπογραφής «χωρίς επιστροφή» - όπως άλλωστε φαίνεται και από την αρχή του ίδιου του εκδοτικού. Η επιμονή για αποδοχή των όρων της Τρόικα χωρίς διαπραγματεύση δεν μπορεί να θεωρείται λογικά σαν αναζήτηση «πορείας με επιστροφή». Όπως και στο ζήτημα του σκανδάλου των Τραπεζών η πλειοψηφία των αρμοδίων της αρχισυνταξίας του Φιλελεύθερου φαίνεται να συγκάλυπταν τις αιτίες των προβλημάτων (τις κερδοσκοπικές επενδύσεις των τραπεζών η την πίεση των τραπεζών για προσφυγή στον Μηχανισμό στήριξης και την συνομολόγηση μνημονίου) με μια προσπάθεια μεταφοράς της εστίασης των επιθέσεων ενάντια στην κυβέρνηση - αρχικά γιατί δεν ήθελε τα μέτρα λιτότητας, μετά γιατί δεν ήθελε προσφυγή στον Μηχανισμό στήριξης και ακολούθως γιατί διαπραγματευόταν και δεν αποδεχόταν πιο άμεσα τους όρους της Τρόικα, και στο τέλος γιατί σύναψε την «κατ'αρχην» συμφωνία η οποία συμπεριλάμβανε μέτρα λιτότητας. Οι αντιφάσεις δεν είναι εύκολο να ερμηνευθούν λογικά αν δεν τοποθετηθούν στο πλαίσιο μιας συνειδητής προσπάθειας να μετατοπιστεί η ευθύνη για την κρίση από τις αιτίες της - τον τραπεζικό τομέα και τις πολιτικές που τον συγκάλυπταν.

[109] Για ένα διάστημα, η εστίαση της επίθεσης επικεντρώθηκε στο να ολοκληρωθεί μια συμφωνία πριν το αποκαλούμενο «ορόσημο» της 12 Νοέμβριου - μια ημερομηνία, η οποία είχε υιοθετηθεί από τα ΜΜΕ και μετατράπηκε σε μοχλό χρονικής πίεσης στην κοινή γνώμη.

[110] Το θέμα φάνηκε να υποχωρεί από τον Νοέμβριο, αλλά επανήλθε σε ένα μάλλον κατασκευασμένο επεισόδιο στη Βουλή στις 17/12/2012. Εκείνες τις μέρες, η κυβέρνηση προσπαθούσε να εξασφαλίσει τις εσωτερικές και εξωτερικές υποχρεώσεις της - μια διαδικασία, η οποία γινόταν με αρκετή επιτυχία από τον Ιούλιο. Μερικές από τις συντεχνίες της ΑΤΗΚ πρόβαλαν ενστάσεις για τη δανειοδότηση του κράτους από τα ταμεία προνοίας, παρά το ότι τα ταμεία ήταν κατατεθειμένα στις τράπεζες, οι οποίες είχαν, ήδη, πάρει πέραν των 2 δις από το κράτος για να μην καταρρεύσουν -

ιδιαίτερα, η Λαϊκή. Υπήρχε, βέβαια και ένα αίσθημα πανικού το οποίο κατασκεύασε μερίδα των ΜΜΕ, η οποία εμφάνιζε τη δανειοδότηση λίγο πολύ ως «αρπαγή» από το Δημόσιο (Η Σημερινή και η Αλήθεια είχαν ιδιαίτερα έντονα πρωτοσέλιδα). Το όλο σκηνικό, όμως, φαινόταν να έχει και στοιχεία προεκλογικής εκστρατείας, αφού εμπλέκονταν στελέχη της αντιπολίτευσης και το όλο θέμα πέρασε τελικά, όταν ξαναδόθηκαν οι ίδιες εξηγήσεις στη Βουλή. Απλώς, μετά υπήρχε υλικό για τα ΜΜΕ για να εστιάζουν στο ότι «δεν είχε λεφτά το κράτος» παραβλέποντας, βέβαια, ότι τέτοια δάνεια είναι δεδομένα και ότι ήδη το κράτος είχε χρηματοδοτήσει τις τράπεζες. Η έκφραση δυσφορίας του Γ. Εισαγγελέα με τη στάση μερικών στη Βουλή σε σχέση με την δανειοδότηση του Δημοσίου, ήταν εκφραστική: “Εν αντρεπουμαστέν λέω εγώ..”

[111] Φιλελεύθερος, 17/11/2012: «Τα πάντα σε μια κλωστή» (πρωτοσέλιδος τίτλος)

[112] Φιλελεύθερος, 29/11/2012: «Πιέζονται όμως αντέχουν οι καταθέσεις (σελ. 10): «Από τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας φαίνεται ότι το υπόλοιπο των καταθέσεων ήταν στα €70,30 δισ. σε σχέση με €70,69 δισ. τον Σεπτέμβριο και €69,29 δισ. τέλος του 2011. Η κατάσταση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα εξακολουθεί και παραμένει σταθερή, αν ληφθεί υπόψη ότι η εκροή κεφαλαίων μέσα σε ένα μήνα περιορίστηκε στα €387 εκατ., ενώ από την αρχή του χρόνου καταγράφεται αύξηση ύψους €1 δισ.»

[113] Η επιστολή είχε γίνει πρωτοσέλιδο στον Πολίτη της Κυριακής και το νόημά της - η πίεση προς την κυβέρνηση να υπογράψει- ήταν έκδηλο και την Τετάρτη 21/10 όταν έγινε η σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών. Το πρωτοσελιδο ήταν ένα χαρακτηριστικό τεκμήριο ολομέτωπης επίθεσης ενάντια στον Πρόεδρο. Το κυρίως κείμενο το οποίο αναφερόταν στην επιστολή Αναστασιαδη είχε τον τίτλο: «Σε καθιστώ υπεύθυνο» ενώ κάτω δεξιά υπήρχε αναφορά σε συνέντευξη του Αρχιεπίσκοπου όπου επιλέγηκε μια σχετικά ασήμαντη φράση εκτός πλαισίου («Γελάω όταν ακούω τον Πρόεδρο..») με εξόφθαλμο στόχο να μειώσει την σοβαρότητα του Προέδρου ο οποίος αντιστεκόταν στις διαπραγματεύσεις για το μνημόνιο. Στην ίδια την συνέντευξη ο Αρχιεπίσκοπος ουσιαστικά ταυτίζονταν (μια σπάνια περίπτωση) με αρκετές θέσεις του Προέδρου: δήλωνε επίσης ότι θα κατέβαινε σε διαδήλωση ενάντια στο μνημόνιο, ενώ η επιλεγόμενη φράση ήταν στο πλαίσιο μιας αναφοράς που επιβεβαίωνε την ιστορική θέση του Προέδρου ότι η κρίση είναι των τραπεζών και έχει ευρύτερες εξωτερικές συστημικές αιτίες.

[114] «Ιδιαίτερα αξιόπιστες και ασφαλείς πληροφορίες, που έχουν περιέλθει σε γνώση μου, αναφέρουν πως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, από τις αρχές Νοεμβρίου, έχει καθορίσει την 20 Ιανουαρίου 2013 ως την καταληκτική ημερομηνία για την πραγματική ανακεφαλαιοποίηση της πιο πάνω τράπεζας. Σε διαφορετική περίπτωση, σύμφωνα πάντα με την απόφαση της ΕΚΤ, η πρόσβαση στον Μηχανισμό Έκτακτης Ρευστότητας ακυρώνεται και θα απαιτηθεί η επιστροφή όσης ρευστότητας έχει αντληθεί μέχρι σήμερα.»

<http://www.kathimerini.com.cy/index.php?pageaction=kate&modid=1&artid=116836>

Το ζήτημα της ανακεφαλαιοποίησης της Λαϊκής είναι βέβαια ένα ανοικτό ζήτημα από την περασμένη άνοιξη και η χρήση του στην συγκεκριμένη συγκυρία είχε στοιχεία εκβιαστικής πίεσης. Όπως φάνηκε και στην συνέχεια, ακόμα και μετά την «κατ'αρχην συμφωνία», υπήρχαν και υπάρχουν αρκετά θέματα και δρόμος για την «τελική συμφωνία» για παραχώρηση δανείου στην Κύπρο.

[115] Η υποβάθμιση της 21^{ης} αφορούσε το «αξιόχρεο» της Κύπρου, ενώ της 22^{ης} αφορούσε την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας των τραπεζών.

[116] Φιλελεύθερος 28/11/2012: «Η Βουλή άνοιξε βρόμικο φάκελο των τραπεζών», σελ. 1 και 11.

[117] Καθημερινή, 9/12/2012.

[118] Αυτοί οι αριθμοί αφορούν την κατανομή την οποία είχε κάνει ο κ Σιαρλή στο τέλος Νοεμβρίου. 6 ακόμα δις θα εντάσσονταν στο δάνειο από την Τρόικα και αφορούσαν την ανανέωση του υπάρχοντος δημόσιου χρέους - το οποίο πριν την έναρξη της κρίσης των τραπεζών την άνοιξη του 2012 ήταν γύρω στο 70% - αρκετά καλό συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο - και την απαίτηση για ένα όριο 60%. Η Γερμανία λ.χ. έχει δημόσιο χρέος 81%.

[119] <http://www.defterianaynosi.com/article.php?id=112>

[120] Πολίτης, 19/5/2012, σελ. 19: «Κούρεψαν βασιλικούς μισθούς».

[121] Φιλελεύθερος, 9/9/2012: «Τύπος και ευθυνοδοσία», σελ. 5.

[122] Σε αυτά τα κείμενα συγκριτικής αντιπαραβολής με την πρωτοσέλιδη ηγεμονική έμφαση χρησιμοποιήθηκαν και τεκμήρια - πληροφορίες από ξένα έντυπα (Βήμα, Economist)

[123] Stockwatch http://www.stockwatch.com.cy/nqcontent.cfm?tt=article&a_id=1,

Καθημερινή <http://www.kathimerini.com.cy/#>,

Δέφτερη Ανάγνωση <http://www.defterianaynosi.com/>.

[124] Αυτό το blackout θυμίζει τις εκστρατείες χειραγώγησης, τις οποίες αναφέρει ο Τσόμσκι, όταν η οικονομική και πολιτική ελίτ στις ΗΠΑ οργανώνει εκστρατείες για να χειραγωγήσει την κοινή γνώμη σε θέματα εξωτερικής πολιτικής - λ.χ. για την είσοδο στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο το 1916 ή για την προετοιμασία του εσωτερικού κλίματος για τον πόλεμο στον Κόλπο.

[125] Στο τέλος του Σεπτέμβρη (28/9/2012) λ.χ. η Χαραυγή είχε πρωτοσέλιδο με βάση, το οποίο τραπεζίτες είχαν μεταφέρει 250 εκατομμύρια ευρώ σε off shore λογαριασμούς στα Channel Islands: «Διαγραφές δανείων-μαμούθ σε τραπεζίτες. Η Λαϊκή διέψευσε την είδηση, η εφημερίδα επέμενε, αλλά το θέμα έμεινε μετέωρο. Αντίθετα, σε προηγούμενες περιπτώσεις (όπως με τις εταιρείες με δάνεια στις οποίες είχε εμπλοκή ο κ. Σαρρής ή τα δάνεια για αγορά κατοικιών από Ιρανούς επιχειρηματίες) οι δημοσιεύσεις, αν και λογοκρίθηκαν από τα αλλα ΜΜΕ δεν αμφισβητήθηκαν δημόσια ή νομικά από τους εμπλεκόμενους. Το συγκεκριμένο ζήτημα πάντως διασταυρώνεται και με ένα άλλο ζήτημα - της άρνησης του κ. Ορφανίδη να παραδώσει του σκληρούς δίσκους του υπηρεσιακού του υπολογιστή; Σύμφωνα με την εφημερίδα: «Πρόκειται για δυο ομάδες δανείων, μια για την κάθε οικογένεια των δυο τραπεζιτών, με το ποσο που αντιστοιχεί στην κάθε περίπτωση να ανέρχεται στα 125 εκ. ευρώ. Τα δάνεια δεν έχουν καμιά άλλη εξασφάλιση πέραν από αριθμό αξιογραφών της ίδιας της τράπεζας. Ο ένας τραπεζίτης, ο οποίος παλαιότερα διετέλεσε και στέλεχος της τράπεζας, φέρεται να πήρε μαζί του φεύγοντας τους φακέλους των υποθέσεων. Πλην όμως τα ποσά είναι καταχωρημένα στο ηλεκτρονικό σύστημα όπου δεν έχει γίνει ακόμα η σχετική διαγραφή.»

[126] Η «επίσημη», η ηγεμονική, Δημόσια Σφαίρα παραπέμπει στα κυρίαρχα ΜΜΕ. Στην Κύπρο, ιστορικά, υπήρξε και μια παράλληλη προφορική Δημόσια Σφαίρα, ενώ τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται και μια παράλληλη, εναλλακτική Δημόσια Σφαίρα στο ίντερνετ.

[Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [κοινωνιολογικά \(Ιστοσελίδα\)](#), [Ηλεκτρονικά Άρθρα](#), [Δεκαετία 2010-2019](#), [2013](#), [Απροσδιόριστη Τοποθεσία](#)

1)

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο

Cyprus Movements Archive

Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

<https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:sociological:banks>

Last update: **2025/10/10 10:36**

